Discriminatie-cijfers in 2015

Een rapport over registraties van discriminatie-incidenten door de politie, en meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen en andere organisaties in Nederland

POLITIE

Art.1
voorkomt en bestrijdt discriminatie

2016

Met dank aan

Dit rapport is tot stand gekomen met dank aan: de Landelijke Vereniging tegen Discriminatie en alle antidiscriminatievoorzieningen die data hebben aangeleverd voor dit rapport. MiND, MDI en het College voor de Rechten van de Mens. De materiedeskundigen die de discriminatie-incidenten van de politie hebben gescreend dan wel ondersteuning daarbij hebben geleverd: Arnoud Ens, Marieke Kersten, Hans Steenland, Mohamed Quadai, Amke Houweling, Predrag Vitkovic, Kim van Drie en Jan Rogier. Meelezers Gregor Walz, Igor Boog, Willem Wagenaar en Mieke van Tankeren. De begeleidingscommissie: Paul van Musscher, Ed Faas, Winnie van Blanken, Christel van Sambeek en Barbara van Caem (Nationale Politie), Floris Faes (Ministerie van Veiligheid en Justitie), Suzanne Koelman (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), Maartje Vrins (LECD-OM) en Frederique Janss (Landelijke Vereniging tegen Discriminatie).

Colofon

Tekst

Saskia van Bon
Ilse Mink

Uitgave

Art.1
Grotekerkplein 5
3011 GC Rotterdam
www.art1.nl

Rotterdam, 2016
(inclusief correctie op pagina 20-21 en 68)

Dit rapport is geschreven door Art.1 in opdracht van de Nationale Politie en medegefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Inhoudsopgave

Met dank aan 1
Colofon 1
Samenvatting 4
Ontwikkeling aantal geregistreerde discriminatie-incidenten en -meldingen 4
Toename registraties discriminatie moslims vanwege geloof 4
Antisemitisme: een wisselend beeld 5
Seksuele gerichtheid: stijging in politieregistraties 5
Stabiel beeld: groot aandeel registraties herkomst, bij ADV's veel arbeidsmarkt 5
Een multi-agency rapport: data die elkaar aanvullen 5
Inleiding 7
Hoofdstuk 1 – 2015 in vogelvlucht 9
Hoofdstuk 2 Definities en interpretatie van de cijfers 11
2.1 Inleiding 11
2.2 Discriminatie-incidenten, meldingen en verzoeken om een oordeel 11
2.3 Interpretatie van de cijfers 13
Hoofdstuk 3 – Totaal aantal discriminatie-incidenten in 2015 14
3.1 Inleiding 14
3.2 Het landelijke beeld 14
3.3 Regionale verschillen en overeenkomsten 17
3.4 In het kort 21
Hoofdstuk 4 – Discriminatiegrond 23
4.1 Inleiding 23
4.2 Het landelijke beeld 23
4.3 Regionale verschillen en overeenkomsten 34
4.4 In het kort 38
Hoofdstuk 5 – Hoe en waar? 39
5.1 Inleiding 39
5.2 De wijze van discriminatie 39
5.3 Op welke plek? 46
5.4 Discriminatie op het internet 49
5.5 In het kort 51
Hoofdstuk 6 –Werknemers met een publieke taak 52
6.1 Inleiding 52

6.2 Het landelijke beeld 52
6.3 Regionale verschillen en overeenkomsten 54
6.4 In het kort 54
Bronverwijzing 56
BIJLAGE 1 – Toelichting data 59
B 1.1 Politie 59
B 1.2 Antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) 63
B 1.3 College voor de Rechten van de Mens (College) 63
B 1.4 Meldpunt Internet Discriminatie (MiND) en Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) 63
BIJLAGE 2 – Toelichting multi-agencyrapport 65
BIJLAGE 3 – Tabellen 66

Samenvatting

Dit rapport behandelt door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten en meldingen van discriminatie bij antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) in Nederland in 2015. Voor het eerst zijn de registraties van deze organisaties landelijk in dit jaarrapport van de Nationale Politie samengevoegd, aangevuld met data van onder meer de meldpunten voor discriminatie op internet en het College voor de Rechten van de Mens. Hiermee geeft dit rapport een zo compleet mogelijk beeld van ontwikkelingen in de omvang en aard van gedocumenteerde discriminatie-incidenten en -ervaringen.

Ontwikkeling aantal geregistreerde discriminatie-incidenten en -meldingen

Het aantal discriminatieregistraties bij politie en ADV's laat een lichte daling zien ten opzichte van 2014. Bij de meldpunten voor discriminatie op internet zijn juist meer meldingen binnengekomen. In 2015 registreerde de politie landelijk 5.506 discriminatie-incidenten, 4% minder dan in 2014. Bij de ADV's zijn in 2015 landelijk 4.561 meldingen van discriminatie binnengekomen, 11% minder dan in 2014. In de politie-eenheid Amsterdam is het aantal registraties naar rato van het aantal inwoners het hoogst, zowel bij de politie als bij de ADV's. Ook in andere stedelijke gebieden is dat aantal hoog, vergeleken met de rest van het land. Het College voor de Rechten van de Mens ontvangt verzoeken om een oordeel over situaties die mogelijk discriminatie betreffen. In 2015 waren dat er 422, iets minder dan in 2014. In tegenstelling tot de daling bij politie, ADV's en het College nam het aantal meldingen bij de twee landelijke meldpunten voor discriminatie op het internet juist toe: MiND en MDI kregen in 2015 samen 1.585 meldingen binnen, bijna 7% meer dan in 2014.

Een afname van het aantal registraties wil niet zeggen dat minder mensen zich gediscrimineerd hebben gevoeld. Het is evengoed mogelijk dat veranderingen in meldgedrag meespelen. De toename van het aantal meldingen bij de meldpunten voor discriminatie op het internet heeft vooral te maken met (online) discussies in de samenleving over de toestroom van asielzoekers naar Europa en de terroristische aanslagen in Parijs. Zo zagen MiND en MDI een opvallende stijging van discriminerende uitingen aan het adres van "buitenlanders", "allochtonen" of vluchtelingen dan wel asielzoekers. Er was bovendien een piek in de meldingen in het vierde kwartaal, die met name herleid kan worden naar het debat over vluchtelingen en de aanslagen in Parijs in november.

Toename registraties discriminatie moslims vanwege geloof

De politie, ADV's en meldpunten voor discriminatie op het internet registreerden in 2015 meer discriminatie-incidenten en meldingen van discriminatie van moslims vanwege hun geloof. Ook hier tekenen zich (inter)nationale ontwikkelingen af, en de negatieve beeldvorming rondom moslims en de islam in die context. Bij de politie zijn in 2015 439 incidenten geregistreerd; meer dan een verdubbeling ten opzichte van 2014. Bij de ADV's nam het aantal meldingen van moslims die discriminatie ervaren vanwege hun geloof toe van 165 in 2014 naar 240 in 2015. De twee meldpunten voor discriminatie op het internet zagen het aantal meldingen over discriminatie vanwege de islam in 2015 bijna verdubbelen tot 472. In de politie-eenheden Amsterdam en Den Haag was het aantal registraties met betrekking tot discriminatie van moslims vanwege hun geloof het hoogst naar rato van het aantal inwoners (43 bij de politie en 40 bij de ADV in Amsterdam; 80 bij politie en 46 bij de ADV in Den Haag). Bij het meldpunt Meld Islamofobie kwamen in 2015 158 meldingen binnen, waarvan bijna de helft afkomstig uit Zuid-Holland. Eén op de vijf meldingen bij dit meldpunt betrof fysiek geweld. Vooral vrouwen met een hoofddoek of mannen die zichtbaar moslim zijn lijken slachtoffer te zijn geweest.

Antisemitisme: een wisselend beeld

Het is opvallend dat het aantal registraties van antisemitische discriminatie-incidenten bij de politie toeneemt. De ADV's, MiND/MDI en ook CIDI zien juist een daling in het aantal registraties. Bij de politie ging het in 2015 om 428 registraties, een toename van 20% ten opzichte van het jaar ervoor. Deze betroffen zowel incidenten gericht tegen Joodse personen of doelwitten als schelden met het woord 'jood'. In de registraties van andere organisaties komt dit laatste type incidenten vrijwel niet voor. In de politieregistraties vallen de politie-eenheden Amsterdam en in mindere mate Den Haag op, waar het aantal geregistreerde antisemitische incidenten het hoogst is. Bij de ADV's kwamen in 2015 104 meldingen over antisemitische incidenten binnen, bij MiND en MDI waren dat er 188 tegenover 359 een jaar eerder.

Seksuele gerichtheid: stijging in politieregistraties

Landelijk steeg het aantal politieregistraties over de grond seksuele gerichtheid van 1.403 in 2014 naar 1.574 in 2015. Bij de politie is dit, net als in 2014, na herkomst de meest geregistreerde discriminatiegrond. Een vermoedelijk groot (maar onbekend) deel van de geregistreerde incidenten in deze categorie gaat over het gebruik van het woord 'homo' als algemeen scheldwoord. Over discriminatie op grond van seksuele gerichtheid kwamen bij de ADV's (4%), MiND en MDI (4%) relatief weinig meldingen binnen. Ook het College voor de Rechten van de Mens ontving niet veel verzoeken om een oordeel met betrekking tot deze discriminatiegrond (3%). De landelijke stijging in de politieregistraties is grotendeels te herleiden naar de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant, waar het aantal incidenten in de categorie seksuele gerichtheid aanzienlijk toenam. Een mogelijke verklaring ligt in een nieuwe proactieve aanpak van discriminatie-incidenten in die politie-eenheid in combinatie met de versterking van het netwerk Roze in Blauw. Bij de ADV's is deze ontwikkeling in Zeeland-West-Brabant niet te zien.

Stabiel beeld: groot aandeel registraties herkomst[1], bij ADV's veel arbeidsmarkt

Ongeveer de helft van de discriminatieregistraties van politie, ADV's en MiND/MDI gaat over de discriminatiegrond herkomst, wat overeenkomt met het beeld in eerdere jaren. Veel van deze incidenten en meldingen hebben betrekking op huidskleur. Onveranderd is ook het grote aandeel ADV-meldingen dat betrekking heeft op de arbeidsmarkt, 32% in 2015.

Een multi-agency rapport: data die elkaar aanvullen

Het is voor het eerst dat op landelijk niveau een jaarrapport over discriminatie verschijnt waarin de registraties van politie en ADV's in samenhang worden gepresenteerd. Deze data, hoewel verschillend van aard en niet optelbaar, vullen elkaar aan en geven gezamenlijk een vollediger beeld van de aard van discriminatie-incidenten en -ervaringen die zich voordoen in de maatschappij. Dit beeld wordt nog verrijkt doordat in dit rapport ook meldcijfers van andere organisaties zijn opgenomen en aanvullende bronnen zijn geraadpleegd.

Dit rapport biedt geen inzicht in de omvang van (ervaren) discriminatie in Nederland. De voornaamste reden daarvoor is dat uit onderzoek bekend is dat slechts 1 op de 8 discriminatie-

[1] In dit rapport gebruiken we de term 'discriminatie op grond van herkomst' in plaats van 'discriminatie op grond van ras'. We verwijzen hiermee wel naar het juridische begrip 'ras' zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van rassendiscriminatie. Daarin wordt onder 'ras' verstaan: huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming (Kamerstukken II 1990/91, 22 014, nr. 3, p. 13). In dit rapport is gekozen voor de term 'herkomst' in de veronderstelling dat deze voor de gemiddelde lezer beter beschrijft waar het om gaat dan het begrip 'ras'.

ervaringen ergens wordt gemeld. In de registraties blijft dus veel buiten beeld. Surveyonderzoek naar discriminatie-ervaringen, in 2014 landelijk uitgevoerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau, is onmisbaar om de omvang van ervaren discriminatie vast te stellen. Voor politie, gemeenten, de Rijksoverheid, ADV's en andere organisaties die zich inzetten om discriminatie te voorkomen en bestrijden, biedt de informatie in dit rapport wel inzicht in het soort incidenten dat zich voordoet en tot een melding, klacht of aangifte leidt - kennis die wezenlijk is om discriminatie effectief aan te kunnen pakken.

Inleiding

Dagelijks worden mensen in onze samenleving met discriminatie geconfronteerd. Bij het zoeken naar werk, tijdens het uitgaan, in het verkeer of op straat, in de buurt waar ze wonen. Het kan gaan om discriminerende opmerkingen tegen een vrouw met hoofddoek of om een grove scheldpartij aan het adres van een homoseksueel stel, die zelfs kan uitlopen op geweld. Ook kan het betekenen dat je wordt afgewezen voor een sollicitatiegesprek vanwege je niet-Nederlandse achternaam of omdat je 50-plusser bent, een discotheek niet binnenkomt omdat je een jonge Marokkaans-Nederlandse man bent (of er zo uitziet). Mensen kunnen gediscrimineerd worden vanwege onder meer hun huidskleur, geloof, geslacht, leeftijd, handicap of seksuele gerichtheid.

Wie wordt er door discriminatie getroffen? Op welke manier en op welke plekken spelen incidenten zich af? Voor politie, gemeenten, de Rijksoverheid, antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) en andere organisaties die een verantwoordelijkheid hebben in de bestrijding of preventie van discriminatie, is het van belang om inzicht te hebben in de aard van incidenten. Als je niet weet wat er gebeurt, kun je er ook niet goed tegen in actie komen. Dit rapport schetst een beeld van (ervaren) discriminatie in Nederland op basis van incidenten die zijn geregistreerd door de politie en meldingen over discriminatie bij andere instanties.

Het maken van onderscheid kan strafbaar zijn. Burgers of organisaties kunnen daarom aangifte doen van discriminatie of een incident melden bij de politie. Daarnaast hebben agenten de mogelijkheid om uit eigen beweging aangifte te doen of melding te maken van discriminatie). Discriminatie kan ook een rol op de achtergrond spelen bij andere delicten. Denk aan een mishandeling waarbij het slachtoffer doelwit is vanwege zijn of haar huidskleur, of een vernieling aan het huis van een homoseksueel stel.

De landelijke discriminatiecijfers van de Nationale Politie worden sinds 2008 jaarlijks gepubliceerd. Voor het eerst worden in dit rapport nu ook de meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) gepresenteerd. Daarnaast worden in de analyse ook data betrokken van andere organisaties die discriminatiemeldingen registreren, zoals de meldpunten voor discriminatie op internet (MiND en MDI) en het College voor de Rechten van de Mens dat verzoeken om een oordeel ontvangt over situaties die als discriminatie zijn ervaren. Ook gegevens van organisaties zoals het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) en het nationale meldpunt 'Meld Islamofobie', die discriminatie-ervaringen van een bepaalde groep registreren, zijn in het rapport opgenomen. Door data uit deze verschillende bronnen samen te brengen wordt het beeld completer. Deze nieuwgekozen insteek voor dit rapport over door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten vloeit voort uit de samenwerking tussen politie en ADV's in het project Regionale Rapportage Discriminatiegegevens, dat drie jaar achtereen is gefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (zie bijlage 2 voor meer informatie).

Discriminatie wordt lang niet altijd herkend. Niet door veroorzakers, niet door slachtoffers, maar ook niet door de mensen die vanuit hun professionele verantwoordelijkheid een taak hebben in de bestrijding van discriminatie. En als discriminatie wel wordt herkend, dan wordt het niet altijd gemeld. Volgens onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau wordt slechts één op de acht discriminatie-ervaringen ergens gemeld (Andriessen, Fernee & Wittebrood, 2014). Bij het lezen van een rapport over discriminatiecijfers is die onderrapportage een belangrijk gegeven om in het achterhoofd te houden: achter de gerapporteerde cijfers gaat nog een wereld van niet-

geregistreerde discriminatie-ervaringen schuil (zie verder paragraaf 2.3). De in dit rapport gepresenteerde cijfers geven dan ook geen inzicht in de omvang van (ervaren) discriminatie.

Leeswijzer

Dit rapport begint met een korte bespiegeling van het jaar 2015 in hoofdstuk 1: welke gebeurtenissen en maatschappelijke of politieke discussies kleurden dat jaar als het gaat om discriminatie en vormen de context waarin we de gepresenteerde cijfers moeten plaatsen?

Hoofdstuk 2 bespreekt enkele belangrijke definities en geeft een toelichting op de interpretatie van de cijfers in dit rapport.

Hoofdstuk 3 geeft inzicht in de totale aantallen discriminatieregistraties bij politie, ADV's en andere instanties, landelijk en in elk van de tien regionale politie-eenheden.

Hoofdstuk 4 bespreekt de discriminatiegronden waarop de geregistreerde discriminatie-incidenten bij politie en meldingen bij ADV's betrekking hebben, landelijk en uitgesplitst naar politie-eenheden. Enkele discriminatiegronden of specifieke categorieën binnen deze gronden, worden uitgebreid besproken, omdat ze relatief vaak voorkomen in de registraties, sterk gestegen zijn en/of in de maatschappelijke of politieke aandacht staan: herkomst, seksuele gerichtheid, antisemitisme en discriminatie op grond van het islamitisch geloof.

Hoofdstuk 5 gaat in op de wijze van discriminatie zoals die door politie en ADV's is geregistreerd. Over de ADV-meldingen wordt daarnaast beschreven op welke maatschappelijke terreinen deze zich afspeelden. Deze informatie is momenteel niet beschikbaar voor de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten. Een aparte paragraaf is gewijd aan meldingen over discriminatie op internet.

In hoofdstuk 6 ten slotte wordt apart stilgestaan bij de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten waarbij de gedupeerde een werknemer met publieke taak is.

De door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten en de meldingen bij de ADV's vormen de basis van dit rapport, die waar mogelijk en interessant wordt aangevuld met andere gegevens. In figuren zijn politiedata weergegeven in blauwtinten, ADV-data in rood-roze tinten, zodat deze in een oogopslag te herkennen zijn. Voor de leesbaarheid spreken we soms verkort over 'discriminatie-incidenten', (discriminatie)cijfers of (discriminatie)registraties waarmee we refereren aan de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten of de meldingen bij de ADV's.

In hoofdstuk 2 is een toelichting te vinden op de aard van de data. Bijlage 1 beschrijft hoe de cijfers tot stand zijn gekomen.

Hoofdstuk 1 – 2015 in vogelvlucht

Inleiding

Dit hoofdstuk geeft in het kort een overzicht van gebeurtenissen in 2015 die de gemoederen bezighielden en die een raakvlak hadden met discriminatie. Deze gebeurtenissen zijn niet of niet altijd uit de cijfers af te leiden, maar ze waren wel van invloed op hoe mensen met elkaar omgaan en tegen elkaar aankijken en ze vormden de context waarin discriminatie-incidenten zich afspeelden en werden bestreden. Bovendien onderstrepen de gebeurtenissen en discussies hoe belangrijk het is om discriminatie te monitoren en aan te pakken.

Racisme in Nederland – discussie en protest

Na onderzoek te hebben gedaan in Nederland, uitte het Comité tegen Rassendiscriminatie van de Verenigde Naties (CERD) in de zomer van 2015 zijn zorgen over racisme in Nederland. Het comité stelde dat discriminatie van mensen van Afrikaanse komaf toeneemt, dat er te weinig tegen gedaan wordt en dat racisme in Nederland wordt gebagatelliseerd. Het onderzoek kwam niet uit de lucht vallen. Sinds de Sinterklaasintocht in 2011 nam het protest tegen Zwarte Piet toe en daarmee groeide langzaam een steeds feller wordende discussie over racisme die in de samenleving steeds breder wordt gevoerd. Ook in 2015 was dat nog het geval. Discriminerende opmerkingen in de media werden snel opgepikt en waren op sociale media veelvuldig onderwerp van gesprek. Sommige zijn ook internationaal aan de kaak gesteld. Voorbeelden hiervan zijn de discussie tussen Sylvana Simons en Martin Simek over diens opmerking over ‘zwartjes’ en kritiek op het NRC Handelsblad vanwege de kop ‘Nigger are you crazy’ boven een boekrecensie. In de discussies die volgden op dergelijke incidenten vallen de heftige reacties op die zich vaak richtten tegen de mensen die racisme of discriminatie aankaartten. Eind juni 2015 kreeg het debat extra lading nadat de Arubaanse Mitch Henriquez om het leven kwam tijdens een aanhouding door de politie. Zijn overlijden leidde tot heftige protesten in onder meer de Haagse Schilderswijk, waarbij het optreden van de politie werd bekritiseerd en de politie werd beschuldigd van racisme.

Aanslagen in Parijs en toename aantal mensen op de vlucht

2015 was ook om andere redenen een heftig jaar. Parijs werd tweemaal getroffen door terreuraanslagen waarbij veel slachtoffers vielen. De terroristen die achter de aanslagen zaten, hadden zich verbonden aan jihadistische groepen als AQAS en IS(IS) en beïnvloedden daarmee direct het beeld over de islam. Niet alleen in Parijs, maar ook ver daarbuiten. De gevolgen waren ook in Nederland merkbaar. Moslims werden geconfronteerd met agressiviteit op straat en op verschillende plekken in Nederland waren er uitingen van agressie tegen moskeeën. Tegelijkertijd kreeg Europa en ook Nederland te maken met een toename van het aantal mensen dat asiel aanvraagt. Vooral de oorlog in Syrië leidde tot een grotere toestroom van asielzoekers. Deze toestroom werd in het maatschappelijk debat in verband gebracht met terroristische aanslagen. Op sociale media barstten felle discussies los over de aanslagen en de komst van asielzoekers (uit moslimlanden). Er werden heftige uitspraken gedaan die meer dan eens kwetsend en discriminerend waren jegens moslims, migranten en mensen op de vlucht. Lokaal ontstond verzet tegen de komst van opvanglocaties voor asielzoekers. Inspraakavonden verliepen soms grimmig, zoals in het Drentse dorp Oranje, maar ook in Purmerend, Steenbergen, Rotterdam en Geldermalsen. (NOS, 2016a). Extreemrechtse groepen zoals de Nederlandse Volks-Unie en Identitair Verzet mengden zich in het debat en sloten zich aan bij de protesten tegen asielzoekerscentra en noodopvanglocaties (NCTV, 2015).

Naast het verzet waren er ook positieve geluiden te horen. Veel mensen meldden zich aan om als vrijwilliger aan de slag te gaan in een noodopvang en door heel het land ontstonden initiatieven om

kleding en spullen in te zamelen. Ook op sociale media was als tegengeluid te horen dat mensen op de vlucht welkom geheten moeten worden. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt wel dat de groep die vindt dat Nederland zich gastvrij moet opstellen aanzienlijk kleiner was dan de groep die zich juist zorgen maakt over de komst van asielzoekers. Immigratie en integratie domineerden het nationaal probleembesef eind 2015, aldus het SCP (Dekker, Van Dijk, Van Houwelingen, Mensink & Sol, 2015). De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) noemde de Nederlandse bevolking in algemene zin weerbaar tegen extremisme en politiek geweld. Bovendien was het niet nieuw dat er (wereldwijd) terroristische aanslagen worden gepleegd en is het ingeschatte dreigingsniveau in Nederland in de afgelopen 10 jaar weinig aan verandering onderhevig (NCTV, 2015). Toch constateerde de NCTV (2015) ook dat er in relatie tot het vluchtelingendebat gewelddaden zijn gepleegd en mensen werden bedreigd met geweld. Onder invloed van de terroristische aanslagen en het toegenomen aantal asielzoekers is de drempel om geweld toe te passen voor sommige mensen in Nederland mogelijk lager geworden (NCTV, 2015).

Discriminatie breder in beeld

De hiervoor genoemde ontwikkelingen en publieke discussies lijken de alertheid te hebben vergroot voor andere onderwerpen die met discriminatie te maken hebben: discriminatie-incidenten en verwante onderwerpen haalden meer dan eens het nieuws. Zo trok een rechterlijke uitspraak tegen een stichting die een vrijwilliger weigerde aan te nemen vanwege zijn Hiv-infectie landelijke aandacht en op de internationale dag tegen homofobie wapperden er verspreid door het land regenboogvlaggen. De landelijke campagne van de Rijksoverheid ‘Zet een streep door discriminatie’ richtte zich op de verschillende discriminatiegronden en kwam daarmee halverwege 2015 op een goed moment. De campagne bestond onder andere uit tv-spots waarin bekende Nederlanders een streep door discriminatie zetten. Benadrukt werd dat discriminatie in Nederland niet is toegestaan en dat dit in artikel 1 van de Grondwet is vastgelegd. Daarnaast is de website discriminatie.nl in het kader van de campagne vernieuwd. De website wijst mensen op de verschillende organisaties en platforms waar zij discriminatie-ervaringen kunnen melden. Ook buiten de campagne was er vanuit de Rijksoverheid aandacht voor discriminatie, specifiek voor discriminatie op de arbeidsmarkt.

Tot besluit

De incidenten, ontwikkelingen, publieke discussies en onderwerpen waar beleidsmatig aandacht voor was, waren van invloed op hoe mensen in de samenleving met elkaar omgaan, tegen discriminatie aankijken en hoe zij reageren op discriminatie-ervaringen. Daarnaast vormden deze het decor van de incidenten die in dit rapport vooral cijfermatig worden gepresenteerd. Soms zijn ontwikkelingen terug te vinden in de cijfers, of hebben we alle reden om dat te vermoeden. Bijvoorbeeld wanneer we zien dat het aantal meldingen over ervaren discriminatie op grond van het islamitische geloof is toegenomen. Andere geschetste ontwikkelingen dienen hier vooral als contextuele informatie. Het feit dat deze niet aantoonbaar tot meldingen of aangiften hebben geleid betekent overigens niet dat zich geen discriminatie-incidenten hebben voorgedaan. Geregistreerde incidenten en meldingen geven nu eenmaal geen volledig beeld van discriminatie in de samenleving.

Hoofdstuk 2 Definities en interpretatie van de cijfers

2.1 Inleiding

De discriminatiecijfers waarover in dit rapport wordt gerapporteerd zijn verschillend in aard en in de wijze waarop ze tot stand zijn gekomen. Daarom worden ze niet bij elkaar opgeteld, maar als complementaire informatiebronnen beschouwd. Hieronder volgt een korte toelichting op wat wordt verstaan onder door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten, meldingen bij ADV's, MiND en MDI en verzoeken om een oordeel bij het College voor de Rechten van de Mens. In bijlage 1 wordt de totstandkoming van deze cijfers uitgebreid toegelicht.

2.2 Discriminatie-incidenten, meldingen en verzoeken om een oordeel

Discriminatie-incidenten, geregistreerd door de politie

Politieagenten registreren alle aangiften, meldingen en eigen waarnemingen in het bedrijfsprocessensysteem BVH[2]. De Nationale Politie rapporteert jaarlijks over de discriminatie-incidenten die in de BVH zijn aangetroffen. Onder een discriminatie-incident wordt verstaan:

> *Een in BVH geregistreerd voorval waarbij bepaalde (combinaties van) woorden in de beschrijving voorkomen die kunnen wijzen op een discriminatiefeit of een discriminatoir aspect, of waarbij door agenten een aantekening van discriminatie (met behulp van een specifieke code) is gemaakt, en waarvan door materiedeskundigen is vastgesteld dat:*
>
> - *in de beschrijving van het voorval een uitlating of gedraging is opgenomen;*
> - *die raakt aan één van de discriminatiegronden uit het Wetboek van Strafrecht: ras (in dit rapport 'herkomst' genoemd[3]), geslacht, godsdienst, levensovertuiging, seksuele gerichtheid en handicap;*
> - *en die (mogelijk) de bestanddelen van art. 137c t/m 137g of 429quater Sr, dan wel de bestanddelen van een commuun delict, vervult.*

Het kan gaan om een (mogelijk) discriminerende uitlating of discriminerende uitsluiting, of om een ander misdrijf (bijvoorbeeld een mishandeling, bedreiging of vernieling) waarbij uit aangetroffen woorden in de registraties van deze incidenten blijkt dat er mogelijk sprake is van een discriminatoir aspect. Het kan echter ook gaan om een discriminatoir incident dat zich afspeelde in de context van een ander incident en daar feitelijk niet aan gerelateerd hoeft te zijn. Denk aan een arrestant die, na een vechtpartij, tegen een politieagent zegt: 'je had die kut-Marokkaan moeten pakken, niet mij'. Het komt ook voor dat een racistische uiting een gewelddadige reactie van de gedupeerde uitlokt (ook wel 'countergeweld' genoemd) en dat dit resulteert in een aangifte van mishandeling die in de BVH wordt vastgelegd. Een discriminatie-incident is dus niet noodzakelijk gelijk aan het incident waarop een aangifte, melding of eigen waarneming in de BVH in eerste instantie betrekking heeft.

---

[2] BVH staat voor Basisvoorziening Handhaving, het registratiesysteem dat door de politie wordt gebruikt.

[3] In dit rapport gebruiken we de term 'discriminatie op grond van herkomst' in plaats van 'discriminatie op grond van ras'. We verwijzen hiermee wel naar het juridische begrip 'ras' zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van rassendiscriminatie. Daarin wordt onder 'ras' verstaan: huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming (Kamerstukken II 1990/91, 22 014, nr. 3, p. 13). In dit rapport is gekozen voor de term 'herkomst' in de veronderstelling dat deze voor de gemiddelde lezer beter beschrijft waar het om gaat dan het begrip 'ras'.

Een discriminatie-incident betreft ook niet per definitie een strafbaar feit, want hiervoor zou een gerechtelijke beslissing nodig zijn. Dergelijke informatie is niet beschikbaar in de BVH.

Een belangrijke kanttekening bij de interpretatie van het begrip discriminatie-incident geldt verder voor de registraties die betrekking hebben op de discriminatiegronden seksuele gerichtheid en antisemitisme. We weten dat een deel van deze discriminatie-incidenten gaat over gebruik van de woorden 'homo' en 'jood' als scheldwoord. 'Homo' en in mindere mate 'jood' worden veel gebruikt als algemeen scheldwoord. Het is onbekend bij hoeveel van dergelijke scheldincidenten de gedupeerde daadwerkelijk homoseksueel of Jood was dan wel daarvoor werd aangezien. Dit gegeven maakt dat de cijfers over discriminatie-incidenten met de grond seksuele gerichtheid en antisemitisme enigszins vertekend zijn.

Meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen (ADV's)
Mensen die discriminatie ervaren of waarnemen kunnen hiervan melding maken of een klacht indienen bij een ADV.[4] ADV's staan de melder vervolgens desgewenst op verschillende manieren bij en alle meldingen worden geregistreerd. Sommige ADV's speuren daarnaast zelf, meer of minder structureel, naar mogelijke discriminatie, bijvoorbeeld door personeelsadvertenties te screenen op leeftijdseisen of een gendervoorkeur. In dit rapport zijn alleen de door ADV's geregistreerde klachten en meldingen (hierna: meldingen) opgenomen.

Meldingen bij het Meldpunt Internetdiscriminatie (MiND) en het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI)
De meldpunten voor internetdiscriminatie MiND en MDI registreren meldingen van internetgebruikers over uitingen op internet (websites, sociale media, blogs et cetera) die de melder als discriminerend ervaart. MiND en MDI maken vervolgens een inschatting of deze uitingen strafbaar kunnen zijn en, indien dat het geval is, verzoeken zij beheerders of eigenaars van de bewuste website of het platform om de uiting te verwijderen. In dit rapport zijn alleen de meldcijfers opgenomen en wordt niet ingegaan op de aantallen die volgens MiND of MDI mogelijk strafbaar zijn. Hiervoor verwijzen we de lezer naar de jaarverslagen van beide meldpunten.

Verzoeken om een oordeel bij het College voor de Rechten van de Mens
Mensen die discriminatie ervaren kunnen in bepaalde gevallen terecht bij het College voor een oordeel over de bewuste situatie of gebeurtenis. Het College is bevoegd om discriminatie-ervaringen te toetsen aan de gelijkebehandelingswetgeving, waaronder de Algemene wet gelijke behandeling. Dat betekent dat verzoeken betrekking moeten hebben op een van de in deze wetgeving vastgelegde discriminatiegronden en -terreinen (bijvoorbeeld onderwijs of arbeidsmarkt). In dit rapport wordt uitsluitend ingegaan op de instroom van verzoeken om een oordeel bij het College, niet op de door het College uitgesproken oordelen. Het jaarverslag van het College biedt deze informatie wel. Daarnaast ontvangt het College meldingen van discriminatieklachten zonder dat deze uitmonden in een (verzoek om) een oordeel, of krijgt het College vragen over discriminatie zonder dat daarbij sprake is van een discriminatieklacht. Deze registraties zijn niet meegenomen in deze rapportage.

[4] Van een klacht wordt gesproken wanneer de indiener wil dat er een klachtenprocedure volgt. Bij een melding wil de indiener, of melder de ADV alleen op de hoogte brengen en de melding laten registreren.

2.3 Interpretatie van de cijfers

De in dit rapport gepresenteerde cijfers zijn geen weergave van het daadwerkelijke aantal discriminatie-incidenten dat zich heeft voorgedaan in 2015. We weten namelijk uit onderzoek dat lang niet alle discriminatie-ervaringen worden gemeld. Volgens het meest recente onderzoek hiernaar, door het Sociaal en Cultureel Planbureau, wordt gemiddeld slechts één op de acht discriminatie-ervaringen *ergens* gemeld. Het inwinnen van informatie of advies kon daarbij ook als melden worden meegeteld (Andriessen et al., 2014). Daar komt nog bij dat discriminatie lang niet altijd wordt herkend. De onderrapportage van discriminatie is al met al groot.

De geregistreerde discriminatie-incidenten bij de politie en de meldingen of verzoeken om een oordeel bij de andere organisaties zijn niet noodzakelijk discriminatie in de juridische zin van het woord. Het gaat hier immers niet om incidenten waarvan door een rechter is vastgesteld dat er sprake is van discriminatie. De meldingen bij ADV's, MiND en MDI en de verzoeken om een oordeel bij het College voor de Rechten van de Mens betreffen situaties of gebeurtenissen die door de melder of het slachtoffer als discriminatie zijn ervaren. In het geval van de politieregistraties gaat het om incidenten met bepaalde kenmerken, die door middel van zoekopdrachten en screening door materiedeskundigen uit het registratiesysteem van de politie zijn gefilterd (zie ook bijlage 1).

Hieruit volgt dat de discriminatiecijfers in dit rapport inzicht bieden in de incidenten die bekend zijn bij de politie en in gemelde discriminatie-ervaringen. Een belangrijke kanttekening daarbij is dat de cijfers beïnvloed worden door registratiepraktijken en meldgedrag. Dalingen en stijgingen kunnen een weerspiegeling zijn van ontwikkelingen in de maatschappij, maar kunnen ook te maken hebben met veranderingen in registratie of de meldingsbereidheid van mensen die discriminatie ervaren.

Hoofdstuk 3 – Totaal aantal discriminatie-incidenten in 2015

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over het aantal discriminatie-incidenten dat door de politie is geregistreerd en het aantal meldingen van discriminatie dat bij ADV's binnenkwam in 2015. Ook meldingen over internetdiscriminatie bij MiND of MDI worden besproken, evenals de verzoeken om een oordeel die het College voor de Rechten van de Mens ontving in 2015.

Zoals in hoofdstuk 2 is toegelicht, worden de cijfers van de verschillende organisaties niet bij elkaar opgeteld, omdat ze verschillen in aard en totstandkoming. De vergelijking van politieregistraties van 2015 met 2014 kent beperkingen. Daarnaast was het, als gevolg van een technische fout, noodzakelijk om voor de politieregistraties van 2015 met een correctiefactor te werken. Bijlage 1 bevat een uitgebreide toelichting op de incidenten en meldingen waarover in dit rapport gerapporteerd wordt en over de achtergrond van de gebruikte correctiefactor.

3.2 Het landelijke beeld

In het registratiesysteem van de politie zijn 5.506 discriminatie-incidenten gevonden die in 2015 werden vastgelegd. Naast die 5.506 discriminatie-incidenten zijn er nog 1.036 discriminatie-incidenten waarbij een werknemer met een publieke taak het doelwit was. Hierbij ging het in verreweg de meeste gevallen om politieagenten, maar ook incidenten tegen bijvoorbeeld ambulancepersoneel of tramconducteurs vallen hieronder. In de omgang tussen publieke gezagsdragers en burgers is een specifieke dynamiek van invloed op de incidenten. De veiligheid van werknemers met een publieke taak is daarnaast onderwerp van overheidsbeleid. Om deze redenen wordt over deze registraties apart gerapporteerd. Dit gebeurt in hoofdstuk 6.

De ADV's registreerden over heel 2015 landelijk 4.561 meldingen van discriminatie (Dinsbach, Silversmith, Schaap, Janss & Mink, 2016).

Het landelijke Meldpunt Internetdiscriminatie (MiND) ontving in 2015 652 meldingen over discriminatie-ervaringen op het internet (MiND, 2016). Bij het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) kwamen in 2015 933 meldingen binnen. Bij deze meldingen werd verwezen naar 1.007 (unieke) uitingen op internet die door de melder als discriminerend werden ervaren. Het ging zowel om uitingen op sociale media zoals Twitter en Facebook als om uitingen op websites en discussiefora. Het College voor de Rechten van de Mens ontving 422 verzoeken om een oordeel in 2015 (College voor de Rechten van de Mens, 2016a).[5]

[5] Niet alle verzoeken leiden uiteindelijk tot een oordeel, daar zijn uiteenlopende redenen voor. Zo behandelt het College alleen zaken die onder de gelijkebehandelingswetgeving vallen en die voldoende concreet zijn. Ook kan er tussentijds geschikt worden. In 2015 heeft het College over 155 zaken een oordeel uitgesproken (College voor de Rechten van de Mens, 2016a).

Figuur 1 Overzicht van discriminatie-incidenten bij politie, meldingen bij ADV's en MiND/MDI en de verzoeken om een oordeel bij het College voor de Rechten van de Mens, 2014-2015[6]

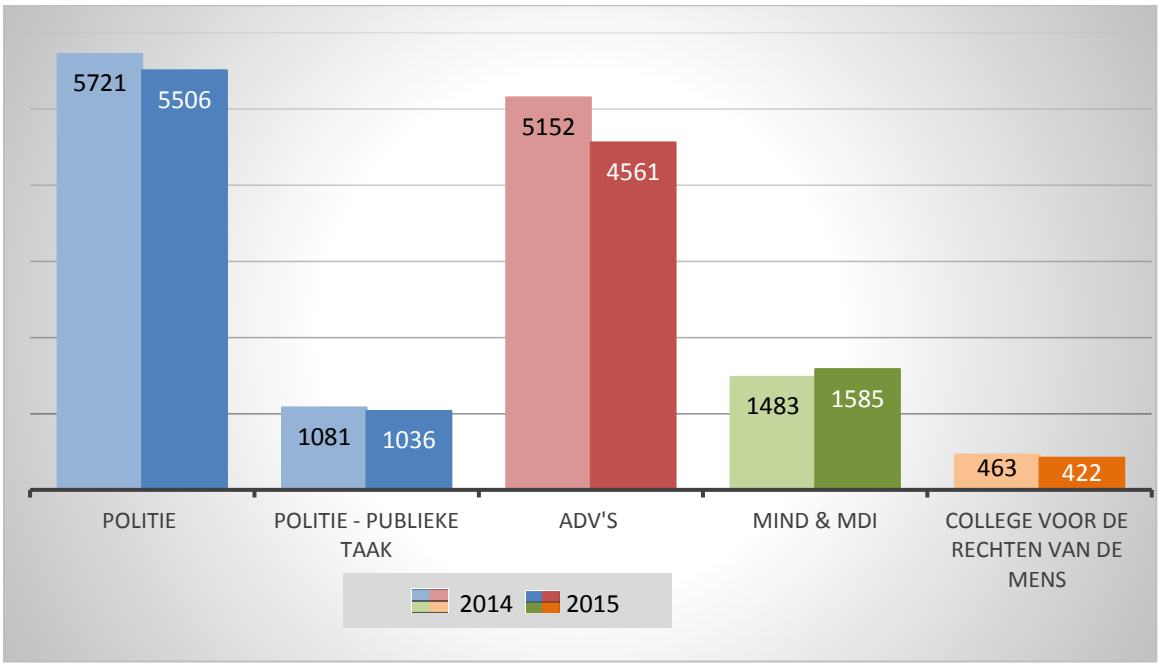

Minder registraties in 2015 bij politie en ADV's

In 2015 zijn er bij de politie 215 discriminatie-incidenten minder geregistreerd dan in 2014. Dit is een daling van 4%. De ADV's kregen landelijk ook minder meldingen in 2015 dan in 2014. Uit de Kerncijferrapportage (Dinsbach et al., 2016) blijkt dat de daling 11% bedroeg.

Het daadwerkelijke aantal meldingen en aangiften lag in 2014 nog hoger. De PVV-bijeenkomst op de avond van de gemeenteraadsverkiezingen leidde tot een ongekend hoog aantal aangiften en meldingen bij de politie en ADV's. Tijdens deze avond, op 19 maart 2014, riep het publiek na een vraag van PVV-leider Wilders om "minder, minder Marokkanen". Waarop Wilders zei dat hij dat zou gaan regelen. De beelden hiervan riepen vele reacties op en in de week na het incident ontvingen de ADV's maar liefst 4.562 meldingen. Bij de politie kwamen naar aanleiding van de uitspraken van Wilders tijdens die verkiezingsavond in 2014 ruim 3.600 aangiften binnen en meer dan 10.000 meldingen. Omwille van de vergelijkbaarheid met 2015 zijn deze meldingen in de analyse voor dit rapport zoveel mogelijk buiten beschouwing gelaten. De aangiften en meldingen bij de politie zijn in de rapportage over 2014 en in dit rapport als één incident meegewogen in de telling en analyse (Tierolf, Hermens, Drost & Ens, 2015). De ruim 4.500 meldingen bij de ADV's zijn helemaal buiten beschouwing gelaten, tenzij dit anders is aangegeven.

De daling in geregistreerde incidenten en meldingen bij politie en ADV's kan wijzen op een reële daling van het aantal discriminatie-ervaringen, maar hier kunnen evenzogoed veranderingen in meldgedrag meespelen. In de Kerncijferrapportage (Dinsbach et al., 2016) en rapporten over discriminatiecijfers die al zijn verschenen op het niveau van de politie-eenheden, worden verschillende mogelijke verklaringen geopperd die met name op een afname in de

[6] In figuur 1 zijn de 4.562 meldingen die in 2014 bij de ADV's binnenkwamen naar aanleiding van de 'minder Marokkanen' uitspraak van Geert Wilders niet meegeteld. De aangiften en meldingen die over dit incident bij de politie binnenkwamen tellen in 2014 als één. Dat is in het hele rapport het geval, tenzij anders vermeld.
MiND ontving 304 meldingen in 2014 en 652 in 2015. Bij het MDI kwamen in 2014 1179 meldingen binnen, in 2015 waren dat er 933 (MDI, 2016; MiND, 2016). Zie verder de opmerkingen onder tabel 1 in bijlage 3.

meldingsbereidheid wijzen (Kroes, van Bon & van der Linden, 2016; Van Drie, Schriemer & Sheombarsing, 2016; Broeze & van Haaften, 2016). Verder wordt de opkomst van sociale media als verklaring gegeven. Mogelijk vinden steeds meer mensen zelf een oplossing of voelen zij zich gesteund door reacties die zij op sociale media ontvangen. Het delen van ervaringen op sociale media neemt wellicht de noodzaak weg om nog contact op te nemen met een ADV (Broeze & van Haaften, 2016; Kroes et al., 2016). De landelijke campagne tegen discriminatie ("Zet een streep door discriminatie") die de Rijksoverheid in september 2015 startte, zorgde bij een aantal ADV's tijdelijk voor een toename van de meldingen (Van der Linden, 2016; Schröder, 2016).

Bij MiND, het meldpunt voor discriminatie op internet, kwamen in 2015 meer dan twee keer zoveel meldingen binnen als in 2014 (652 meldingen in 2015 en 304 in 2014). De piek lag in het vierde kwartaal en heeft volgens MiND vooral te maken met discussies in de samenleving met betrekking tot de toestroom van asielzoekers naar Europa en de aanslagen in Parijs. Ook de toegenomen bekendheid van MiND, dat pas in 2013 van start ging, speelde waarschijnlijk een rol (MiND, 2016). Bij het MDI, dat ook meldingen over discriminatie op internet registreert, kwamen in 2015 iets minder meldingen binnen dan in 2014 (933 meldingen in 2015 en 1179 in 2014). De daling van het aantal meldingen bij het MDI had mogelijk te maken met de toegenomen bekendheid van MiND. Gezamenlijk genomen zien we een stijging van het aantal meldingen over discriminatie op internet van 1483 in 2014 naar 1585 in 2015. MiND en MDI werken inmiddels met elkaar samen en vanaf 1 januari 2017 zullen alle meldingen door MiND afgehandeld en geregistreerd worden.

Het College voor de Rechten van de Mens ontving in 2015 iets minder verzoeken om een oordeel dan in 2014 (463 verzoeken in 2014 en 422 in 2015). Het College ziet voor de daling van het aantal verzoeken om een oordeel een verklaring in de betere afwikkeling van verzoeken die niet binnen de gelijkebehandelingswetgeving vallen en de verbeterde informatie op de website. Tot slot noemt het College als reden dat mensen discriminatie niet aan mensenrechten koppelen (College voor de Rechten van de Mens, 2016a).

Uitgelicht: het vergelijken van gebieden

In dit rapport staan niet alleen de landelijke cijfers, maar wordt ook informatie gegeven over wat we uit de politie- en ADV-cijfers weten over discriminatie op regionaal niveau. Cijfers van het College voor de Rechten van de Mens zijn niet uitgesplitst naar politie-eenheden, omdat het hier om betrekkelijk lage aantallen gaat. Deze zijn wel opgenomen in rapporten over discriminatie op het niveau van de politie-eenheden. Meldingen bij MiND en MDI over discriminatie op internet zijn doorgaans niet gebonden aan een fysieke locatie en daarom ook niet opgenomen in de regionale vergelijking.

De regio-indeling die we hier aanhouden is de indeling in 10 regionale politie-eenheden. Hoewel de informatie uitnodigt om gebieden en plekken met elkaar te vergelijken, is daarbij enige voorzichtigheid geboden. De vergelijking gaat niet zonder meer op. Verschillende factoren kunnen ervoor zorgen dat zich op de ene plek meer incidenten voordoen dan op een andere. De aanwezigheid van horecagelegenheden, voortgezet onderwijs, voetbalstadions en een uitgebreid netwerk van openbaar vervoer zorgen voor meer menselijke interactie met mogelijk meer discriminatie als gevolg. Een stedelijk gebied met veel van dit soort plekken laat zich niet één op één vergelijken met een landelijker gebied. Ook bevolkingsdichtheid en samenstelling van de bevolking zijn factoren waarmee rekening gehouden moet worden. Door het aantal incidenten om te rekenen naar rato van het inwonertal wordt vergelijken al iets beter mogelijk.

Wanneer je rekening houdt met de hiervoor genoemde factoren, is het bekijken en vergelijken van gegevens op regionaal niveau uitermate zinnig. Op welke punten wijkt een bepaald gebied af van het landelijke gemiddelde? En wat valt op in de vergelijking tussen de gebieden? De cijfers alleen geven (meestal) geen antwoord op alle vragen; de vergelijking laat mogelijk wel zien waar we ons zorgen moeten maken en waarover we vragen moeten stellen.

In het kader op pagina 20 is aanvullend op de regionale analyses informatie te vinden over de vier grote steden in Nederland. Voor verdere lokale informatie verwijzen we naar de rapporten over discriminatie per politie-eenheid die eerder dit jaar al zijn verschenen (zie bijlage 2 voor meer informatie).

3.3 Regionale verschillen en overeenkomsten

In de figuren hieronder is het aantal discriminatie-incidenten geregistreerd door de politie en het aantal meldingen bij ADV's per politie-eenheid weergegeven.[7] In de eerste twee figuren staan de absolute aantallen incidenten en meldingen van zowel 2014 als 2015.

Figuur 2 Discriminatie-incidenten politie per politie-eenheid in 2014-2015

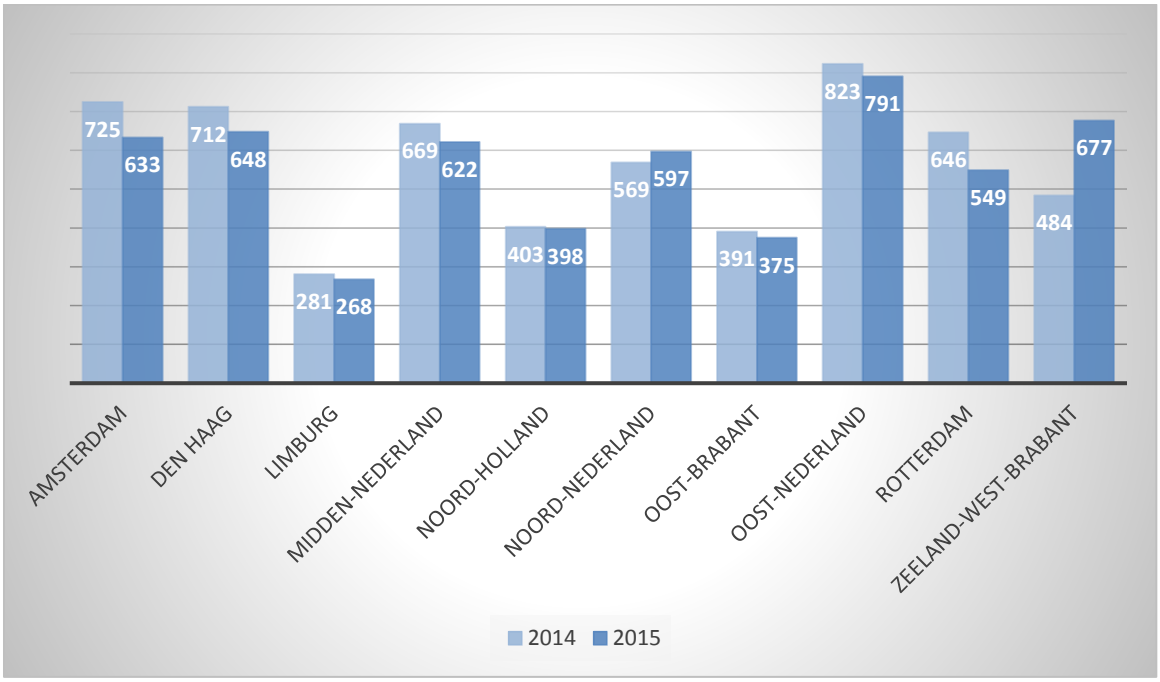

[7] Het aantal ADV-meldingen voor Noord-Nederland kan afwijken van het aantal dat genoemd staat in de Monitor Discriminatie Noord-Nederland 2015. Dit komt voort uit een klein verschil in de registratie van meldingen van derden.

Figuur 3 ADV-meldingen per politie-eenheid in 2014-2015[8]

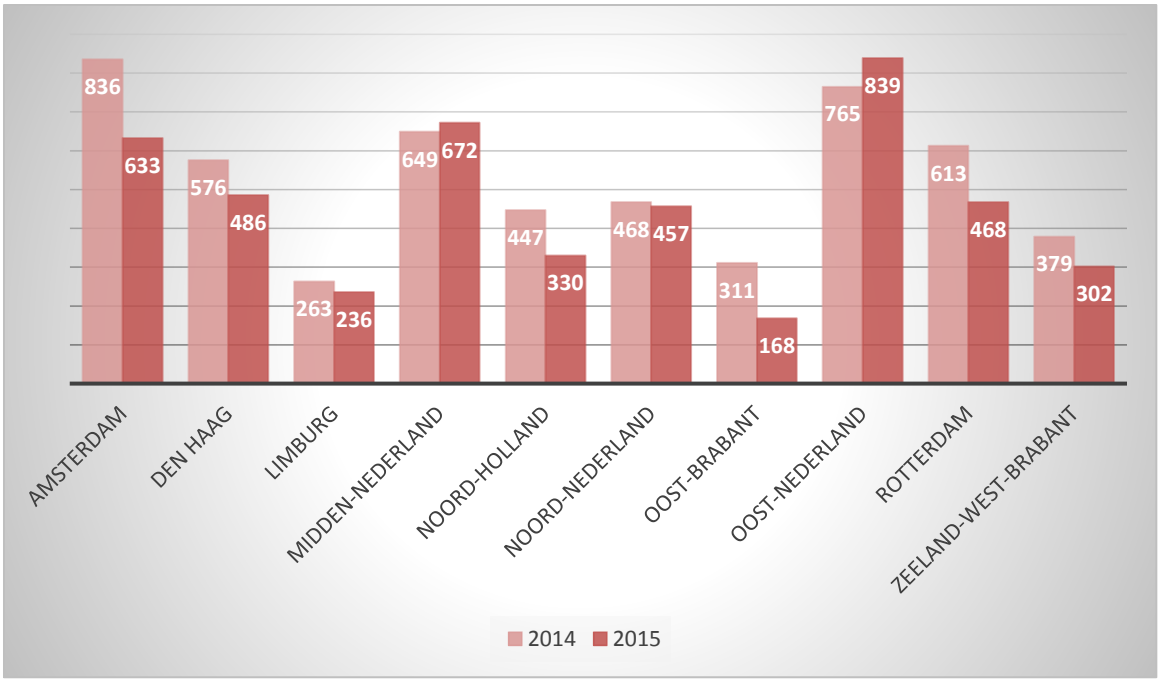

In de meeste politie-eenheden zijn er meer discriminatie-incidenten bij de politie geregistreerd dan dat er meldingen binnenkwamen bij de ADV's. Uitzondering op deze regel vormden de politie-eenheden Midden-Nederland en Oost-Nederland, waar er juist meer meldingen bij de ADV's waren. In Amsterdam bleven de aantallen gelijk.

Wanneer we de discriminatie-incidenten van de politie bekijken valt allereerst de stijging op van het aantal incidenten in de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant. Waar er landelijk sprake was van een daling van het aantal incidenten met 4%, steeg het aantal incidenten in deze eenheid met 40%. Deze stijging is bijna in zijn geheel te wijten aan een toename van het aantal registraties met de discriminatiegrond seksuele gerichtheid. In hoofdstuk 3 gaan we hier dieper op in. Noord-Nederland is de enige andere politie-eenheid waar het aantal incidenten in 2015 vergeleken met 2014 is gestegen, in dit geval met 5%. In Noord-Holland bleef het aantal incidenten ongeveer gelijk. In de politie-eenheden Amsterdam en Rotterdam was de daling van het aantal discriminatie-incidenten met respectievelijk 13 en 15% het sterkst.

Als we de ADV-meldingen van 2014 en 2015 met elkaar vergelijken, dan vallen Midden-Nederland en Oost-Nederland op: het zijn de enige twee politie-eenheden waarbij in 2015 meer meldingen binnenkwamen dan in 2014. In alle andere politie-eenheden was er sprake van een daling. Die daling was het sterkst in Oost-Brabant, waar het aantal meldingen met 46% afnam. Ook in Amsterdam, Rotterdam, Noord-Nederland en Zeeland-West-Brabant was met 20 tot 26% minder meldingen sprake van een relatief sterke daling. De stijging van het aantal discriminatie-incidenten bij de politie in Zeeland-West-Brabant weerspiegelde zich dus niet in het aantal meldingen bij de ADV's in dat gebied. Omgekeerd gold hetzelfde voor Oost-Brabant, waar de sterke daling bij de ADV's niet terug te vinden was in het aantal discriminatie-incidenten dat bekend was bij de politie (de daling is daar gemiddeld).

[8] De ADV-cijfers op politie-eenheidsniveau zijn afkomstig uit de rapporten die eerder dit jaar verschenen over discriminatie in de politie-eenheden in 2015, of voor dit rapport opgevraagd bij ADV's.

In Oost-Nederland zijn de meeste discriminatie-incidenten geregistreerd door de politie en kwamen tevens de meeste meldingen bij ADV's binnen. Gezien de grootte van deze politie-eenheid is deze 'topscore' niet vreemd. Met 79 gemeenten en 3,1 miljoen inwoners heeft Oost-Nederland de meeste inwoners van alle politie-eenheden. Ter vergelijking: de een-na-grootste politie-eenheid wat betreft inwoneraantal, Midden-Nederland, heeft 1,9 miljoen inwoners. De onderstaande figuur toont het aantal discriminatie-incidenten en meldingen naar rato van het aantal inwoners. De streep geeft het gemiddelde weer. Zie voor alle tabellen behorend bij de figuren in dit hoofdstuk bijlage 3.

Figuur 4 Discriminatie-incidenten politie en ADV-meldingen per politie-eenheid naar aantal per 1.000 inwoners in 2015

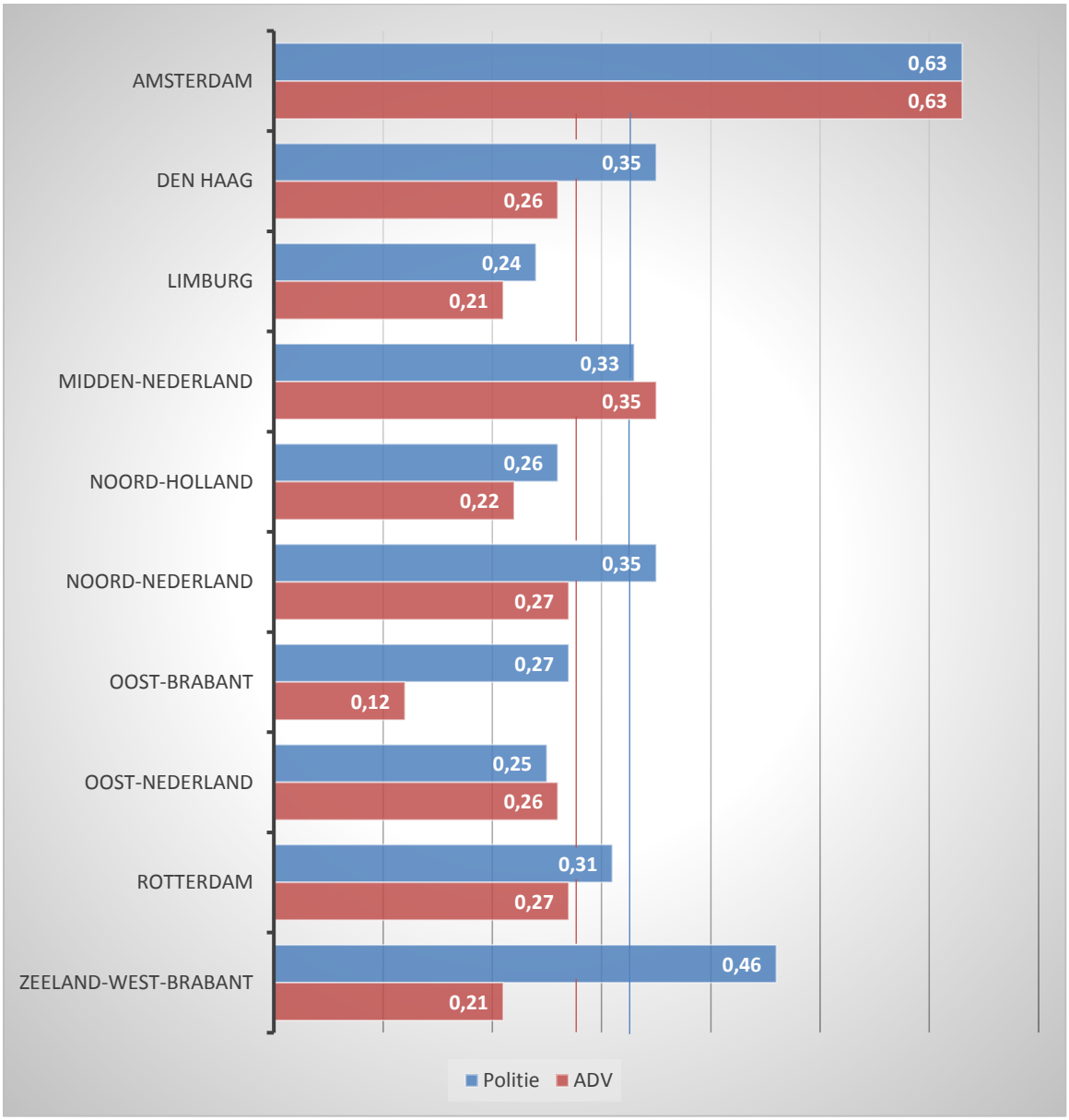

Omgerekend naar het aantal incidenten per 1.000 inwoners staat Oost-Nederland niet langer op de eerste plaats. De sterk verstedelijkte politie-eenheden (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Midden-Nederland) scoorden allen hoger.

De politie-eenheid Amsterdam prijkt bovenaan de lijst, zowel bij de politie als bij de ADV's, ondanks een flinke daling ten opzichte van 2014. Het verschil met de andere politie-eenheden is aanzienlijk. Waar er landelijk gemiddeld in 2015 0,33 discriminatie-incidenten per 1.000 inwoners bij de politie bekend waren, zijn dat er in Amsterdam 0,63. Bij de ADV-meldingen was dat aantal in Amsterdam met 0,63 toevalligerwijs hetzelfde. Landelijk kregen de ADV's gemiddeld 0,27 meldingen per 1.000 inwoners. Naast de mate van verstedelijking kunnen ook andere factoren een verklaring bieden voor de hoge aantallen in Amsterdam (en andere stedelijke gebieden). Denk aan de zichtbaarheid van de Joodse gemeenschap in de hoofdstad en de aanwezigheid van een grote gayscene en de vele uitgaansgelegenheden (zie ook hoofdstuk 4). Rotterdam kende van de Randstedelijke gebieden in 2015 de minste door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten.

De opvallende stijging en omvang van het aantal discriminatie-incidenten in absolute zin bij de politie in Zeeland-West-Brabant is ook zichtbaar in het aantal incidenten per 1.000 inwoners. Met 0,46 discriminatie-incidenten per 1.000 inwoners staat deze politie-eenheid op de tweede plaats, na Amsterdam. Het aantal meldingen bij ADV's in Zeeland-West-Brabant was een stuk bescheidener. Het gaat hier, met 0,21 meldingen per 1.000 inwoners, om hetzelfde aantal als in de politie-eenheid Limburg: goed voor een gedeelde een-na-laatste plaats.

De politie-eenheid Noord-Nederland valt ook op in het overzicht. Deze politie-eenheid bekleedt al twee jaar op rij de vierde plek met politieregistraties naar rato van het aantal inwoners. Ook wat betreft ADV-meldingen staat deze eenheid hoog in de lijst van registraties per 1000 inwoners, op hetzelfde niveau als het veel stedelijkere Rotterdam.

In Oost-Brabant kwamen zowel in absolute zin als naar rato van het aantal inwoners de minste meldingen bij de ADV's binnen.

Uitgelicht: discriminatie in de G4

In dit kader staan we kort stil bij wat er bekend is over discriminatie in de vier grote gemeenten: Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht.

Figuur 5 Discriminatie-incidenten politie[9] en ADV-meldingen in de G4 (gemeenten) naar aantal per 1.000 inwoners in 2015

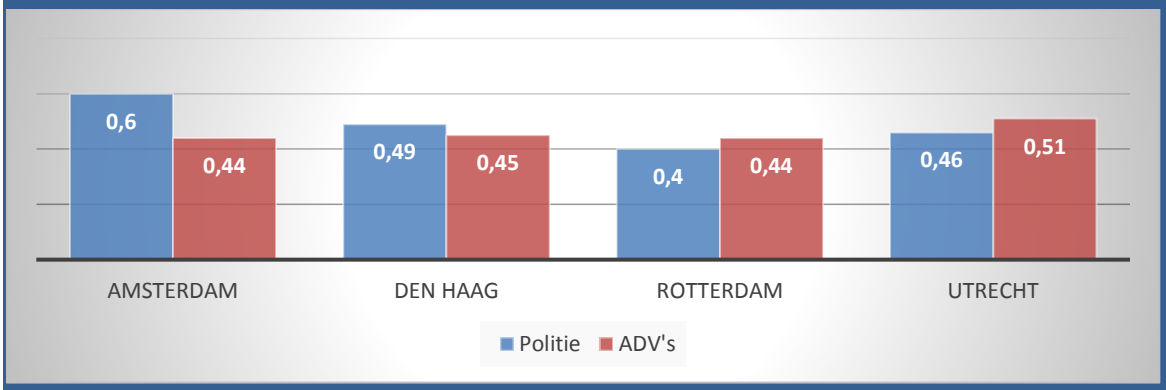

[9] Exclusief correctiefactor.

De figuur hiervoor toont het aantal discriminatie-incidenten dat bekend is bij de politie en het aantal meldingen bij ADV's, beide omgerekend naar het aantal per 1.000 inwoners. In bijlage 3 is de bijbehorende tabel te vinden waarin ook de absolute aantallen zijn opgenomen.

Naar rato van het aantal inwoners staat de gemeente Amsterdam bovenaan wat betreft de discriminatie-incidenten die geregistreerd zijn bij de politie. Wat betreft de ADV-meldingen is dat de gemeente Utrecht. In Rotterdam zijn er de minste registraties naar rato van het aantal inwoners. Wanneer we de discriminatie-incidenten per grond bekijken, dan valt op dat in Den Haag en Amsterdam relatief meer incidenten zijn geregistreerd met betrekking tot de discriminatiegrond herkomst dan de andere twee gemeenten. In Den Haag en Utrecht zijn naar verhouding de meeste registraties van godsdienstdiscriminatie. Amsterdam en Utrecht scoorden het hoogst op incidenten waarbij gediscrimineerd is op grond van seksuele gerichtheid.

Omdat de in dit rapport gepresenteerde gegevens alleen inzicht geven in wat er is geregistreerd en gemeld, kan de feitelijke omvang van situaties die als discriminatie zijn ervaren pas worden vastgesteld na aanvullend onderzoek. In de vier grote steden vindt jaarlijks of iedere paar jaar een uitgebreid burgeronderzoek plaats waarin ook vragen over ervaren discriminatie in de voorgaande twaalf maanden zijn opgenomen.[10] In 2013 voerde het Sociaal en Cultureel Planbureau dergelijk onderzoek landelijk uit.[11] En ook in de EU vindt monitoring plaats van ervaren discriminatie (Europese Commissie, 2015). Uit die verschillende onderzoeken blijkt keer op keer dat tussen de 1 op 4 en 1 op 7 mensen discriminatie ervaren. In Den Haag (Gemeente Den Haag, 2014) heeft een op de vijf stadsbewoners in het jaar voorafgaand aan de enquête discriminatie ervaren. De stad ligt daarmee op het EU-gemiddelde (2015). 1 op de 6 bewoners van Rotterdam (RADAR, 2015) en Amsterdam (Michon, Lindeman, Schippers, Schwarz & Bosveld, 2014) voelden zich gediscrimineerd en in Utrecht (Gemeente Utrecht, 2015) was dat 1 op 7. Tegelijkertijd laten deze onderzoeksresultaten zien dat slechts een fractie van alle discriminatie-ervaringen bekend is bij politie en ADV's. Volgens het landelijke onderzoek van de SCP had in 2013 een kwart van de inwoners van Nederland een situatie meegemaakt die zij als discriminatie hebben ervaren (Andriessen et al., 2014).

3.4 In het kort

- In 2015 zijn er bij de politie landelijk 5.506 geregistreerde discriminatie-incidenten. In 2014 waren dat er nog 5.721 (daling van 4%).
- Bij de ADV's kwamen landelijk 4.561 meldingen van discriminatie binnen in 2015. In 2014 waren dat er 5.152 (daling van 11%).
- Bij het College voor de Rechten van de Mens kwamen in 2015 422 verzoeken om een oordeel binnen, in 2014 waren dat er 463.
- Bij de twee landelijke meldpunten voor discriminatie op het internet nam het aantal meldingen in 2015 juist toe ten opzichte van 2014; van 1483 in 2014 naar 1585 in 2015.
- De daling in geregistreerde discriminatie-incidenten bij politie en ADV's kan wijzen op een reële daling van het aantal discriminatie-ervaringen, maar het is evenzogoed mogelijk dat veranderingen in meldgedrag meespelen. De toename met het aantal meldingen bij de meldpunten voor discriminatie op het internet had vooral te maken met (online) discussies in de

[10] Dit is ook het geval in de stad Groningen en daarnaast is dit soort onderzoek in de afgelopen jaren gedaan in sommige provincies en voor specifieke discriminatie-onderwerpen.
[11] Dit onderzoek zal in 2017 worden herhaald.

samenleving over de toestroom van asielzoekers naar Europa en de terroristische aanslagen in Parijs.

- Landelijk was het aantal discriminatieregistraties bij de politie hoger dan bij de ADV's. De vergelijking van de politie-eenheden laat zien dat dit alleen in Midden-Nederland en Oost-Nederland omgekeerd was. Grote eenheden met in totaal veel inwoners (zoals Oost-Nederland) scoorden in absolute aantallen hoog. Naar rato van het aantal inwoners zijn het vooral de stedelijke gebieden geweest die de lijst aanvoeren. De meeste registraties bij politie en ADV's waren er in beide jaren in de politie-eenheid Amsterdam. De politie-eenheid Zeeland-West-Brabant was in 2015 ten opzichte van 2014 een opmerkelijke stijger wat betreft de politieregistraties. De stijging is bijna geheel toe te schrijven aan een toename van het aantal registraties met de grond seksuele gerichtheid (in hoofdstuk 3 is hier meer over te lezen). Als niet stedelijke politie-eenheid valt Noord-Nederland op, met zowel in 2014 als in 2015 relatief veel registraties bij politie en ADV's.

Hoofdstuk 4 – Discriminatiegrond

4.1 Inleiding

Niet in alle situaties waarin onderscheid tussen mensen wordt gemaakt, is ook sprake van discriminatie in juridische of strafrechtelijke zin. In het Wetboek van Strafrecht is discriminatie op vijf discriminatiegronden strafbaar gesteld, te weten: ras (in dit rapport 'herkomst' genoemd)[12], geslacht, godsdienst/levensovertuiging[13], seksuele gerichtheid en handicap. De politieregistraties gaan over discriminatie op één van deze gronden. ADV's nemen meldingen in behandeling op alle discriminatiegronden die in wet- en regelgeving zijn vastgelegd, (zowel de civielrechtelijke wet- en regelgeving als de strafrechtelijke). Naast de vijf gronden die in het strafrecht zijn opgenomen zijn dat politieke overtuiging, burgerlijke staat, arbeidsduur, arbeidscontract en nationaliteit. Ook meldingen over ongelijke behandeling en discriminatie op niet-wettelijke gronden worden door ADV's geregistreerd. Voor de andere organisaties die discriminatie-ervaringen registreren en die in dit rapport aangehaald worden, geldt dat de discriminatiegronden die zij gebruiken een afspiegeling zijn van het (wettelijke) kader waarbinnen ze opereren. De geregistreerde gronden komen daarom niet helemaal overeen.

Dit hoofdstuk gaat in op de verdeling van door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten en ADV-meldingen over de verschillende discriminatiegronden. Te beginnen met het landelijke beeld, waarna een uitsplitsing volgt naar de tien politie-eenheden. Op verschillende plaatsen wordt verwezen naar de registraties van andere organisaties. Discriminatie op grond van herkomst, op grond van seksuele gerichtheid, antisemitisme en discriminatie vanwege het islamitische geloof worden in dit hoofdstuk uitgebreid beschreven, omdat ze relatief vaak voorkomen, sterk zijn gestegen en/of in de maatschappelijke of politieke belangstelling staan.

4.2 Het landelijke beeld

In de figuren op de volgende pagina is de procentuele verdeling over de discriminatiegronden gegeven voor de discriminatie-incidenten die de politie registreerde en de meldingen bij de ADV's.[14] De figuren bieden daarnaast specifiek inzicht in registraties met betrekking tot het islamitisch geloof en antisemitisme. Antisemitische incidenten vallen juridisch gezien onder discriminatie op grond van herkomst en/of onder discriminatie op grond van godsdienst. Omdat dit onderscheid bij de registratie lastig te maken is, is ervoor gekozen om antisemitisme apart weer te geven. Voor discriminatie van moslims is in de maatschappij en politiek in toenemende mate aandacht. Gezien de

---

[12] In dit rapport gebruiken we de term 'discriminatie op grond van herkomst' in plaats van 'discriminatie op grond van ras'. We verwijzen hiermee wel naar het juridische begrip 'ras' zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van rassendiscriminatie. Daarin wordt onder 'ras' verstaan: huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming (Kamerstukken II 1990/91, 22 014, nr. 3, p. 13). In dit rapport is gekozen voor de term 'herkomst' in de veronderstelling dat deze voor de gemiddelde lezer beter beschrijft waar het om gaat dan het begrip 'ras'.

[13] Levensovertuiging is een fundamentele overtuiging, levenshouding of opvatting over het bestaan zonder dat daar een godheid in voor komt.

[14] De figuren in dit hoofdstuk laten alleen de procentuele verdeling zien omdat dit een goede vergelijkingsbasis biedt. In bijlage 3 zijn in tabel 5 en 6 de absolute aantallen te vinden. De aantallen en percentages zijn voor de politie exclusief de correctiefactor, die niet berekend kon worden per discriminatiegrond. De veronderstelling is dat de verdeling van de incidenten over discriminatiegronden en verschijningsvormen (hoofdstuk 4 en 5) voor de ontbrekende registraties niet anders is dan voor de registraties die wel bekend zijn en dat het beeld dat uit deze analyse naar voren komt niet of minimaal zou afwijken wanneer de screening compleet was geweest (zie bijlage 1 voor een toelichting op de correctiefactor).

stijging van het aantal registraties en omdat zo'n groot deel van de incidenten en meldingen met de discriminatiegrond godsdienst betrekking heeft op het islamitische geloof, is ervoor gekozen om ook deze incidenten en meldingen in deze figuren apart inzichtelijk te maken.

De figuren tonen alleen de meest geregistreerde discriminatiegronden. Voor een volledig overzicht verwijzen we naar de tabellen in bijlage 3.

Figuur 6 Discriminatie-incidenten politie naar discriminatiegrond in 2014-2015[15]

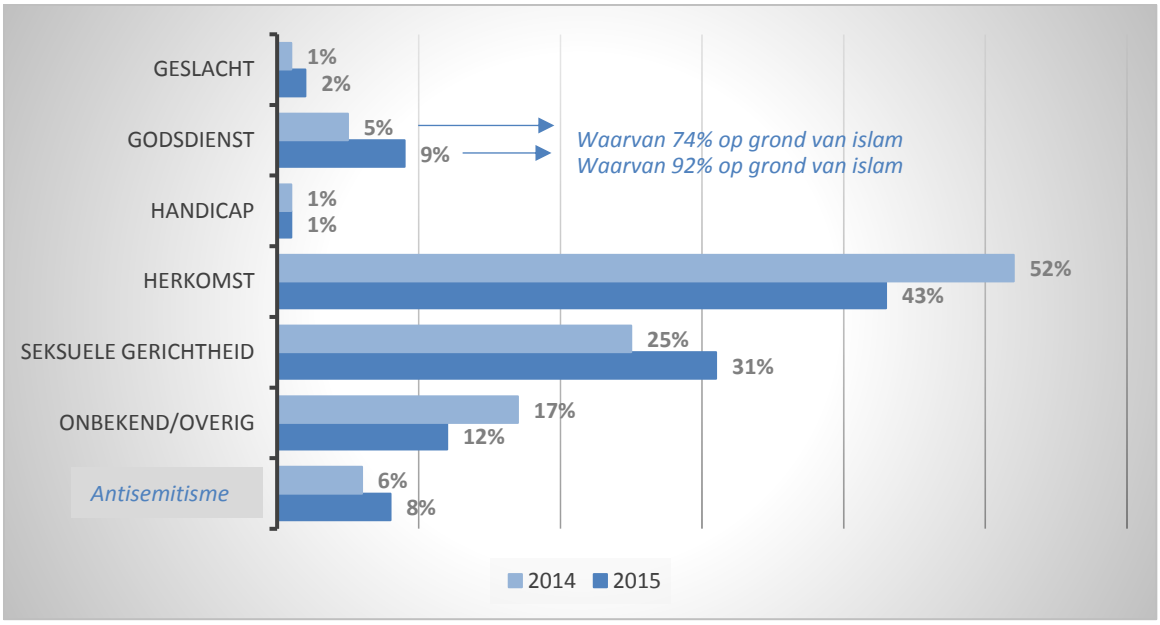

Figuur 7 ADV-meldingen naar discriminatiegrond in 2014-2015[16]

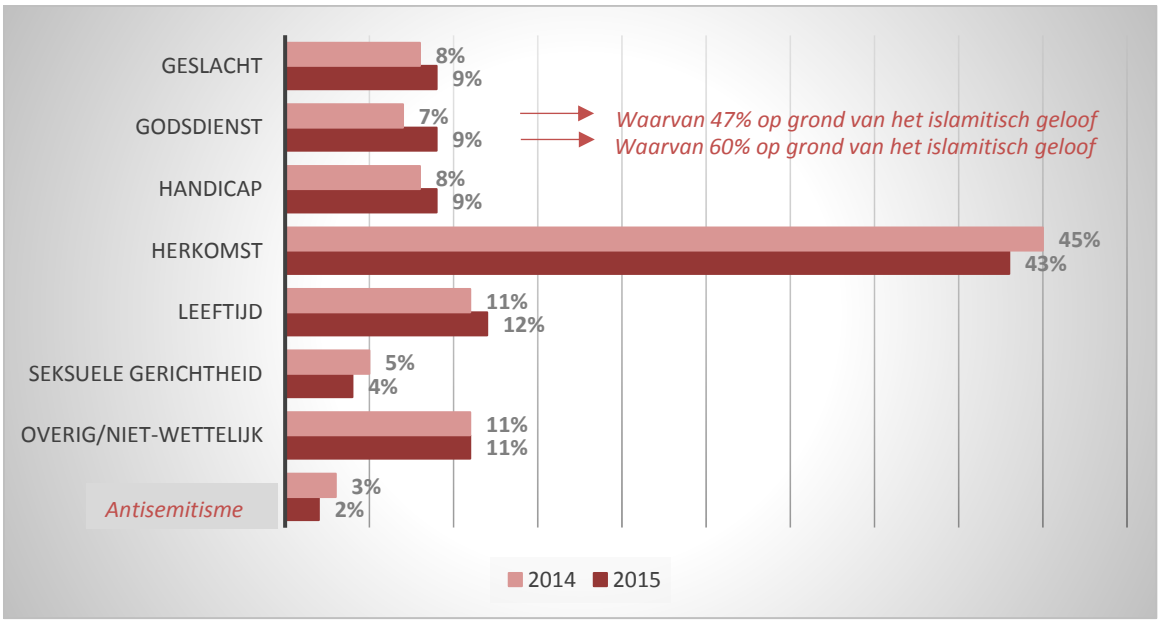

[15] De percentages zijn berekend over het totaal aantal registraties en niet over het totaal aantal geregistreerde gronden. Per incident of per melding kunnen meerdere discriminatiegronden zijn geregistreerd, waardoor de optelsom van de percentages hoger dan 100% kan zijn. De percentages van 2015 zijn berekend over de aantallen exclusief correctiefactor.
[16] De percentages zijn een bewerking van de cijfers in de rapportage Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016). De 4.562 meldingen die binnenkwamen in 2014 naar aanleiding van de 'minder Marokkanen' uitspraak van Geert Wilders zijn in

De figuren op de vorige pagina laten zien dat de verdeling over de discriminatiegronden bij politie en ADV's in 2015 in grote lijnen overeenkwam met 2014. Bij de politie zien we dat de categorieën godsdienst en seksuele gerichtheid relatief aanzienlijk groter zijn geworden. In de ADV-meldingen is het aandeel meldingen over ervaren discriminatie op grond van het islamitisch geloof toegenomen. Hieronder gaan we eerst kort in op discriminatie op meerdere gronden, en vervolgens op enkele specifieke discriminatiegronden.

4.2.1 Discriminatie op meerdere gronden

Van de geregistreerde discriminatie-incidenten bij de politie zijn bij 351 incidenten (6% van het totaal) twee discriminatiegronden geregistreerd. Bij drie discriminatie-incidenten zijn drie gronden aangetekend. De combinatie van de gronden herkomst en seksuele gerichtheid kwam het meest voor (140 incidenten, dat is 3% van het totaal aantal incidenten), gevolgd door de combinatie van de gronden godsdienst en herkomst (122 incidenten, 2% van het totaal aantal incidenten). Een andere combinatie die relatief vaak voorkwam is geslacht en herkomst (28 incidenten). Er is te weinig informatie beschikbaar over deze incidenten om een nadere duiding te geven van de aard ervan. Van de geregistreerde incidenten op grond van seksuele gerichtheid weten we dat deze ook betrekking kunnen hebben op het gebruik van het woord 'homo' als algemeen scheldwoord, wat betekent dat bij deze incidenten dus niet noodzakelijk sprake was van discriminatie gericht tegen iemand vanwege zijn of haar (vermeende) homoseksuele gerichtheid.

Bij de ADV's hadden ervaringen van discriminatie op meerdere gronden vooral betrekking op de grond herkomst in combinatie met een andere grond, zoals godsdienst of geslacht. Ook de combinatie van de gronden geslacht en leeftijd werd gemeld. Cijfers hiervan zijn niet voorhanden in de rapportage Kerncijfers (Dinsbach et al., 2016).

Een bedrijf is op zoek naar "een jonge knul, in de leeftijd van 18 tot 25 jaar" (ADV)

4.2.2 Discriminatie op grond van herkomst

Het is duidelijk dat de discriminatiegrond herkomst bij zowel de politie als de ADV's verreweg het meest geregistreerd is. Het gaat om nagenoeg de helft van alle registraties. In 2014 waren het er nog iets meer dan in 2015. In dit rapport spreken we over 'discriminatie op grond van herkomst', maar daaronder verstaan we ook discriminatie op grond van huidskleur en etniciteit. Dit komt overeen met het juridische begrip (discriminatie op grond van) 'ras'. Ook discriminatie van woonwagenbewoners valt onder discriminatie op grond van herkomst. Het aantal meldingen en aangiften dat jaarlijks binnenkomt over ervaren discriminatie van deze groep is overigens op een hand te tellen.

mindering gebracht bij de registraties op grond van herkomst. Mogelijk is een klein deel van deze meldingen door sommige ADV's als discriminatie op grond van nationaliteit geregistreerd, daar geeft het rapport Kerncijfers geen uitsluitsel over. De percentages zijn berekend over het totaal aantal meldingen. Het percentage 'discriminatie op grond van het islamitische geloof' ligt vermoedelijk hoger dan hier weergegeven. In Kerncijfers wordt voor dit cijfer uitgegaan van wat er in het landelijke registratieprogramma (LBAnet) is geregistreerd, maar dit programma wordt niet door alle ADV's gebruikt. Wanneer we ons baseren op de rapportages die op het niveau van de politie-eenheid zijn gepresenteerd en de gegevens die we hebben opgevraagd voor dit rapport komen we in 2015 op een percentage van 77% (dus 77% van de meldingen over discriminatie op grond van godsdienst betreft de islam in 2015).

Uit de politieregistraties blijkt dat in 36% van de incidenten die zijn geclassificeerd als discriminatie op grond van herkomst, de gedupeerde werd gediscrimineerd vanwege zijn of haar donkere huidskleur. Er werd dan bijvoorbeeld gescholden met woorden als 'zwarte', 'aap' of 'neger'. Van de geregistreerde incidenten binnen de grond herkomst werd bij 17% gerefereerd aan de (vermeende) Marokkaanse herkomst van de gedupeerde en in 11% ging het om de Turkse herkomst. In 5% van de registraties werd iemand gediscrimineerd vanwege zijn of haar lichte huidskleur of Nederlandse herkomst.

Een man vergeet zijn tas in de supermarkt. Als hij terugkomt blijkt dat iemand in zijn tas heeft gekeken en als hij daar iets van zegt, ontstaat er een woordenwisseling. De man die in de tas heeft gekeken, begint te schreeuwen: "Vieze Turk" en "Ga terug naar je eigen land". Ook wordt de man met een mes bedreigd. Dit alles gebeurt in het bijzijn van zijn kinderen (Politie)

Volgens de rapportage Kerncijfers (Dinsbach et al., 2016) ging van alle meldingen bij ADV's over discriminatie op grond van herkomst ongeveer een vijfde over ervaren discriminatie vanwege huidskleur en iets meer dan driekwart over etniciteit. Denk hierbij aan opmerkingen over de afkomst van de gedupeerde, bijvoorbeeld "rot-Marokkaan" of "vuile buitenlander, rot op naar je eigen land". De discriminatie-ervaringen speelden zich op allerlei plekken en momenten af. Bij de ADV's kwamen veel meldingen binnen over ervaren discriminatie op de arbeidsmarkt. Van de meldingen over discriminatie op grond van herkomst speelde bijna een kwart zich af op de arbeidsmarkt. Mensen meldden pesterijen door collega's, ongelijke behandeling wat betreft arbeidsvoorwaarden, en veelal ook discriminatie bij sollicitaties. In paragraaf 3.3 is de verdeling van politie- en ADV-cijfers per eenheid opgenomen.

"Eerst heb ik gesolliciteerd met mijn Marokkaanse naam, ik werd afgewezen. Daarna heb ik gesolliciteerd met een Nederlandse naam en hetzelfde cv, nu heb ik vanmiddag een afspraak" (ADV)

Van de ADV-meldingen over discriminatie op grond van herkomst ging iets meer dan 10% over voorvallen die zich afspelen in de buurt waar mensen wonen. Burenruzies mondden bijvoorbeeld uit in discriminerende scheldpartijen. Of mensen werden niet geaccepteerd en lastiggevallen omdat zij 'anders' zijn. Uit de meldingen bij ADV's blijkt dat ook vluchtelingengezinnen met dat laatste te maken hadden. Ze werden door kinderen uit de buurt uitgescholden, kregen eieren tegen de ramen en soms dreigbrieven door de brievenbus. Dit soort pesterijen ging vaak lange tijd door (lees meer over dit onderwerp in het kader over asielzoekers op pagina 31).

Een Congolese vrouw met vier jonge kinderen wordt regelmatig gepest door een groep buurtkinderen van rond de tien jaar. Het begon met belletje trekken en het uitschelden voor onder andere 'vuile neger' en er worden dingen naar de vrouw en haar kinderen gegooid. De vrouw heeft geprobeerd de ouders van een paar van deze kinderen hierop aan te spreken, maar deze weigerden haar te woord te staan. Op een dag is ze met haar kinderen in de supermarkt en slaat een jongen uit de groep haar. De vrouw gaat onmiddellijk naar zijn ouders, maar de vader van de jongen dreigt haar ook te gaan slaan en gooit vervolgens de deur dicht (ADV)

Bij het College voor de Rechten van de Mens kwamen in 2015 84 verzoeken om een oordeel binnen die betrekking hadden op de discriminatiegrond herkomst. Het ging om 20% van het totaal aantal verzoeken (College voor de Rechten van de Mens, 2016a). Van de meldingen die MiND en MDI ontvingen over discriminerende uitingen op internet had in 2015 de helft betrekking op ervaren discriminatie op grond van herkomst (861). In 2014 ging het met 753 meldingen om een even groot percentage. Van de meldingen had 36% te maken met uitingen gericht tegen mensen met een donkere huidskleur. Ongeveer 12% van de meldingen over herkomst betrof uitingen gericht tegen Marokkanen (MDI; 2016; MiND, 2016).

4.2.3 Discriminatie op grond van seksuele gerichtheid

Na herkomst gingen bij de politie de meeste incidenten over de discriminatiegrond seksuele gerichtheid. In 2015 was dat 31%. Een stijging ten opzichte van 2014, want toen ging het om een kwart van alle incidenten. Ook in absolute aantallen was er sprake van een stijging: van 1.403 incidenten in 2014 naar 1.574 in 2015. Uit een indicatieve analyse van de incidenten in 2014 (Tierolf, et al., 2015) en de praktijkervaring van de materiedeskundigen die de screening hebben gedaan, blijkt dat het in een groot deel van de incidenten in deze categorie ging over het gebruik van het woord 'homo' als algemeen scheldwoord. Op dit moment geven de cijfers dus nog geen duidelijk inzicht in discriminatie op grond van seksuele gerichtheid. Uit onderzoek blijkt wel dat het aantal aangiften en meldingen niet strookt met de ervaren werkelijkheid. Ongeveer twee vijfde van de homoseksuele mannen en lesbische vrouwen maakte ten minste één discriminatie-ervaring mee in het jaar voorafgaand aan dat onderzoek (Andriessen et al. 2014). Het aantal registraties met betrekking tot discriminatie vanwege biseksualiteit was landelijk op één hand te tellen.

Een homoseksueel stel wordt al een jaar lang dagelijks voor de deur van hun huis lastiggevallen door jongeren die bij de bushalte staan te wachten. Ze gooien stenen tegen de ramen, hangen tegen de gevel en parkeren hun fietsen tegen het huis. De jongeren schelden de mannen uit voor 'homo's'. (Politie)

Bij de ADV's ging een veel kleiner deel van de meldingen (4%) over ervaren discriminatie op grond van seksuele gerichtheid. Veruit de meeste van die meldingen betroffen ervaren discriminatie van homoseksuele mannen (Dinsbach et al., 2016). In tegenstelling tot de incidenten die door de politie zijn geregistreerd, gingen de meldingen bij ADV's bijna altijd over slachtoffers die daadwerkelijk homo- of biseksueel zijn en niet over algemeen schelden met het woord 'homo'. De incidenten die bij ADV's werden gemeld speelden zich vooral af binnen de woonomgeving of in de openbare ruimte.

Zoals uit onderstaande casus blijkt, kan homoseksualiteit ook op de werkvloer tot discriminatie leiden.

Een vrouw meldt dat zij omdat zij lesbisch is gediscrimineerd wordt door collega's en een detacheringscoach. De coach noemt haar een viezerik en geestesziek. Ook zegt hij dat hij haar geen echte vrouw vindt en dat ze naar zijn overtuiging nooit kinderen zou mogen krijgen. De coach heeft haar van de werkplek gehaald omdat collega's niet met haar zouden willen samenwerken. (ADV)

Het aantal meldingen bij ADV's over discriminatie op deze grond daalde landelijk in de afgelopen jaren. Deze daling is niet te zien in de registraties van de politie, waar het aandeel en aantal discriminatie-incidenten met deze grond zoals gezegd toenam. Zie paragraaf 4.3 voor de verdeling van politie- en ADV-cijfers over seksuele gerichtheid naar de politie-eenheden.

Discriminatie op grond van seksuele gerichtheid deed zich ook voor op internet, zo blijkt uit de meldingen bij MiND en MDI, al was het aantal meldingen beperkt. In 2015 kwamen bij beide organisaties in totaal 36 meldingen binnen over discriminatie op deze grond, dat is ongeveer 4% van het totaal aantal meldingen (MDI, 2016; MiND, 2016). Bij het College voor de Rechten van de Mens gingen in 2015 14 verzoeken om een oordeel over discriminatie op grond van seksuele gerichtheid, 3% van het totaal aantal verzoeken (College voor de Rechten van de Mens, 2016a).

4.2.4 Antisemitisme

Antisemitisme, ook wel omschreven als 'Jodenhaat' of een negatieve houding tegenover mensen vanwege hun Joods-zijn (etniciteit of geloof), kan zich op verschillende manieren uiten. Bijvoorbeeld in opmerkingen (al dan niet direct gericht tegen Joodse personen), maar ook in geweld - tegen personen of vernieling van Joodse objecten (zoals Joodse begraafplaatsen en synagogen).

In 2015 ging 8% van de discriminatie-incidenten die de politie registreerde over antisemitisme. In 2014 ging het nog om 6% van de discriminatie-incidenten. Ook in absolute aantallen was er sprake van een stijging: van 358 registraties in 2014 naar 428 in 2015. Deze stijging is opvallend, omdat het totaal aantal incidenten in 2015 juist daalde ten opzichte van 2014. De registraties van de politie betroffen zowel incidenten die gericht zijn tegen Joodse personen of doelwitten als schelden met het woord 'jood'. In delen van Nederland komt dit laatste vrij veel voor, vaak gerelateerd aan voetbal. Voor eerdere rapportages over discriminatie-incidenten op basis van de politiegegevens zijn de registraties van antisemitisme nader onderzocht. Uit onderzoek van de data over 2014 blijkt dat bij ongeveer één op de vijf geregistreerde antisemitische incidenten sprake was van antisemitisme gericht tegen een Joods persoon of Joods doelwit (Tierolf et al., 2015). Uit die analyse blijkt ook dat dit type incidenten is toegenomen, terwijl het aantal incidenten waarbij sprake was van het schelden met het woord 'jood' is afgenomen. Het is niet mogelijk om de data van 2015 op die manier uit te splitsen, maar mogelijk heeft die tendens zich verder voortgezet. Hakenkruisen die niet aantoonbaar gericht waren tegen Joden of Joodse instellingen zijn overigens geregistreerd met discriminatiegrond 'onbekend' en worden niet geteld als antisemitisme. Hakenkruisen kunnen namelijk ook een uiting zijn van discriminatie jegens andere groepen. Ook kan geheel onduidelijk blijven tegen wie ze zijn gericht.

Een jongen roept om de politie. Hij is net op straat belaagd door een grote groep jongeren. Ze hebben hem geschopt en geslagen en riepen "Jood, jij bent een Jood" naar hem (Politie)

Bij de ADV's lag het percentage meldingen van antisemitisme lager dan bij de politie. Het ging in 2015 om 2% van het totaal aantal meldingen (104 in 2015, 147 in 2014) (Dinsbach et al., 2016). De stijging van de registraties van dit soort incidenten bij de politie, zien we dus niet terug bij de ADV's. ADV's registreerden over het algemeen minder incidenten waarbij sprake was van algemeen schelden met het woord 'jood'. Uit de analyse van meldingen bij ADV's blijkt dat het aantal meldingen tijdelijk toenam na gebeurtenissen in het conflict tussen Israël en Palestina. Zie paragraaf 4.3 voor de verdeling van politie- en ADV-cijfers naar de politie-eenheden.

Een man belt naar een ADV. Het huis van zijn joodse vriendin is 's nachts met hakenkruisen beklad (ADV)

CIDI, het Centrum Informatie en Documentatie Israël, stelt sinds 1983 ieder jaar een monitor samen. De monitor bevat een overzicht van de meldingen bij CIDI en ADV's en van mediaberichten over antisemitische incidenten. Meldingen over incidenten op het internet worden door CIDI niet meegenomen in de monitor. In 2015 registreerde CIDI 126 antisemitische incidenten, tegen 171 in 2014 en 100 in 2013 (Muller, 2016). 2014 was een piekjaar door de Israëlische militaire actie in dat jaar, aldus CIDI. De daling in 2015 zit vooral in de daling van het aantal meldingen van scheldpartijen op straat en via e-mail. Het aantal antisemitische incidenten op scholen dat door CIDI is vastgelegd is juist gestegen, in 2015 ging het om 16 incidenten. Ook de registraties van antisemitische uitlatingen door bekenden (buren, collega's) nam toe. In 2015 registreerde CIDI 5 incidenten waarbij sprake was van fysiek geweld.
Bij MiND en MDI zijn in 2015 in totaal 188 uitingen van antisemitisme op het internet gemeld. Er is sprake van een flinke daling ten opzichte van 2014 toen beide organisaties samen 359 meldingen ontvingen (MDI, 2016; MiND, 2016).

4.2.5 Discriminatie vanwege het islamitische geloof

In de afgelopen jaren nam de (politieke en maatschappelijke) aandacht voor discriminatie van moslims in Nederland toe. Door de opkomst van IS, terroristische aanslagen in onder meer Parijs en de onrust naar aanleiding van de toestroom van (veelal islamitische) asielzoekers kwam het beeld over de islam en moslims, ook in Nederland, opnieuw onder druk te staan.

In 2015 waren er 439 discriminatie-incidenten bij de politie waarbij mogelijk sprake was van discriminatie vanwege het islamitische geloof. Het gaat om 9% van het totaal aantal discriminatie-incidenten. Ten opzichte van 2014 is dit een ruime verdubbeling. In 2014 waren het er 206, 4% van het totaal. In 2014 was er ten opzichte van 2013 ook al sprake van een aanzienlijke toename.[17] Ook bij de ADV's was landelijk een toename te zien van het aantal meldingen van discriminatie van

[17] In 2013 is voor een themarapportage dezelfde query gedraaid als in 2014 met betrekking tot discriminatie van moslims. Daarom kunnen deze data met elkaar vergeleken worden.

moslims vanwege hun geloof. In 2015 zijn er 240 meldingen binnengekomen, tegenover 165 in 2014. In 2015 ging het net als bij de politie om 9% van het totaal aantal meldingen (Dinsbach et al., 2016). De stijging is opvallend omdat die tegen de dalende trend van het totaal aantal registraties ingaat.

De incidenten deden zich voor op allerlei alledaagse momenten en plekken: op straat, in winkels, in het verkeer en op school. Vrouwen die een hoofddoek dragen of mannen die zichtbaar moslim zijn, lijken vaker doelwit te zijn geweest dan anderen (Van Drie et al., 2016). Het ging vaak om scheldpartijen. Ergernissen in het verkeer leidden bijvoorbeeld tot een scheldpartij, waarbij de één de ander uitschold met islam- of moslimgerelateerde scheldwoorden. Voor de scheldpartijen leek lang niet altijd een aanleiding te bestaan. Het feit dat iemand eruitziet als moslim, kon al voldoende zijn om uitgescholden te worden (Tierolf et al., 2015). De incidenten waren niet alleen gericht tegen moslims, ook moskeeën waren doelwit van agressie: ingegooide ruiten, bekladdingen, brandstichting, dreigbrieven en delen van dode varkens voor de deur zijn hier slechts enkele voorbeelden van (Van der Valk, 2016).

Een vrouw stopt voor het bedrijf van de melder en maakt uit het niets allerlei beledigende opmerkingen over de islam. De melder heeft de vrouw nog nooit eerder gezien. Ze roept onder andere over 9-11, Parijs en "moslims ga naar je eigen land" (Politie)

Een vrouw rijdt een parkeergarage uit. Een oude man gaat voor haar auto staan en begint uit het niets op de motorkap te slaan. Daarbij roept hij: "Ik haat kankermoslims!". De vrouw, die sinds kort een hoofddoek draagt, en haar 8-jarige zoontje dat erbij was, zijn hier erg door van slag (ADV)

Bij de ADV's kwamen ook meldingen binnen over discriminerende uitlatingen op Facebook en andere sociale media. De uitlatingen zijn veelal gedaan in de context van het debat over de komst van vluchtelingen. Over discriminatie op het internet die gericht is tegen moslims vanwege hun geloof of tegen de islam in het algemeen, kwamen bij MiND en MDI 472 meldingen binnen (27% van het totaal). Dat is bijna een verdubbeling ten opzichte van 2014, toen het om 239 meldingen ging. Ook deze uitingen werden veelal gedaan rondom de maatschappelijke discussie over vluchtelingen of naar aanleiding van de aanslagen in Parijs (MDI, 2016; MiND, 2016).

Een vrijwilligster bij een kinderopvang roept op Facebook op tot het 'meenemen van een bom' naar een 'dichtbevolkte moskee' (ADV)

In diverse onderzoeken en rapporten is eerder geconstateerd dat structurele cijfers over anti-islam incidenten in Nederland ontbreken. Om daar iets aan te doen zijn er in de afgelopen jaren verschillende initiatieven geweest om meldingen van discriminatie van moslims te verzamelen en in

kaart te brengen. In 2015 is het landelijke meldpunt 'Meld Islamofobie' opgericht. Dit burgerinitiatief heeft via een website en Facebookpagina in 2015 158 meldingen over incidenten binnengekregen. In bijna de helft van de geregistreerde incidenten was sprake van verbaal geweld, bij één op de vijf incidenten ging het om fysiek geweld. Iets minder dan de helft van de meldingen was afkomstig uit de provincie Zuid-Holland. Een ander opvallend feit is dat de meerderheid van de slachtoffers vrouw was (bijna 90%). Het gaat daarbij vooral om vrouwen die gesluierd over straat gaan. Uit het jaarverslag van het meldpunt blijkt dat de slachtoffers in 58% van de gevallen geen aangifte deden bij de politie. De redenen hiervoor liepen uiteen, de meest genoemde verklaringen waren dat de slachtoffers het idee hadden dat het niet om een strafbaar feit ging of dat er te weinig bewijsmateriaal was. Ook een gebrek aan vertrouwen in de politie speelde een rol, net als de angst voor problemen (wraakacties) die juist zouden kunnen ontstaan door aangifte te doen. 7% van de slachtoffers had wel aangifte willen doen, maar is daarin naar hun ervaring door de politie belet (Abaâziz, 2015). Een onderzoek naar ervaren discriminatie van moslims in de regio Rotterdam-Rijnmond kwam tot vergelijkbare conclusies. Bijna drie kwart van de slachtoffers was vrouw en bij ruim 10% van de gerapporteerde incidenten waren jonge kinderen betrokken of getuige van het incident. Tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten die onderdeel uitmaakten van het onderzoek, gaven de meeste deelnemers aan discriminatie te hebben meegemaakt, maar daar geen melding van te hebben gedaan. Gebrek aan vertrouwen in de overheid en in instanties als de politie en ADV's waren daarvoor de meest genoemde redenen (Lachhab & Vorthoren, 2016).

Uitgelicht: asielzoekers

In 2015 leidde de toestroom van asielzoekers naar Nederland tot veel emoties onder brede lagen van de bevolking. Hoewel er in het hele land talloze positieve initiatieven van burgers waren om mensen op de vlucht welkom te heten en bij te staan, verhardde het maatschappelijk debat rondom vluchtelingen al snel. Er waren lokale protesten tegen de komst van asielzoekerscentra (azc's), soms ook van extreemrechtse groepen (Bekkering, 2016). ADV's ontvingen klachten van mensen die zich gediscrimineerd voelden door de overheid, omdat vluchtelingen in hun ogen 'alles gratis krijgen' terwijl zijzelf zich door de overheid bestolen voelden. De aanslagen in Parijs wakkerden de angst aan dat zich onder de asielzoekers – waarvan er velen moslim zijn – terroristen konden bevinden.

Agenten halen een stuk karton wegdat boven de A29 hangt en waarop staat: "Fuck the refugees. Fuck the islam. Fuck the EU O.Z.O. [Oranje zal overwinnen]" (Politie)

De onrust zagen we in de media en vooral in de sociale media terug. In online discussies werden regelmatig discriminerende of racistische uitspraken gedaan. In vele gemeenten zijn Facebookpagina's opgericht door inwoners (al dan niet bijgestaan door landelijke organisaties als AZC-Alert en Demonstranten Tegen Gemeenten) waarop zij zich uitspraken en organiseerden tegen de komst van een azc of noodopvang. Op deze pagina's werd voornamelijk negatieve berichtgeving over asielzoekers opgenomen. Ook Identitair Verzet liet zich op de eigen Facebookpagina niet onbetuigd en Geert Wilders twitterde na de aanslagen in Parijs dat de Nederlandse grenzen dicht moeten.

Er waren ook incidenten gericht tegen asielzoekers en vluchtelingen: ze werden door kinderen uit de buurt uitgescholden, kregen eieren tegen de ramen en soms dreigbrieven door de brievenbus. Bij een echtpaar dat zich inzet voor de opvang van vluchtelingen in hun dorp werden eieren en vuurwerk tegen de deur gesmeten. Ook in azc's deden zich incidenten voor: de veiligheid van

homo's, lesbiennes en transgenders in de centra bleek in het geding vanwege homohaat onder andere bewoners. Ook waren er signalen dat erin azc's discriminatie op grond van afkomst en geloof voorkwam. Hierover is echter weinig bekend (NOS, 2016; Omroep Brabant, 2015). Het COA registreerde weliswaar incidenten in azc's, maar nam niet op of daarbij (mogelijk) sprake was van discriminatie.

Vrijwilligers van vluchtelingenwerk nemen contact op met een ADV. Zij maken zich zorgen over de situatie in één van de dorpen waarin zij werkzaam zijn. Twee vluchtelingengezinnen uit Somalië worden al jarenlang gepest. Op dit moment hebben zij veel last van een groep jongeren. Wekelijks worden er eieren tegen de ramen gegooid en heggen kapot gemaakt. De kinderen uit de gezinnen worden op weg naar school opgewacht door een grote groep jongens (ADV)

Het is moeilijk om uitspraken te doen over de discriminatie-ervaringen van gevluchte mensen. ADV's kregen wel meldingen (vaak ernstig), maar het waren er niet zoveel. In de politieregistraties is de aantekening 'vluchteling' 53 keer opgenomen. Daarbij ging het doorgaans om discriminerende uitingen in de context van protesten tegen de komst van een azc.

Vermoedelijk is de onderrapportage onder asielzoekers en vluchtelingen hoog. Factoren als een beperkte kennis van de Nederlandse taal en Nederlandse wetten en procedures omtrent discriminatie leiden er waarschijnlijk toe dat zij hun ervaringen niet melden. Onderzoek van VluchtelingenWerk in 2014 laat zien dat het sterk verschilt in welke mate gevluchte mensen zich welkom en thuis voelen in Nederland. Over het algemeen vinden zij het lastig om een plek in de samenleving te verwerven. Ze ervaren onprettige behandeling door hun omgeving. Bijvoorbeeld omdat ze het idee hebben als 'buitenlander' te worden benaderd, daardoor ontstaat bij hen het gevoel dat ze hier niet welkom zijn.

4.2.6 Overige gronden

Twaalf procent van de meldingen bij de ADV's ging in 2015 over ervaren discriminatie op grond van leeftijd. Deze meldingen gingen voornamelijk over de arbeidsmarkt, waarbij de melder vaak 'te oud' werd bevonden. Overigens overkwam dit niet alleen 50-plussers: bij het zoeken naar een (bij)baan liepen ook jongeren tegen leeftijdsgrenzen aan. Verder gingen meldingen bijvoorbeeld over financiële dienstverleners of verzekeraars die leeftijdsgrenzen hanteerden (Dinsbach et al., 2016). In absolute aantallen kwamen er in 2015 evenveel meldingen binnen over leeftijdsdiscriminatie als in 2014. Bij het College voor de Rechten van de Mens ging in 2015 16% van de verzoeken om een oordeel over leeftijdsdiscriminatie (College voor de Rechten van de Mens, 2016a). In de discriminatieregistraties van de politie zijn alleen incidenten opgenomen die betrekking hebben op één van de vijf gronden zoals genoemd in het Strafrecht (zie paragraaf 1 van dit hoofdstuk). Discriminatie op grond van leeftijd valt hier niet onder.

Melder heeft gesolliciteerd. Hij heeft een passend CV en ontvangt een uitnodiging voor een gesprek. Tijdens het gesprek wordt naar zijn leeftijd gevraagd. Dezelfde dag nog krijgt hij te horen dat hij niet wordt aangenomen. Het bedrijf is op zoek naar iemand tussen de 20 en 25 jaar oud.
(ADV)

Over zowel ervaren discriminatie op grond van geslacht als op grond van handicap/chronische ziekte kwamen in 2015 bijna 400 meldingen bij de ADV's binnen. Dat is ongeveer 9% procent van het totaal aantal meldingen, waarmee deze discriminatiegronden even vaak in de meldingen voorkomen als de grond godsdienst. De meldingen over discriminatie op grond van geslacht gingen veelal over ervaren discriminatie bij werving en selectie op de arbeidsmarkt. Verder waren er meldingen van vrouwen over minder gunstige arbeidsvoorwaarden of ontslag vanwege zwangerschap. Volgens Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016) betrof ongeveer de helft van de meldingen bij ADV's over discriminatie op grond van geslacht vrouwen. Bijna één op de tien meldingen betrof transgenders. Geslacht is één van de discriminatiegronden die is vastgelegd in het Wetboek van Strafrecht, daarom wordt er door de politie ook over discriminatie-incidenten op deze grond gerapporteerd. In 2015 had 2% van de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten betrekking op deze discriminatiegrond. Bij drie kwart ging het om een vrouw. Ongeveer één op de vijf incidenten betrof ervaren discriminatie van een transgender. Bij het College voor de Rechten van de Mens stond discriminatie op grond van geslacht op de tweede plaats, als we kijken naar de verzoeken om een oordeel die het College ontving in 2015. 18% van de verzoeken had betrekking op deze grond. Ruim de helft van deze (afgehandelde) verzoeken ging over ervaren discriminatie vanwege zwangerschap (College voor de Rechten van de Mens, 2016a). In 2015 deed het College een oproep aan vrouwen om ervaringen van zwangerschapsdiscriminatie te melden. Dit leidde alleen al in november van dat jaar tot 300 meldingen (College voor de Rechten van de Mens, 2015). Of deze oproep ook leidde tot meer verzoeken om een oordeel over zwangerschapsdiscriminatie is bij het verschijnen van dit rapport nog niet bekend. Het College heeft in 2016 een (vervolg)onderzoek verricht naar discriminatie wegens zwangerschap en pril moederschap op de arbeidsmarkt. Ook in dit onderzoek kwam naar voren dat de bereidheid laag is om discriminatie te melden onder vrouwen die zich gediscrimineerd voelen, zoals dat eerder door het SCP (Andriessen et al., 2014) werd geconstateerd (College voor de Rechten van de Mens, 2016b).

Melder geeft aan dat leidinggevende het volgende letterlijk heeft gezegd: "Als je niet zwanger was geworden dan was het vaste contract voor jou" (ADV)

In de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten kwam in 2015 de grond handicap minder dan 100 keer voor. Het ging om 1% van de meldingen. Zoals hierboven beschreven, kwamen meldingen over deze grond bij ADV's - met iets minder dan 400 - in 2015 aanzienlijk vaker voor. Bij het College voor de Rechten van de Mens ging 16% van de verzoeken om een oordeel over discriminatie vanwege handicap en/of chronische ziekte. Ten opzichte van 2014 nam het aantal verzoeken over deze grond toe (College voor de Rechten van de Mens, 2016a).

Een man werkt als inkoper bij een bedrijf als er lymfklierkanker bij hem wordt ontdekt. Kort na zijn ziekmelding krijgt hij te horen dat zijn tijdelijke contract vanwege zijn ziekte niet wordt verlengd. De man neemt contact op met het College voor de Rechten van de mens en dient een verzoek om een oordeel in. Het College oordeelt dat het bedrijf verboden onderscheid heeft gemaakt op grond van handicap of chronische ziekte door de arbeidsovereenkomst niet te verlengen. (College voor de Rechten voor de Mens, oordeel 2015-17). Over discriminatie op grond van geslacht en handicap op het internet kregen MiND en MDI maar een handjevol meldingen binnen in 2015. Bij MiND kwamen in 2015 25 meldingen binnen over leeftijdsdiscriminatie, bij het MDI was dat er één (MDI, 2016; MiND, 2016).

Ruim één op de tien meldingen bij ADV's werd in 2015 geregistreerd als discriminatie op 'overige of niet-wettelijke gronden'. Dit zijn meldingen van ervaren discriminatie op een grond die niet onder de reikwijdte van de gelijkebehandelingswetgeving valt. Ook kan de discriminatiegrond onduidelijk zijn gebleven. Ongeveer één op de vijf meldingen binnen deze categorie ging over discriminatie vanwege de sociale of inkomenspositie, waarbij mensen zich bijvoorbeeld benadeeld voelden omdat zij al dan niet een uitkering ontvangen. Eén op de tien meldingen ging over discriminatie vanwege het uiterlijk. Denk hierbij aan piercings, tatoeages, haardracht of kledingstijl (Dinsbach et al., 2016). Ook bij de politie is er een categorie 'overig/onbekend', zoals te zien is in figuur 6. In 2015 kreeg 12% van de geregistreerde discriminatie-incidenten het label 'discriminatiegrond overig/onbekend'. Het merendeel van de incidenten betrof hakenkruisen waarvan niet kon worden vastgesteld wat de discriminatiegrond was, omdat ze op een willekeurige plek werden aangetroffen. Zoals in paragraaf 3.2.4 is beschreven, zijn hakenkruisen niet per definitie antisemitisch.

4.3 Regionale verschillen en overeenkomsten

Om de politie-eenheden met elkaar te vergelijken is gekeken naar de relatieve verdeling van de discriminatiegronden over het totaal aantal registraties per politie-eenheid. De aantallen waarover in deze paragraaf wordt geschreven, zijn niet omgerekend naar het aantal per 1.000 inwoners, tenzij dit expliciet vermeld is. In de figuren in deze paragraaf is de verdeling weergegeven voor de meest voorkomende gronden (en antisemitisme als categorie daarbinnen). In bijlage 3 zijn de bijbehorende tabellen te vinden, waarin alle discriminatiegronden, alsook de specifieke categorieën antisemitisme en discriminatie vanwege het islamitische geloof, zijn opgenomen.

De landelijke verdeling van de registraties over de discriminatiegronden wordt grotendeels weerspiegeld in de eenheden. In de politie-eenheden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam gingen naar verhouding de meeste registraties over de discriminatiegrond herkomst. Dit betrof zowel de geregistreerde discriminatie-incidenten bij de politie als de meldingen bij de ADV's. Den Haag en Rotterdam scoorden hoger dan andere eenheden op registraties van godsdienstdiscriminatie. Het meest opvallende gegeven dat uit de vergelijking naar voren komt is het hoge aantal politieregistraties in de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant op seksuele gerichtheid. Waar landelijk gemiddeld 31% van de geregistreerde discriminatie-incidenten over discriminatie op grond van seksuele gerichtheid ging, is dat in die politie-eenheid maar liefst 51%. In absolute aantallen ging het om meer dan 300 discriminatie-incidenten. Omgerekend komt dit neer op 0,22 incidenten per 1.000 inwoners, een aantal waar alleen de politie-eenheid Amsterdam, met de internationaal bekende gayscene van de stad Amsterdam, bij in de buurt kwam met 0,19 per 1.000 inwoners. Ter vergelijking: in andere politie-eenheden lag dit aantal tussen de 0,06 en 0,1. In 2014 scoorde Amsterdam ook hoog, in Zeeland-West-Brabant waren er toen veel minder discriminatie-incidenten op deze grond, namelijk 136 (28% van het totaal). Bij de ADV's was het aantal meldingen van discriminatie op grond van seksuele gerichtheid in Zeeland-West-Brabant in beide jaren niet hoog.

In het rapport over discriminatie in de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant in 2015 is uitgebreid aandacht besteed aan de opmerkelijke stijging van het aantal registraties met betrekking tot de discriminatiegrond seksuele gerichtheid (Kroes et al., 2016). De politie Zeeland-West-Brabant geeft de actieve rol van het politienetwerk Roze in Blauw als mogelijke verklaring voor de stijging van het aantal registraties (Kroes et al., 2016). In 2015 is in deze eenheid flink geïnvesteerd in dat netwerk. Waar dit netwerk in de voormalige politieregio Midden- en West-Brabant al langer bestond, is het in 2015 ook in Zeeland van start gegaan. Daarnaast hebben gespecialiseerde politiemedewerkers in Zeeland-West-Brabant sinds eind 2014 extra uren tot hun beschikking om contact te leggen met mensen die mogelijk met discriminatie geconfronteerd zijn. Op basis van een overzicht van mogelijke discriminatiezaken (vergelijkbaar met de data die voor dit rapport zijn gebruikt) leggen de medewerkers telefonisch contact met de betrokken aangever of melder en vragen of het aangifte- en afhandelingsproces goed verlopen is. Daarnaast biedt het gesprek de mogelijkheid om meer informatie te krijgen over de zaak, die eventueel nog nodig is om het discriminatie-aspect te bepalen (en te bewijzen). Mogelijk is de aangifte- en meldingsbereidheid in Zeeland-West-Brabant verhoogd door deze uitgebreide vorm van nazorg.

Als het gaat om het aantal discriminatie-incidenten waarbij mogelijk sprake was van discriminatie vanwege het islamitische geloof, voeren de politie-eenheden Den Haag en Amsterdam de lijst aan - omgerekend naar het aantal politieregistraties en ADV-meldingen per 1.000 inwoners (Amsterdam, politie: 43/0,04 per 1.000 inwoners en ADV: 40/0,04 per 1.000 inwoners. Den Haag, politie: 80/0,04 per 1.000 inwoners en ADV: 46/0,03 per 1.000 inwoners). In absolute aantallen zijn er bij de politie de meeste incidenten geregistreerd in de politie-eenheid Den Haag (80), wat betreft de meldingen bij de ADV's was dat in de politie-eenheid Oost-Nederland het geval (55).

Wat betreft antisemitisme valt met name het aantal geregistreerde incidenten bij de politie in de politie-eenheden Amsterdam en Den Haag op, met respectievelijk 16 en 11% van het totaal aantal discriminatie-incidenten. Limburg en Zeeland-West-Brabant hebben met ieder 4% het laagste aantal politieregistraties in deze categorie. Bij de ADV's ging in 2015 in de meeste politie-eenheden maar 1 tot 2% van de meldingen over antisemitisme. Oost-Nederland, Midden-Nederland en Amsterdam waren hier met respectievelijk 4, 5 en 6% van het totaal aantal meldingen de uitzondering op. Net als bij de politie kwamen er bij de ADV in de politie-eenheid Amsterdam procentueel dus de meeste meldingen binnen over antisemitisme. Mogelijk hangt dit samen met de zichtbare Joodse gemeenschap van de stad Amsterdam. Anders dan bij de politie kwamen er in de politie-eenheid Den Haag bij de ADV juist niet zoveel meldingen binnen over antisemitisme.

Figuur 8 Discriminatie-incidenten politie per politie-eenheid naar discriminatiegrond in 2015[18]

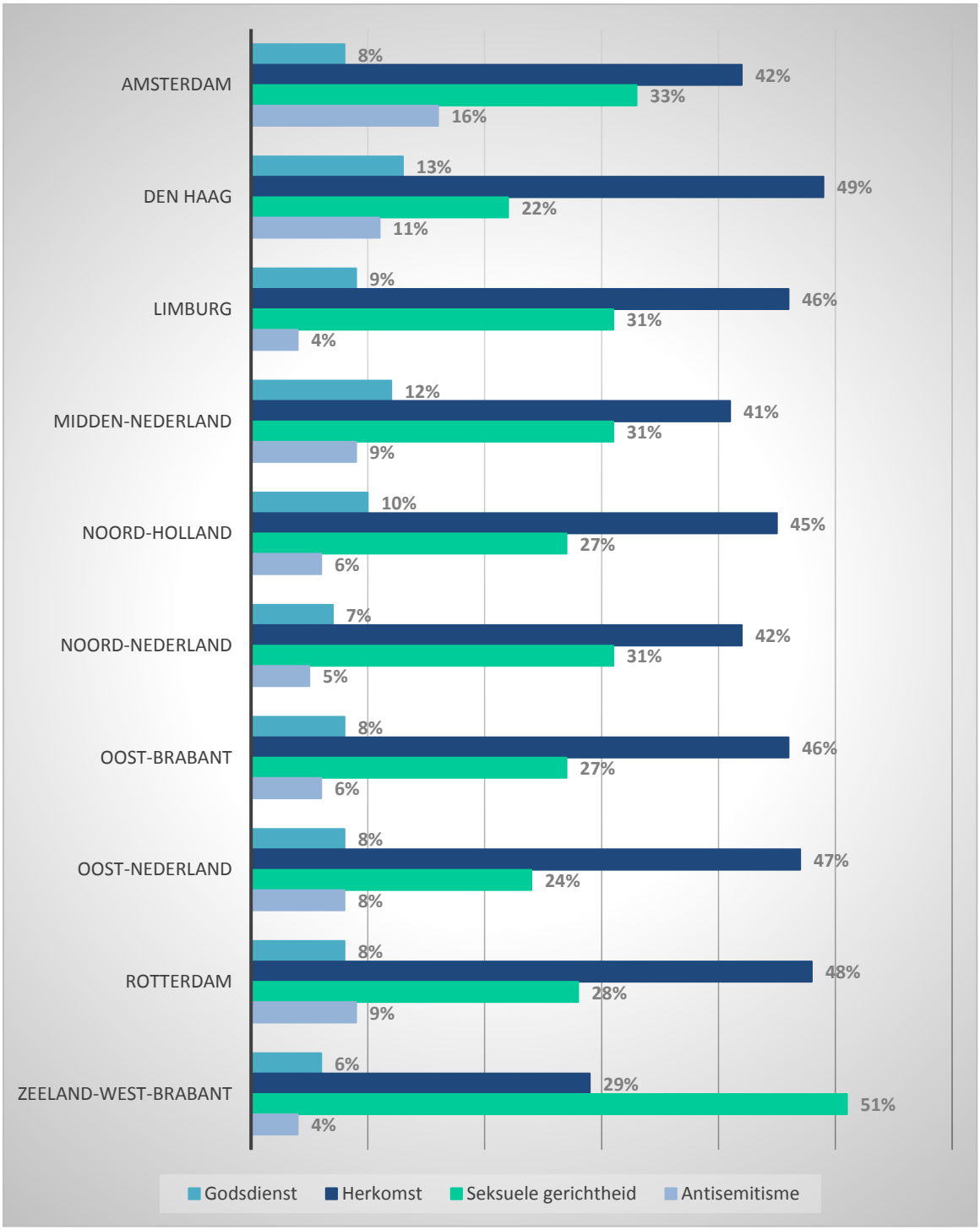

[18] In deze figuur zijn alleen de meest voorkomende discriminatiegronden opgenomen. In tabel 7 in bijlage 3 zijn alle percentages te vinden. De percentages zijn berekend naar het totaal aantal incidenten per politie-eenheid. Eén incident kan over discriminatie op meerdere gronden gaan. De percentages van 2015 zijn berekend over de aantallen exclusief correctiefactor.

Figuur 9 ADV-meldingen per politie-eenheid naar discriminatiegrond in 2015[19]

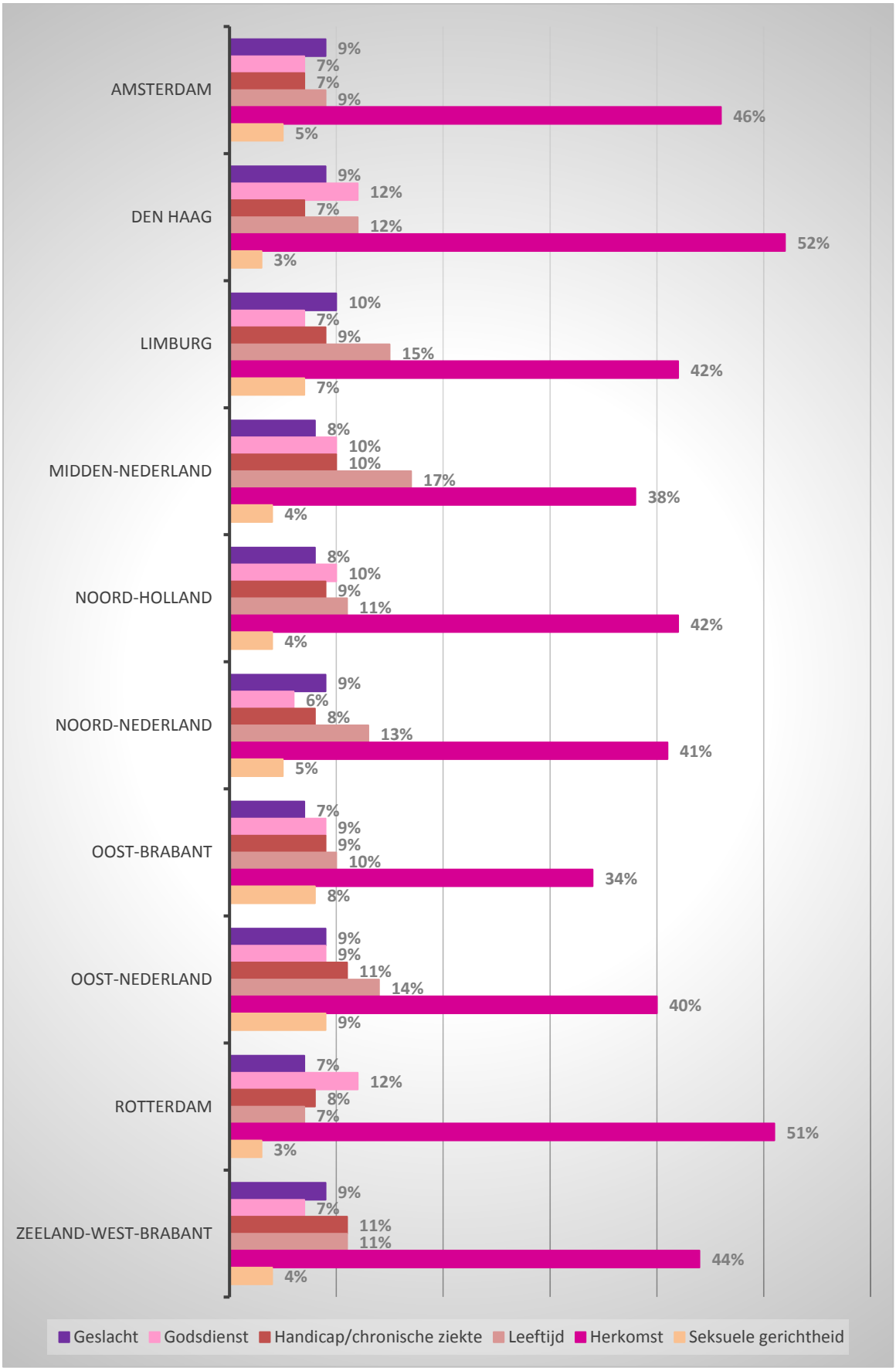

4.4 In het kort

- Ongeveer de helft van de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten in 2015 had betrekking op de discriminatiegrond herkomst. De registraties door ADV's, MiND en MDI laten hetzelfde beeld zien. Bij politie, MiND en MDI hadden dergelijke incidenten vaak te maken met de donkere huidskleur van de gedupeerde. Bij ADV's gingen meldingen over deze discriminatiegrond vooral over etniciteit.
- Registraties van discriminatie op grond van seksuele gerichtheid kwamen bij ADV's, College en MiND en MDI relatief weinig voor. Bij de politie had in 2015 ruim 30% van de discriminatie-incidenten betrekking op deze grond, in 2014 was dat nog een kwart. De stijging is voor een groot deel te herleiden naar de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant, waar het aantal incidenten meer dan verdubbelde ten opzichte van 2014. Een mogelijke verklaring ligt in een nieuwe proactieve aanpak van discriminatie-incidenten in die politie-eenheid in combinatie met de versterking van het Roze in Blauwnetwerk. Een deel van de discriminatie-incidenten in de categorie *seksuele gerichtheid* gaat over 'algemeen schelden' met het woord 'homo' zonder dat dit gericht was tegen een (verondersteld) homoseksueel persoon.
- Waar het totaal aantal discriminatie-incidenten dat de politie registreerde in 2015 daalde ten opzichte van 2014, steeg het aantal registraties over *antisemitisme*. De registraties van ADV's, CIDI en MiND en MDI laten juist een daling zien in deze categorie. Wat betreft de politieregistraties laten de politie-eenheden Amsterdam en Den Haag de hoogste aantallen zien. De registraties van de politie betroffen zowel incidenten die gericht zijn tegen Joodse personen of doelwitten als schelden met het woord 'jood'. In delen van Nederland komt dit laatste vrij veel voor, vaak gerelateerd aan voetbal.
- Het aantal discriminatie-incidenten bij de politie waarbij mogelijk sprake was van discriminatie vanwege het islamitische geloof verdubbelde in 2015, nadat ook in 2014 al een stijging was te zien. Ook bij de ADV's en MiND en MDI is een toename te zien van het aantal meldingen van discriminatie van moslims vanwege hun geloof. In lijn met de bevindingen van het meldpunt Meld Islamofobie en onderzoek in Rotterdam, lijken met name vrouwen met een hoofddoek doelwit te zijn geweest van discriminerende scheldpartijen of – in veel mindere mate - fysiek geweld. Omgerekend naar het aantal politieregistraties en ADV-meldingen per 1.000 inwoners, scoorden de politie-eenheden Amsterdam en Den Haag hier het hoogst.
- Bij ADV's en het College kwamen meldingen/verzoeken over discriminatie op grond van leeftijd en in mindere mate geslacht en handicap/chronische ziekte relatief veel voor. Hoewel geslacht en handicap/chronische gronden zijn die ook in het Wetboek van Strafrecht zijn opgenomen, registreerde de politie maar weinig discriminatie-incidenten die hier betrekking op hadden. Ook bij MiND en MDI kwamen deze gronden weinig in de registraties voor.

[19] In deze figuur zijn alleen de meest voorkomende discriminatiegronden opgenomen. In tabel 8 in bijlage 3 zijn alle percentages te vinden. De percentages zijn berekend naar het totaal aantal meldingen per politie-eenheid. Eén melding kan over discriminatie op meerdere gronden gaan.

Hoofdstuk 5 – Hoe en waar?

5.1 Inleiding

In paragraaf 2 van dit hoofdstuk gaan we in op de wijze (verschijningsvorm) van discriminatie zoals die door de politie en de ADV's is vastgelegd. De derde paragraaf gaat over de plek waar de discriminatie-ervaringen die bij de ADV's zijn gemeld zich afspelen. In deze paragraaf is meer informatie te vinden over de meldingen over discriminatie op het internet bij de meldpunten MiND en MDI.

5.2 De wijze van discriminatie

5.2.1 Het landelijke beeld

De door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten kennen verschillende verschijningsvormen: belediging, bedreiging, opruiing, mishandeling, uitsluiting en vernieling. Deze indeling is niet-juridisch van aard: de categorieën zijn toegevoegd om zo goed mogelijk inzicht te krijgen in wat er zich afspeelde. Belediging kwam het meest voor. Van iets meer dan de helft in 2014 is dit aandeel zelfs opgelopen naar 71% in 2015. De beledigingen vallen in juridisch opzicht onder groepsbelediging (artikel 137c Sr) of gewone belediging (artikel 266/267 Sr). We weten dat een deel van de beledigingen betrekking heeft op het algemeen gebruik van de woorden 'homo' en 'jood' als scheldwoord, maar onbekend is bij hoeveel van de incidenten dat het geval was.

Een donkere man is op weg voor zijn boodschappen door een voorbijganger uit het niets uitgescholden voor "kankerneger". Hij heeft geen idee wie de schelder is (Politie)

Vernieling is de categorie die daarna het meest voorkwam, met 15% van de incidenten in 2015. Negen van de tien keer bestond de vernieling uit bekladding met een hakenkruis. Uit de inhoudelijke analyse van data van voorgaande jaren blijkt dat hakenkruisen op allerlei plekken werden aangetroffen, die meestal tamelijk willekeurig gekozen leken te zijn. Wanneer hakenkruisen worden aangetroffen op auto's, muurtjes of lantaarnpalen is het vaak onduidelijk tegen wie of tegen welke groep het hakenkruis gericht is. Slechts een enkele keer is er uit de bekladding of de plek waar die wordt aangetroffen, af te leiden dat het hakenkruis gericht is tegen Joden en er sprake is van antisemitisme. Het hakenkruis staat dan bijvoorbeeld op een synagoge, Joodse begraafplaats of woning van een Joods persoon (Tierolf, Hermens, Drost & Vos, 2013). Een hakenkruis kan een andere dan een antisemitische betekenis hebben en symbool staan voor discriminatie op grond van herkomst, het islamitische geloof of homoseksualiteit. Vindplekken zoals een moskee of homomonument of de combinatie van een hakenkruis met andere teksten en tekens zoals *white power* tekens, duiden op een dergelijke intentie. In 2014 zijn er meer vernielingen geregistreerd dan in 2015, het ging in dat jaar om iets meer dan een kwart van het totaal aantal registraties.

De zoon van aangever is homoseksueel. Op de muur en op het raam van de woning staat "viese homo" geschreven met blauwe verf. Op de auto is met verf meerdere malen het woord 'homo', 'gay' en 'vies' gespoten. Op de schuur is een hakenkruis gespoten en de woorden 'homo' en 'kankerslet en 'gay''. Aangever vond een wit A-4tje bij de poort waar op staat 'voor de aangifte'. Aangever vermoedt dat het met een eerdere aangifte van mishandeling te maken heeft. Verdachten hebben destijds meerdere malen gedreigd dat ze haar zoon zouden pakken als hij aangifte zou doen (Politie)

De categorie bedreiging gaat over bedreigingen met geweld en doodsbedreigingen. Onder mishandeling wordt niet alleen fysiek geweld, maar ook openlijke geweldpleging tegen personen verstaan[20]. In 2015 was er in 3% van de geregistreerde incidenten sprake van mishandeling. Het discriminatoire aspect zat veelal in discriminerende opmerkingen of scheldwoorden die voorafgaand of tijdens de mishandeling door de dader werden geroepen of gepaard gingen met een bedreiging (Tierolf, Hermens, Drost & Van der Vos 2013).

Een man van Marokkaanse afkomst wordt in de trein door twee mannen uitgescholden voor IS-terrorist. De mannen vragen hem of hij een bomgordel draagt. Als hij uit wil stappen wordt hij in elkaar geslagen (Politie)

Een buurman maakt twee mannen het leven zuur omdat zij homo zijn. Het pesten neemt ernstigere vormen aan sinds het stel een zoon heeft gekregen. De buurman heeft hen onlangs zelfs met de dood bedreigd (Politie)

In 2014 ging nog 6% van de registraties over mishandeling. Eenzelfde daling was te zien voor de uitingsvorm *bedreiging*. In 2014 ging het om 10% van de geregistreerde incidenten, in 2015 was dat 4%. Inhoudelijke analyse van de data in 2014 laat zien dat er bij mishandeling relatief vaker sprake was van mogelijke discriminatie op grond van herkomst en seksuele gerichtheid. Bij bedreiging ging het relatief vaker om de gronden herkomst en godsdienst (Tierolf et al., 2015).

Uitsluiting en opruiing kwamen als verschijningsvorm maar weinig voor in de politieregistraties. Bij uitsluiting gaat het om mensen die toegang geweigerd wordt, bijvoorbeeld aan de deur van een horecagelegenheid, of die uitgesloten worden van een sollicitatieprocedure (Tierolf et al., 2015).

[20] Openlijke geweldpleging onderscheidt zich in het Strafrecht o.a. van mishandeling vanwege het feit dat het zich afspeelt in de openbare ruimte en dat er meerdere daders bij betrokken zijn.

Figuur 10 Discriminatie-incidenten politie naar wijze van discriminatie in 2014-2015[21]

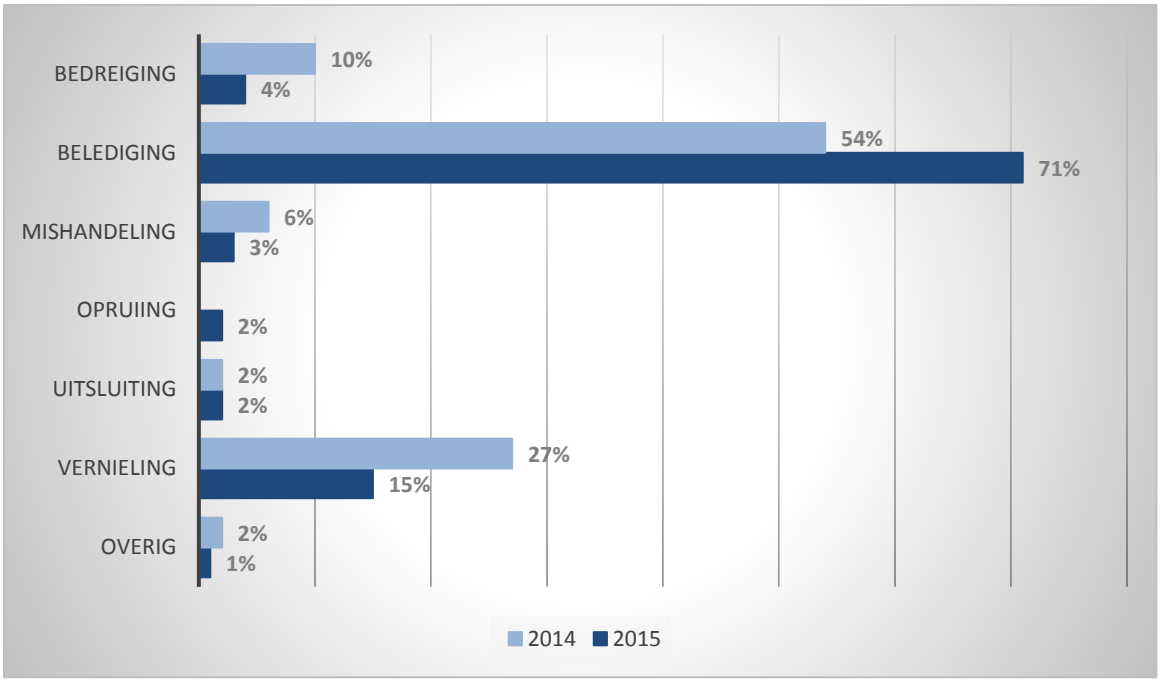

Figuur 11 ADV-meldingen naar wijze van discriminatie in 2014-2015[22]

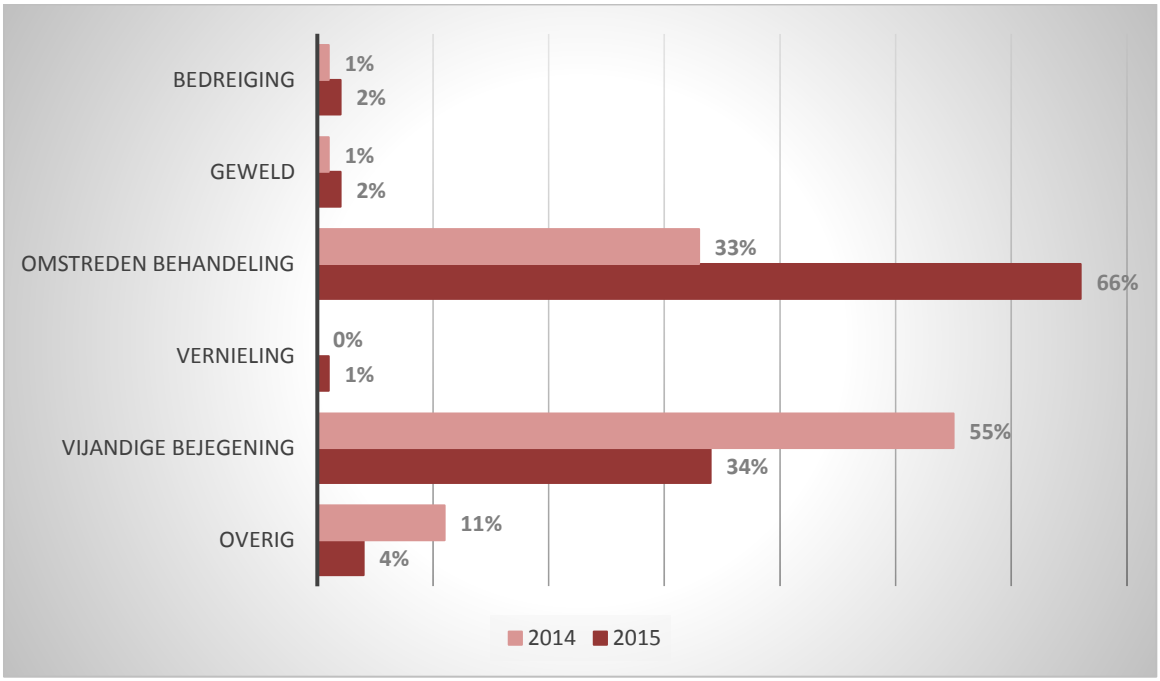

[21] Opruiing is het in het openbaar, mondeling of bij geschrift oproepen tot een strafbaar feit. In 2014 was er geen categorie 'opruiing', maar werden dit soort discriminatie-incidenten geregistreerd als 'bedreiging'.
De percentages in deze figuur zijn berekend over het totaal aantal incidenten en in 2015 over het aantal exclusief correctiefactor. Zie tabel 9 in bijlage 3 voor de absolute aantallen.

[22] De percentages zijn berekend naar het totaal aantal meldingen. De meldingen van 2014 zijn *inclusief* de 4.562 meldingen naar aanleiding van de 'minder Marokkanen' uitspraak van Geert Wilders. De rapportage Kerncijfers (Dinsbach, Silversmith, Schaap & Schriemer, 2015) maakt niet duidelijk in welke categorie deze meldingen zijn geregistreerd, daarom konden ze er

De ADV's hanteren andere categorieën om de wijze van discriminatie vast te leggen dan de politie. In de rapportage Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016) wordt de wijze van discriminatie alleen gepresenteerd in samenhang met de discriminatiegronden. De figuur hiervoor (en tabel 10 in bijlage 3) is hiervan een bewerking.

Van de meldingen die bij de ADV's binnengekomen zijn, werd de wijze van discriminatie veelal als 'omstreden behandeling' weggeschreven. De meldingen betroffen dan uitsluiting van diensten of voorzieningen, over de beperkte (fysieke) toegankelijkheid van gebouwen en voorzieningen en over onderscheid als gevolg van het ongelijk toepassen van regels. Veel meldingen in deze categorie gingen over afwijzingen na sollicitaties. Denk verder aan weigeringen aan de deur van horecagelegenheden, uitsluiting van bepaalde diensten zoals verzekeringen of telefoonabonnementen of aan meldingen over plekken die slecht toegankelijk zijn voor mensen in een rolstoel. Op de werkvloer, in de klas, in het contact met overheidsdiensten en uitkeringsinstanties en ook in het contact met de politie kunnen mensen verder het idee hebben dat voor hen andere regels gelden dan voor anderen en zich hierdoor gediscrimineerd voelen.

Een vrouw is op sollicitatiegesprek geweest. Het hele gesprek ging er alleen maar over dat zij een vrouw is en op zoek is naar een baan in de technische sector. Aan het begin van het gesprek vertelde de personeelsmanager dat hij had geaarzeld om haar uit te nodigen, omdat zij een vrouw is (ADV)

De categorie 'vijandige bejegening' gaat over discriminerende opmerkingen en scheldpartijen. Die kunnen evengoed mondeling als schriftelijk (al dan niet via internet) zijn overgebracht. Ook meldingen over pesten (bijvoorbeeld op de werkvloer of in de klas) worden als 'vijandige bejegening' geregistreerd, net als meldingen over bekladdingen. Van de meldingen over discriminatie op grond van seksuele gerichtheid, herkomst en godsdienst ging ongeveer de helft over opmerkingen, schelden en pesten. Het hoge percentage registraties in de categorie 'vijandige bejegening' in 2014 is te wijten aan het zeer grote aantal meldingen dat ADV's in dat jaar ontvingen naar aanleiding van een uitspraak van Wilders (zie de toelichting in paragraaf 3.2). Omdat niet precies te achterhalen is hoe ADV's de 4.562 meldingen op dit punt hebben geregistreerd, konden die in deze figuur niet uitgefilterd worden zoals elders in het rapport wel is gedaan omwille van de vergelijkbaarheid.

Een moeder vertelt dat haar dochter iedere dag huilend thuiskomt uit school omdat zij gepest wordt. De directeur van de school vindt dat het meisje zich er niet zoveel van aan moet trekken en dat "kinderen nu eenmaal zo doen". Ook zegt hij dat het meisje nu eenmaal opvalt "met haar kleur" (ADV)

Bij de ADV's kwamen maar weinig meldingen binnen over geweld en bedreiging. Volgens de rapportage Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016) waren er in 2015 landelijk bijna 100 meldingen die over gewelddadige situaties gaan. In meer dan de helft van de gevallen voelde de melder zich gediscrimineerd vanwege zijn of haar huidskleur of afkomst (discriminatiegrond herkomst). ADV's zullen in voorkomende gevallen melders adviseren om aangifte te doen bij de politie. Onbekend is

niet uit worden gefilterd. Vermoedelijk hebben de meeste ADV's deze meldingen als 'vijandige bejegening' of 'overig' geregistreerd, dat verklaart het hoge percentage in 2014. Zie tabel 10 in bijlage 3 voor de absolute aantallen.

hoe vaak dit dan ook gebeurt. Vermoedelijk is er in de registraties van geweldszaken door ADV's een overlap met de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten.

5.2.2 Regionale verschillen en overeenkomsten

Tussen de politie-eenheden waren in 2015 meer overeenkomsten dan verschillen wat betreft de wijze van discriminatie. Net als in het landelijke beeld kwam 'belediging' bij de politie in alle politie-eenheden het meest voor. De politie-eenheid Noord-Nederland toonde het meest afwijkende beeld, met relatief weinig beledigingen en veel mishandeling, bedreiging en vernieling, al bleef ook hier het aandeel belediging verreweg het grootst. Bij de ADV's scoorden 'omstreden behandeling' en 'vijandige bejegening' overal het hoogst. In de politie-eenheden Den Haag en Midden-Nederland waren relatief de meeste incidenten waarbij sprake was van bedreiging. In de politie-eenheden Limburg en Rotterdam was het aandeel bedreigingen het laagst. Mishandeling kwam relatief vaker voor in de politie-eenheden Noord-Nederland en Zeeland-West-Brabant en weinig in Oost-Brabant, Rotterdam en Limburg. Het percentage vernielingen was het hoogst in Oost-Nederland en Oost-Brabant.

Figuur 12 Discriminatie-incidenten politie per politie-eenheid naar wijze van discriminatie in 2015[23]

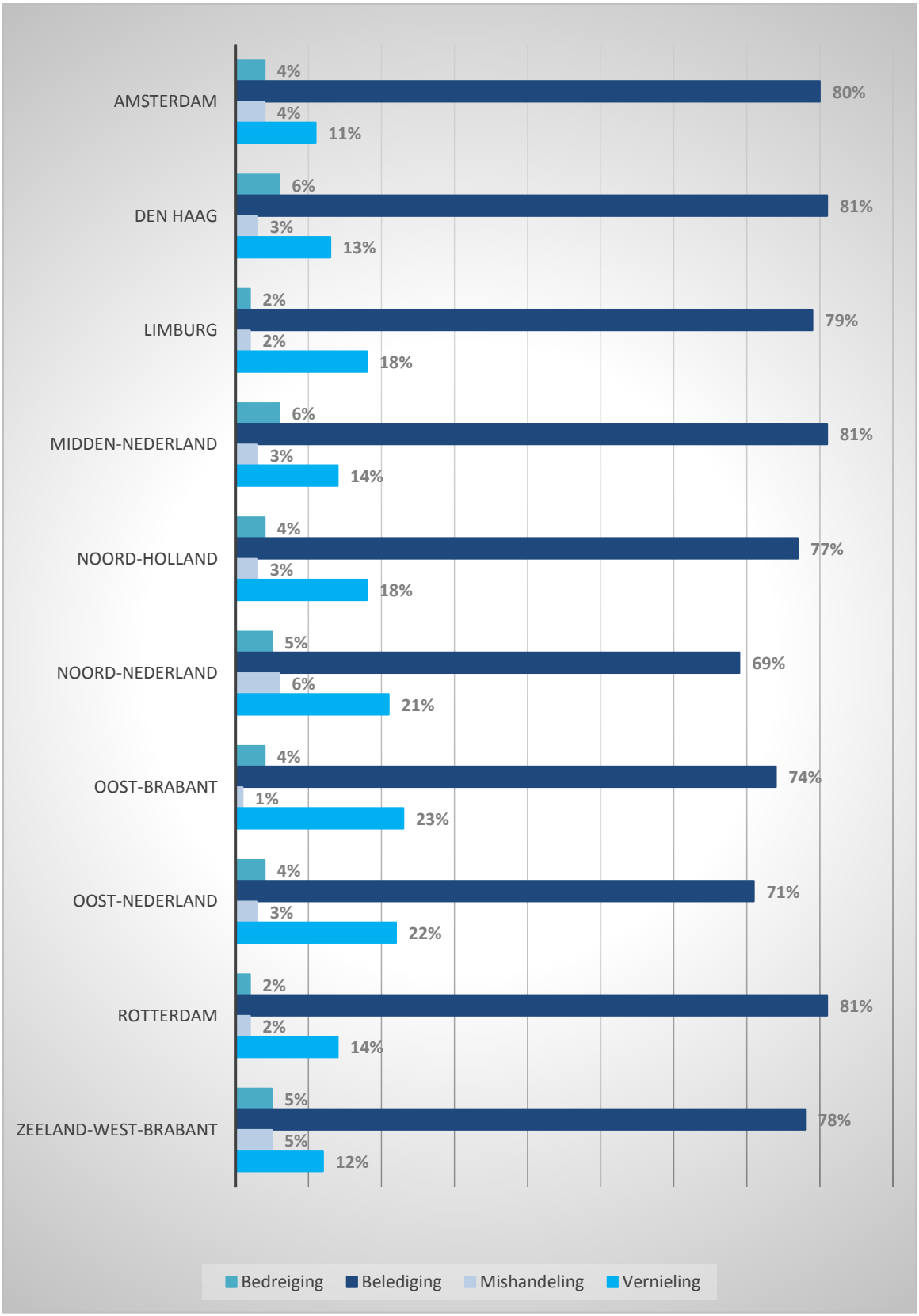

[23] De percentages in deze figuur zijn berekend over het totaal aantal incidenten en over het aantal exclusief correctiefactor. In deze figuur zijn alleen de meest voorkomende discriminatiewijzen opgenomen. In tabel 11 in bijlage 3 zijn alle percentages te vinden.

Figuur 13 ADV-meldingen per politie-eenheid naar wijze van discriminatie in 2015[24]

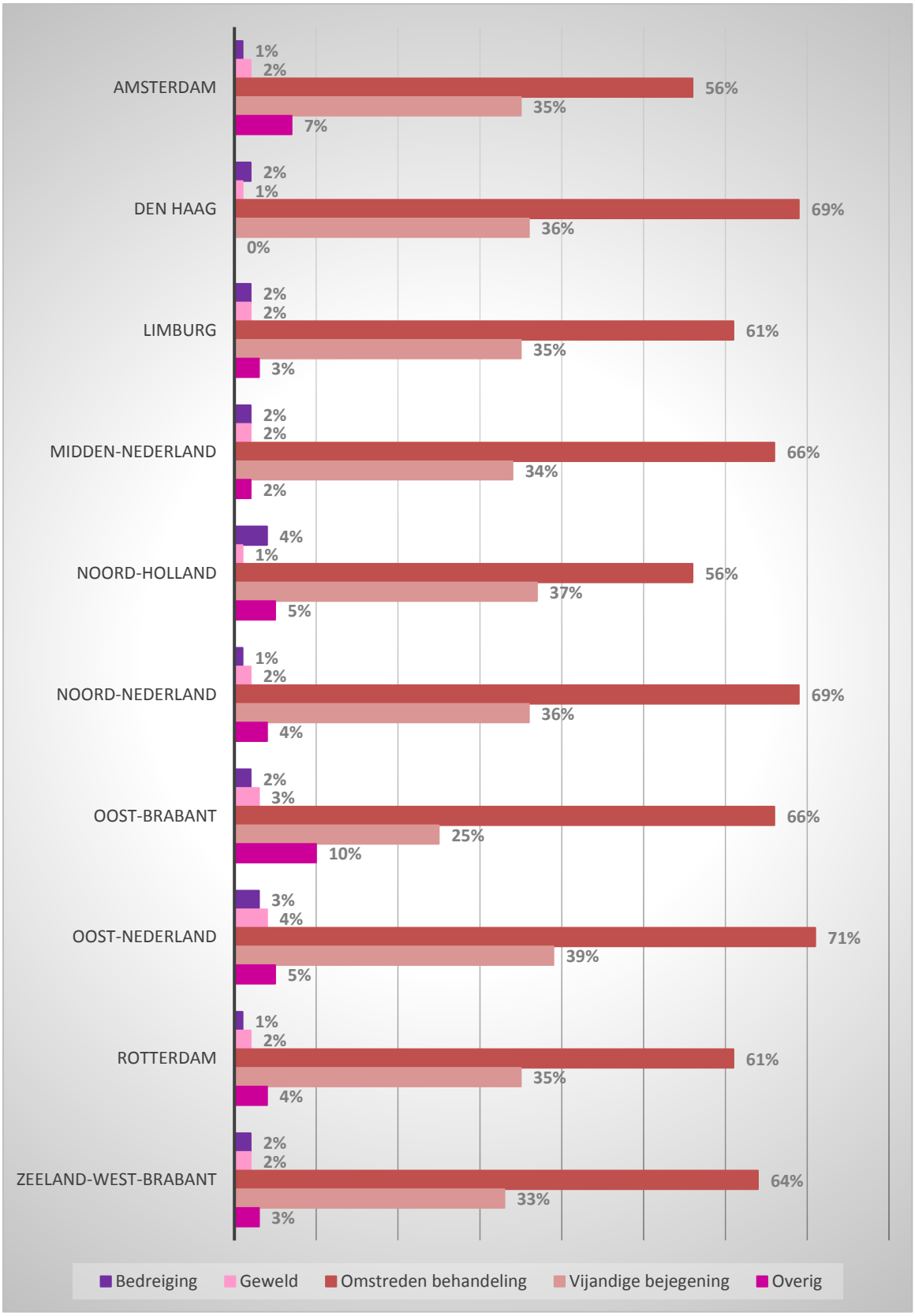

[24] De percentages in deze figuur zijn berekend over het totaal aantal meldingen. In deze figuur zijn alleen de meest voorkomende discriminatiewijzen opgenomen. In tabel 12 in bijlage 3 zijn alle percentages te vinden.

5.3 Op welke plek?

Tot nu toe is in het rapport zijdelings aandacht besteed aan de context waarin de geregistreerde discriminatie-incidenten en -ervaringen zich afspelen. Mensen kunnen bijvoorbeeld met discriminatie geconfronteerd worden in de buurt waar ze wonen, op hun werk, op school, op straat of in een winkel.

ADV's registreren het *maatschappelijk terrein* waar de gemelde discriminatie-ervaring betrekking op heeft.[25] Dat komt niet altijd overeen met de fysieke plek. Zo kan een incident dat zich afspeelde in een winkel zijn geregistreerd als discriminatie op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld wanneer een kassamedewerker door een klant is uitgescholden. In onderstaande figuren zijn de percentages weergegeven voor de terreinen waarover de meeste meldingen zijn binnengekomen. Voor beide figuren geldt dat in bijlage 3 de bijbehorende tabellen staan waarin alle geregistreerde terreinen zijn te vinden.

Figuur 14 ADV-meldingen naar maatschappelijk terrein in 2015[26]

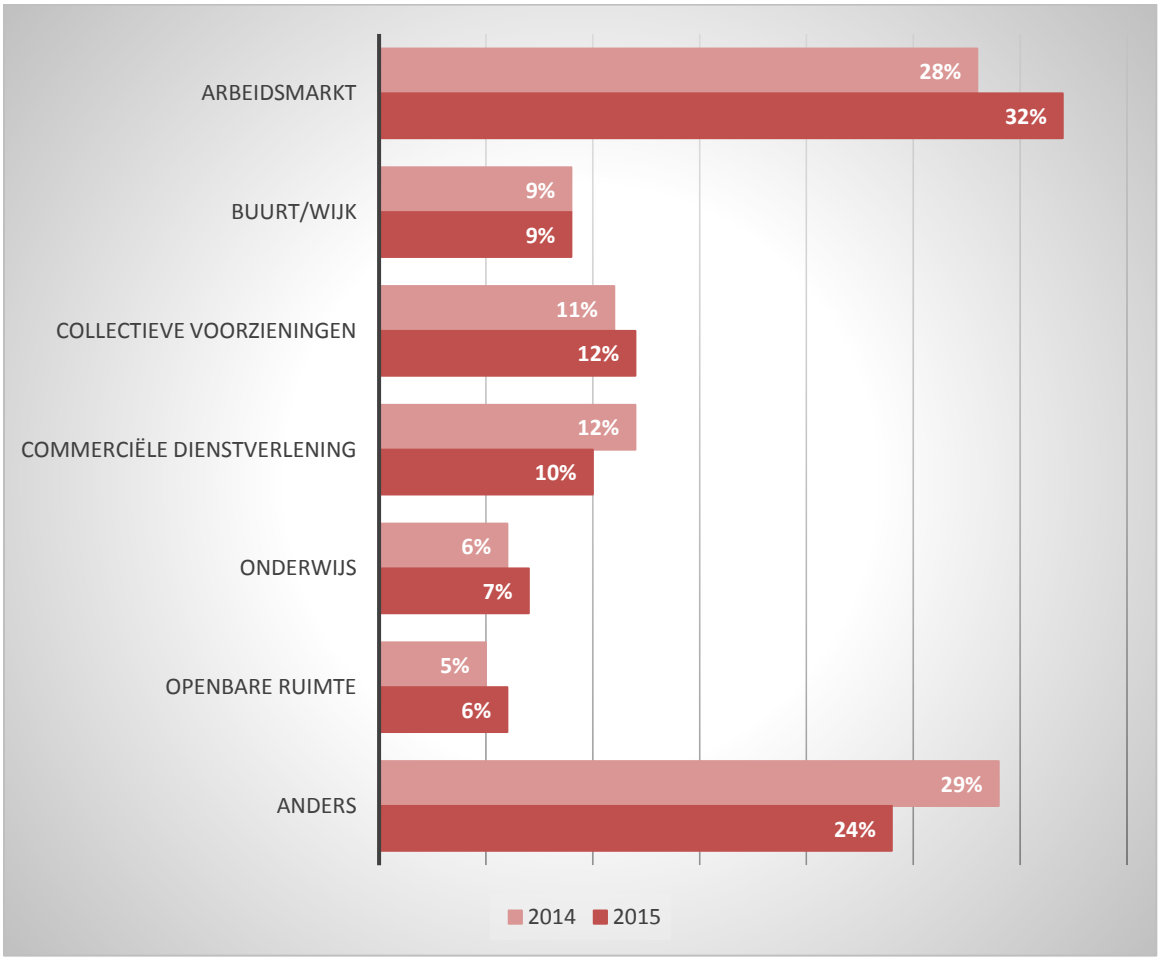

[25] In het overzicht van door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten in 2014 en 2015, dat aan de basis ligt van dit rapport, is het type locatie waar het incident zich afspeelt niet vastgelegd. Om die reden kunnen we er ook niet over rapporteren. In 2016 wordt de locatie wel opgenomen in het overzicht met discriminatie-incidenten. In het rapport van volgend jaar kan er dus wel over worden gerapporteerd.

[26] De percentages die in deze figuur worden gepresenteerd zijn een bewerking van de cijfers in de rapportage Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016). De percentages zijn berekend over het totaal aantal meldingen. Bij het berekenen van de percentages over 2014 zijn de 4.562 meldingen die landelijk binnenkwamen over de 'minder Marokkanen' uitspraak van Geert Wilders in mindering gebracht bij het terrein 'publieke en politieke opinie' om vertekening van het beeld te

De meeste meldingen bij ADV's werden gedaan over ervaren discriminatie op de arbeidsmarkt. In 2015 ging het om bijna een derde van de meldingen. Uit eerdere rapportages over discriminatieregistraties van de politie weten we dat de politie over dit terrein nauwelijks meldingen of aangiften ontvangt (Tierolf, Scheffelaar, Hermens & Drost, 2014). Tien tot twaalf procent van de meldingen ging over discriminatie door commerciële dienstverleners en een ongeveer even hoog percentage meldingen betrof discriminatie door instanties die van overheidszijde zijn geregeld (collectieve voorzieningen). Iets minder dan één op de tien meldingen ging over voorvallen in de directe woonomgeving van de melders. Hierbij draaide het meestal om burenruzies die soms erg hoog kunnen oplopen. Woonomgeving is wel een terrein waarover veel meldingen en aangiften bij de politie binnenkomen (Tierolf et al., 2014).

In 2015 was het beeld bij de ADV's vergelijkbaar met dat in 2014. Wanneer we de verdeling per politie-eenheid bekijken, blijkt dat de eenheden elkaar ook niet veel ontlopen. Opvallend is dat er naar verhouding in Oost-Brabant weinig meldingen over discriminatie op de arbeidsmarkt binnenkwamen. In die politie-eenheid was het aantal meldingen over burenruzies relatief juist hoger dan elders. In Limburg was het aandeel meldingen over collectieve voorzieningen opvallend hoog. En Amsterdam was, wellicht vanwege de grote concentratie van horecagelegenheden, koploper wat betreft het aandeel meldingen over discriminatie in de horeca. De ADV's in Noord-Holland kregen naar verhouding de meeste meldingen over discriminatie in het onderwijs. Verschillen in discriminatieregistraties tussen de eenheden hoeven niet noodzakelijk te wijzen op verschillen in het daadwerkelijk voorkomen van discriminatie. Uit het rapport over de politie-eenheid Noord-Holland blijkt dat in Noord-Holland-Noord in 2014 een uitgebreide scholenmonitor is gedaan (Broeze & van Haaften, 2016). Mogelijk heeft dat bijgedragen aan een betere bekendheid van het meldpunt op de scholen en verklaart dat het relatief hoge aantal meldingen over discriminatie in het onderwijs.

Een Marokkaanse man wordt de toegang tot een uitgaansgelegenheid geweigerd omdat hij niet in het gezelschap is van een vrouw. Vervolgens ziet hij autochtone alleengaande mannen wel toegelaten worden tot de uitgaansgelegenheid (ADV)

voorkomen. Mogelijk is een (klein) deel van deze meldingen feitelijk onder een ander terrein geregistreerd door ADV's, daar geeft de rapportage Kerncijfers geen uitsluitsel over. In deze figuur staan alleen de meest voorkomende terreinen en is er een categorie 'anders' toegevoegd waarin alle meldingen staan die onder een ander terrein zijn geregistreerd. In tabel 13 in bijlage 3 is de verdeling over alle maatschappelijke terreinen te vinden.

Figuur 15 ADV-meldingen per politie-eenheid naar maatschappelijk terrein 2015[27]

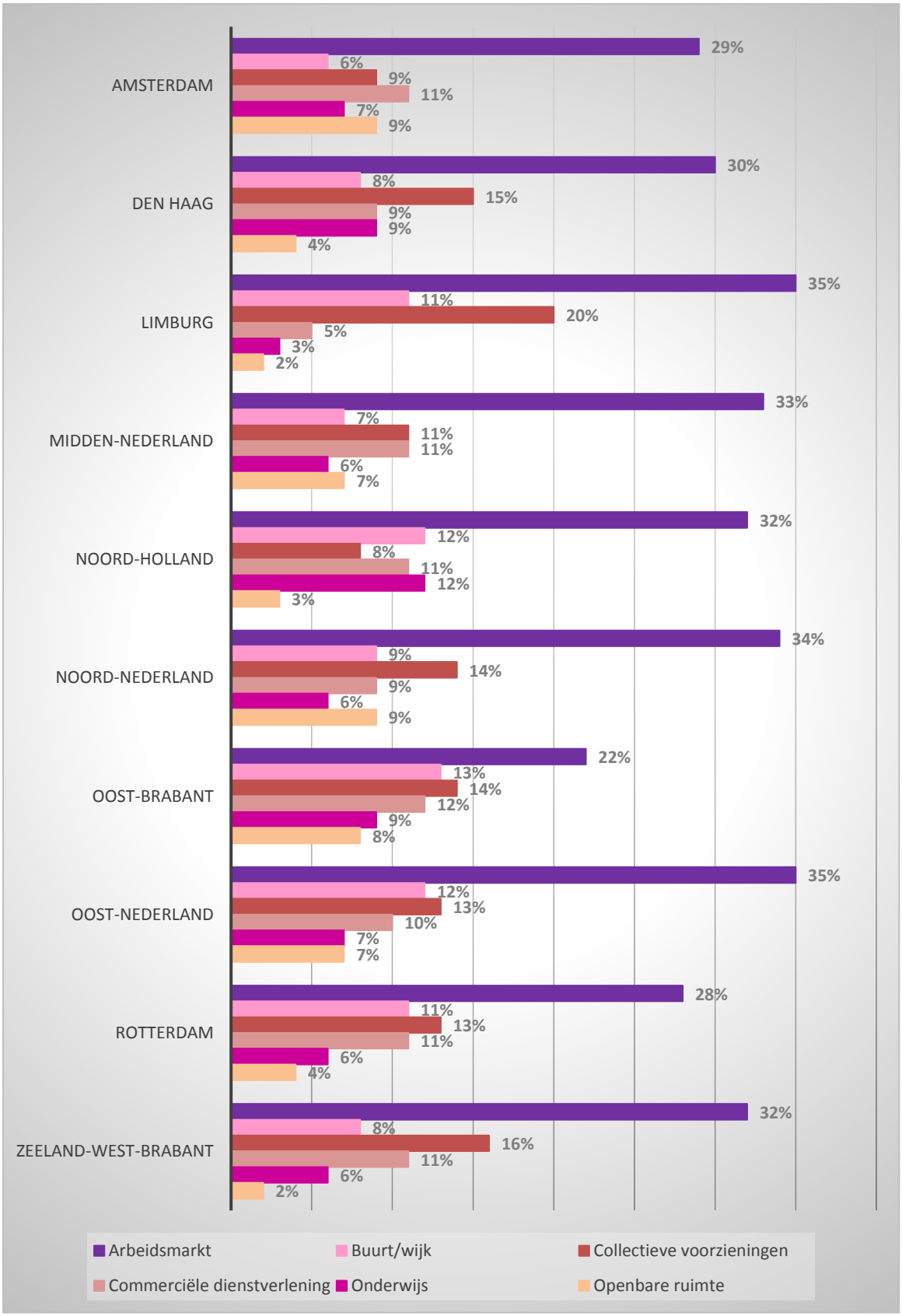

[27] In deze figuur zijn alleen de meest voorkomende maatschappelijke terreinen opgenomen. Zie tabel 14 in bijlage 3 voor een overzicht van alle terreinen. Percentages zijn berekend over het totaal aantal meldingen.

5.4 Discriminatie op het internet

Waar het aantal geregistreerde discriminatie-incidenten bij de politie en het aantal meldingen bij ADV's is gedaald, zien we bij de meldpunten voor discriminatie op internet juist een stijging. Gezamenlijk ontvingen MDI en MiND in 2015 1.585 meldingen over online discriminatie, ongeveer 100 meer dan in het jaar ervoor. Zoals onderstaande figuur toont, komt de stijging in 2015 geheel voor rekening van MiND. MiND wijt de stijging deels aan de toegenomen bekendheid van het meldpunt, dat sinds 2013 door het Ministerie van Veiligheid en Justitie is gemandateerd om meldingen over discriminatie op internet te behandelen en registreren (MiND, 2016). Mogelijk zien we ook een verschuiving van meldingen bij het MDI naar MiND.[28]

Figuur 16 Meldingen over discriminatie op het internet bij MiND en MDI in 2014-2015

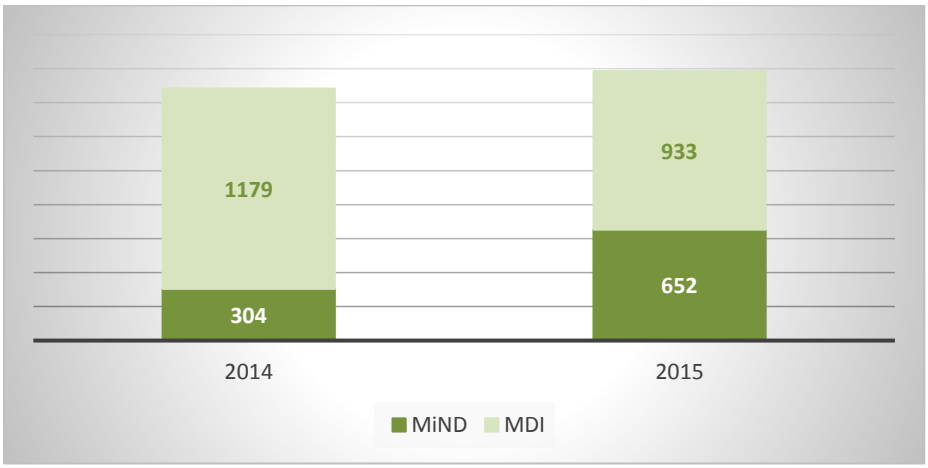

Er zijn verschillende verklaringen denkbaar voor de toename van het aantal meldingen over discriminatie op internet. Het sociale leven van steeds meer mensen speelt zich voor een steeds groter deel online af. Mensen hebben contact met elkaar via sociale media – mocht zich daar iets afspelen, dan is de stap naar een meldpunt specifiek voor internetdiscriminatie wellicht sneller gemaakt dan naar een ADV. Daarbij komt dat een aantal spraakmakende incidenten in 2015 de meldingsbereidheid mogelijk heeft vergroot. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de 'selfie' van de voetbalspelers van het Nederlands elftal. Voetbalinternational Leroy Fer plaatste in november 2015 een foto op Instagram van hemzelf en een aantal andere donkere spelers van het Nederlands elftal. Op Facebook leidde deze foto tot een stroom aan reacties, waaronder racistische. De voetballers werden vergeleken met Zwarte Piet, slaven en apen.
Een andere mogelijke factor van betekenis is dat discriminerende uitingen op het internet misschien ook vaker voorkomen dan in 'real life' en/of daar door meer mensen worden waargenomen. Een discriminerende opmerking is snel getypt en de ongeremdheid kan worden versterkt door de mogelijkheid om anoniem te blijven. Al constateren de medewerkers van MiND dat opmerkingen wel steeds vaker met naam en toenaam worden geplaatst. Aan de andere kant zijn discriminerende opmerkingen vaak ook snel weer buiten beeld, omdat er in snel tempo opmerkingen kunnen volgen, waardoor eerdere reacties niet meer direct zichtbaar zijn. Daarbij lossen online discussies elkaar razendsnel af en is de houdbaarheid vaak maar beperkt. Tegelijkertijd maakt het gegeven dat een uiting online staat melden makkelijker: een screenshot is zo gemaakt en bewaard, waar een

[28] De meldpunten gaan vanaf januari 2017 hun meldfuncties samenvoegen onder de vlag van MiND; het MDI zal zich vanaf dat moment uitsluitend op onderzoek richten.

mondelinge uitspraak alleen in het geheugen is vastgelegd. Tot slot kan meespelen dat iedereen discriminatie op het internet kan melden: ook als je je niet persoonlijk gediscrimineerd voelt. Dat kan bij de politie en ADV's in principe ook, maar daar zien we dat de meldingen vooral afkomstig zijn van direct betrokkenen. De mogelijkheid die MiND en MDI bieden om discriminerende uitingen te laten verwijderen wordt misschien ook als een concrete oplossing ervaren die bijdraagt aan een hogere meldingsbereidheid.

In zijn jaarverslag noemt MiND het maatschappelijk debat over de toestroom van vluchtelingen en de aanslagen in Parijs als belangrijke triggerfactoren voor een piek van meldingen in het vierde kwartaal (MiND, 2016). Het MDI ziet een vergelijkbare ontwikkeling in de meldingen (MDI, 2016). Dat vertaalt zich in de geregistreerde discriminatiegronden. Herkomst was in 2014 en 2015 veruit de meest gemelde discriminatiegrond bij MiND en MDI. Daarbij ging het vaak om uitingen gericht tegen mensen met een donkere huidskleur. In 2015 was een opvallende stijging te zien van discriminerende uitingen aan het adres van 'buitenlanders', 'allochtonen' of vluchtelingen dan wel asielzoekers. Deze categorie, die wordt geregistreerd als 'overig afkomst' besloeg bij het MDI in 2015 20% van het totaal aantal gemelde uitingen, waar dat in 2014 nog 8% was. Bij MiND was zelfs sprake van een stijging van 3% van de meldingen in 2014 naar 23% in 2015.

"Allemaal afmaken, teringhonden (minder dan dat), en maar binnen blijven halen en geld geven!!" [reactie op een post over asielzoekers] (afkomstig uit het jaarverslag van MDI over 2015)

Ook het aantal meldingen over discriminatie op grond van godsdienst is bij beide meldpunten toegenomen. Net als bij politie en ADV's hadden deze meldingen vrijwel uitsluitend betrekking op de islam. Bij MiND besloegen uitingen gericht tegen moslims in 2014 7% van het totaal aantal meldingen; in 2015 is dit gestegen tot 22%. Bij het MDI zien we zelfs een stijging van 20% van het totaal aantal gemelde uitingen in 2014 naar 33% in 2015. Het is aannemelijk dat deze stijging verband houdt met het anti-moslimsentiment dat naar voren komt in het debat over de toename van het aantal asielzoekers en in 2015 ook aangewakkerd wordt door de aanslagen in Parijs en de opkomst van IS .

'Moslims!!! Ze zullen zich zelf wel weer als slachtoffer zien, zo als altijd, vies volk met een super Achterlijke Cultuur, Minder Minder Minder' (uit het jaarverslag van MDI over 2015)

In de registraties van het MDI is het aantal gemelde antisemitische uitingen sterk gedaald ten opzichte van 2014, van 328 naar 142 uitingen. Het MDI kreeg in 2014 veel meldingen in korte tijd die alle waren gerelateerd aan het Israël-Gaza conflict (Magenta, 2015). MiND ontving in 2015 46 meldingen van antisemitisme op internet, iets meer dan het jaar ervoor.

'4&5 mei alle joden vergassen !!!!' (uit het jaarverslag van MDI over 2015)

Meer dan de 70% van de meldingen bij MiND en MDI in 2015 had betrekking op uitingen die zijn gedaan op sociale media (417 bij MiND en 692 bij MDI) (MDI, 2016; MiND, 2016).

5.5 In het kort

- Bij de politie was belediging de meest geregistreerde wijze van discriminatie; in 2015 besloeg deze categorie zelfs 71% van het totaal. Het kan daarbij zowel gaan om groepsbelediging (artikel 137c Sr) als gewone belediging (artikel 266/267 Sr). Een (onbekend) deel van de beledigingen had betrekking op algemeen gebruik van de woorden 'homo' en 'jood' als scheldwoord.
- Vernieling is de categorie die bij de politie na belediging het meest voorkwam, met 15% van de incidenten in 2015. Negen van de tien keer bestond de vernieling uit bekladding met een hakenkruis.
- Mishandeling en bedreiging zijn relatief weinig aangetroffen in de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten en daalden in 2015 naar respectievelijk 3 en 4%.
- Bij de ADV's waren 'omstreden behandeling' en 'vijandige bejegening' de belangrijkste wijzen van discriminatie.
- Wat betreft de verdeling naar wijzen van discriminatie lieten de politie-eenheden in 2015 een redelijk vergelijkbaar beeld zien, zowel voor politie- als ADV-registraties. De regionale beelden weken bovendien niet veel af van het landelijke beeld.
- Arbeidsmarkt is het maatschappelijk terrein waarop de meeste meldingen bij ADV's betrekking hadden - bijna een derde van de meldingen in 2015.
- In tegenstelling tot de daling van het aantal door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten en het aantal meldingen bij ADV's, was er bij de meldpunten voor discriminatie op internet, MiND en MDI, samengenomen juist een stijging van het aantal meldingen. De meldpunten zien een relatie met het maatschappelijk debat over de toestroom van asielzoekers en de aanslagen in Parijs.

Hoofdstuk 6 –Werknemers met een publieke taak

6.1 Inleiding

Werknemers met een publieke taak werken voor organisaties in dienst van de overheid of voeren taken uit namens de overheid. Denk aan politieagenten, ambulancepersoneel en medewerkers in het openbaar vervoer, maar ook aan docenten, stadswachten en functionarissen die voor de uitvoering van die taken ondersteunende werkzaamheden verrichten, zoals receptionisten en facilitair dienstverleners. Vanwege het belang van de publieke taak voor de samenleving heeft de overheid speciale aandacht voor deze categorie werknemers en het tegengaan van agressie en geweld jegens hen (zie de Eenduidige Landelijke Afspraken, ELA). In dit rapport wordt daarom apart gerapporteerd over de door de politie geregistreerde discriminatie-incidenten tegen werknemers met een publieke taak.

6.2 Het landelijke beeld

In 2015 registreerde de politie landelijk 1.036 discriminatie-incidenten waarbij de discriminatie gericht was tegen een werknemer met een publieke taak. In nagenoeg alle gevallen was er sprake van een discriminatoire belediging. In 2015 was er maar beperkte mogelijkheid om deze data verder te analyseren. Uit rapporten van voorgaande jaren (Tierolf et al., 2013; Tierolf et al., 2015) en uit de ervaring van de materiedeskundigen weten we wel een aantal zaken over deze registraties: bijvoorbeeld dat het gaat om politieagenten die als zij iemand aanspreken, bekeuren of aanhouden, worden uitgescholden door de verdachte of omstanders. Naast politieagenten worden ook tramconducteurs, buschauffeurs, stadswachten en bijvoorbeeld docenten uitgescholden tijdens hun werk. Verreweg de meeste discriminatie-incidenten die bij de politie bekend zijn, zijn afkomstig van politieagenten (Tierolf et al., 2013). Het is voor hen relatief eenvoudig om in het systeem een aantekening te maken van de belediging en aangifte te doen, wat zij regelmatig doen in dergelijke gevallen. Het is ook beleid van de organisatie, om politieagenten ertoe aan te zetten om dergelijke incidenten te registreren. Voor andere werknemers met een publieke taak is de stap om aangifte of melding te doen vanzelfsprekend groter. Het is overigens voor zowel agenten als andere werknemers met een publieke taak onbekend hoe groot de onderrapportage is. We kunnen niet anders dan het vermoeden uitspreken dat het aantal beledigingen in werkelijkheid nog een stuk hoger ligt dan uit de registraties naar voren komt.

In 2014 werden er 1.081 incidenten geregistreerd waarbij sprake was van discriminatoire belediging van alleen politieagenten of BOA's (en dus niet alle werknemers met een publieke taak). De afkorting BOA staat voor buitengewoon opsporingsambtenaar. BOA-functies zijn onder andere gemeentelijke handhaver, marktmeester, parkeercontroleur en conducteur, maar ook functies als boswachter en douanebeambten.

Figuur 17 Discriminatie-incidenten politie van werknemers publieke taak 2014-2015[29]

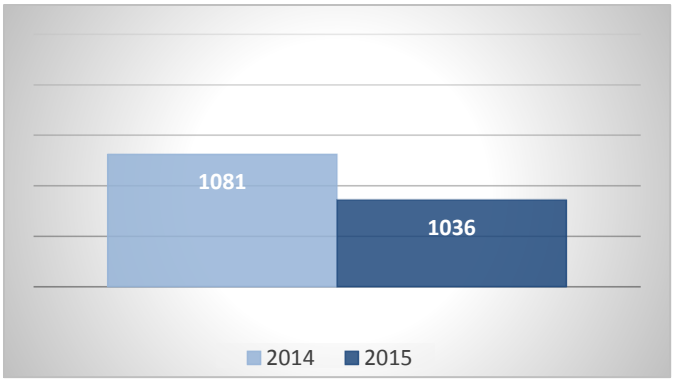

In 2015 was in bijna drie kwart van de discriminatie-incidenten sprake van mogelijke discriminatie op grond van seksuele gerichtheid. Van de materiedeskundigen die de screening hebben gedaan weten we dat het in bijna alle gevallen ging om politieagenten die tijdens hun werk voor "homo" zijn uitgescholden. In 2014 was het percentage van deze discriminatiegrond nog hoger. Bij 12% van de registraties in 2015 ging het om mogelijke discriminatie op grond van herkomst. De daders (of verdachten) kozen voor een scheldwoord waarmee zij refereerden aan de huidskleur of (veronderstelde) etniciteit van de werknemer. Bij 11% van de registraties in 2015 is er gescholden met het woord "jood". De scheldwoorden "jood" en "homo" zijn vaak algemeen gebruikt in die zin dat het onwaarschijnlijk is dat de dader ervan uit ging dat de persoon die hij heeft uitscholden Joods of homoseksueel is.

Figuur 18 Discriminatie-incidenten politie van werknemers publieke taak naar discriminatiegrond in 2014-2015[30]

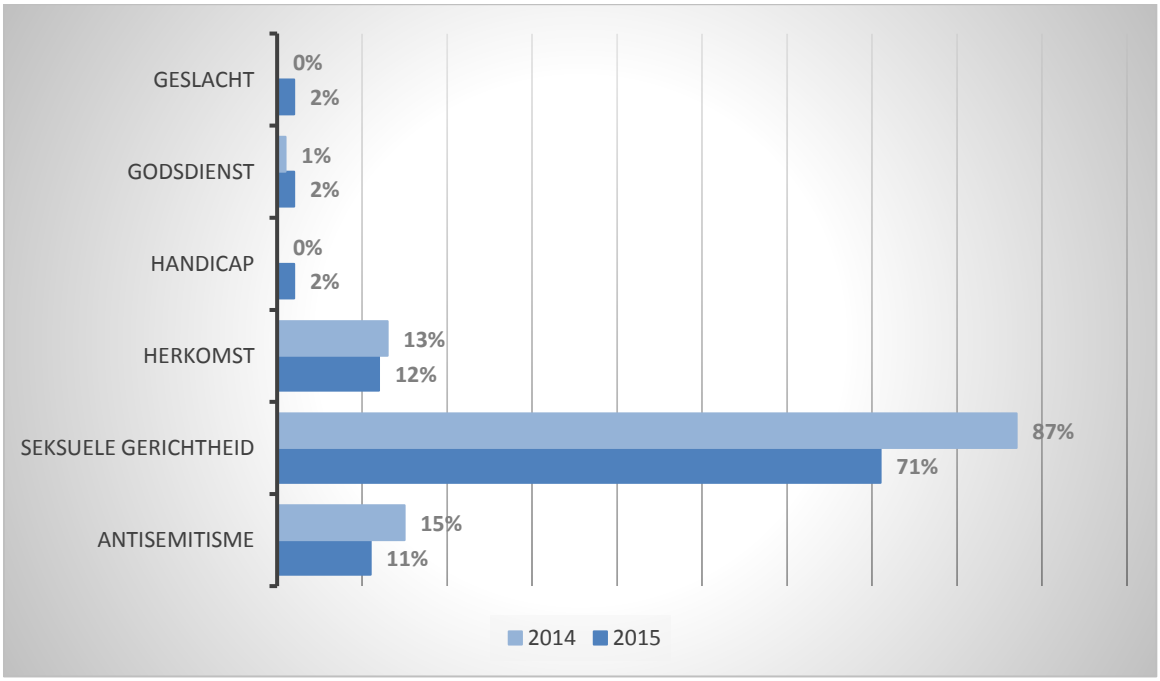

[29] In 2014 zijn alleen de discriminatoire beledigingen tegen politieagenten en BOA's apart geregistreerd. In 2015 gaat het om discriminatie tegen alle werknemers met een publieke taak.
[30] In 2014 zijn alleen de discriminatoire beledigingen tegen politieagenten en BOA's apart geregistreerd. In 2015 gaat het om discriminatie tegen alle werknemers met een publieke taak.

6.3 Regionale verschillen en overeenkomsten

Onderstaande figuur maakt de verdeling over de politie-eenheden inzichtelijk. De politie-eenheid Den Haag was koploper met 154 registraties in 2015. Op enige afstand gevolgd door de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant en de politie-eenheden Rotterdam en Amsterdam. Ook in 2014 voerde Den Haag het lijstje aan, in dat jaar gevolgd door Amsterdam en Rotterdam.

Tegen de landelijke trend in is het aantal registraties van discriminatie-incidenten gericht tegen een werknemer met een publieke taak in Noord-Nederland, Midden-Nederland en Zeeland-West-Brabant in 2015 *gestegen* ten opzichte van een jaar eerder. In Noord-Holland was het aantal registraties in beide jaren nagenoeg gelijk. Daarbij valt het hoge aantal registraties op grond van seksuele gerichtheid op in de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant. Dit was ook het geval in de eerder besproken registraties van discriminatie-incidenten die niet gericht waren tegen een werknemer met een publieke taak (zie hoofdstuk 4).

Hiervoor beschreven verschillen kunnen ook het resultaat zijn van specifieke instructies binnen politie-eenheden ten aanzien van het al dan niet vastleggen van scheldpartijen aan het adres van politieagenten in BVH.

Figuur 19 Discriminatie-incidenten politie werknemers publieke taak per politie-eenheid in 2014-2015[31]

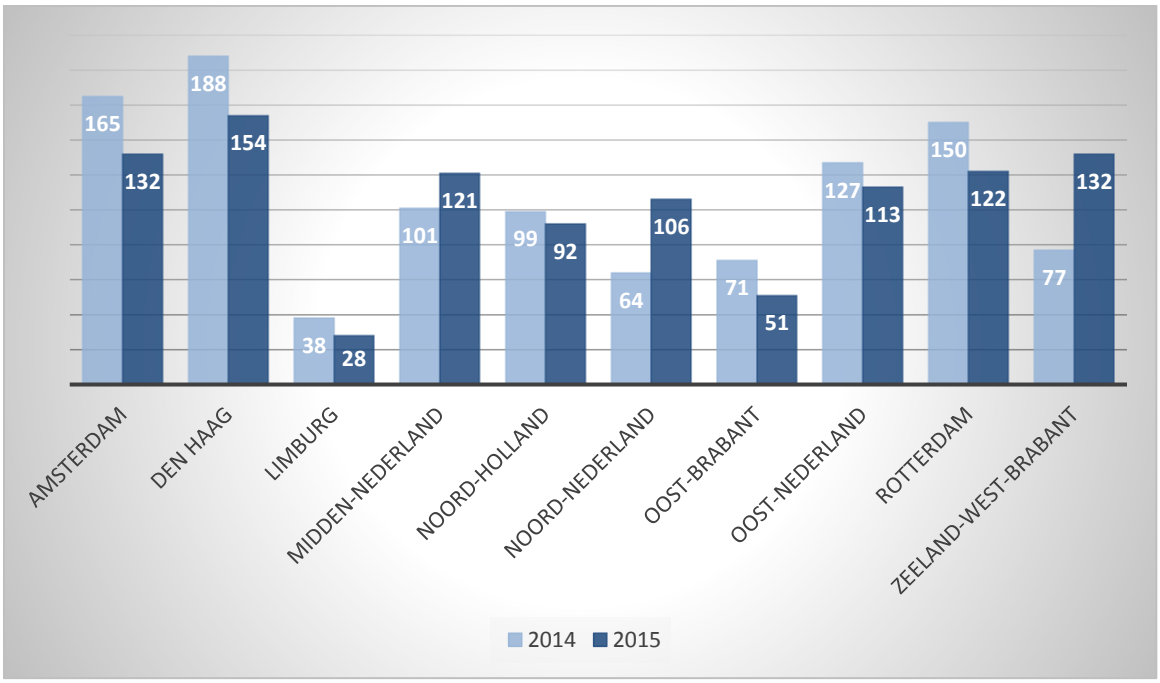

6.4 In het kort

- In 2015 registreerde de politie 1.036 discriminatie-incidenten waarbij de discriminatie gericht was tegen een werknemer met een publieke taak. In nagenoeg alle gevallen was er sprake van een belediging.
- In bijna drie kwart van de incidenten was sprake van mogelijke discriminatie op grond van seksuele gerichtheid. Het ging dan in bijna alle gevallen om politieagenten die tijdens hun werk

[31] In 2014 zijn alleen de discriminatoire beledigingen tegen politieagenten en BOA's apart geregistreerd. In 2015 gaat het om discriminatie tegen alle werknemers met een publieke taak.

zijn uitgescholden voor ‘homo’. Uit de registraties blijkt dat agenten ook vaak voor ‘jood’ werden uitgescholden, dit is in 11% van de incidenten het geval. 12% van de incidenten had betrekking op de discriminatiegrond herkomst.

- De politie-eenheid Den Haag was met 154 geregistreerde incidenten koploper, op enige afstand gevolgd door de politie-eenheden Zeeland-West-Brabant, Amsterdam en Rotterdam.

Bronverwijzing

Abaâziz, I. (2016). *Meld Islamofob!e. Jaarrapport 2015*. Meldpunt Islamofobie.

Andriessen, I., Fernee, H., & Wittebrood, K. (2014). *Ervaren discriminatie in Nederland.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bekkering, D. (2016). *Jaarrapport discriminatie 2015. Discriminatie in Hollands Midden en Haagladen – werkgebied van de politie-eenheid Den Haag*. Den Haag: Bureau Discriminatiezaken Hollands Midden en Haaglanden.

Broeze, F., & van Haaften, M. (2016). *Jaarrapport discriminatie. Over discriminatie in politie-eenheid Noord-Holland in 2015.* Bureau Discriminatiezaken Zaanstreek/Waterland, Bureau Discriminatiezaken Art.1 Noord-Holland Noord, Bureau Discriminatiezaken Kennemerland.

College voor de Rechten van de Mens (2015*). Record aantal meldingen zwangerschapsdiscriminatie. 20 november 2015*, online op https://mensenrechten.nl/berichten/recordaantal-meldingen-zwangerschapsdiscriminatie

College voor de Rechten van de Mens (2016a). *Monitor discriminatiezaken 2015*. Utrecht: College voor de Rechten van de Mens.

College voor de Rechten van de Mens. (2016b). *Is het nu beter bevallen? Vervolgonderzoek naar discriminatie op het werk van zwangere vrouwen en moeders met jonge kinderen*. Utrecht: College voor de Rechten van de Mens.

Dekker, P., van Dijk, R., van Houwelingen, P., Mensink, W., & Sol, Y. (2015). *Burgerperspectieven 2015 /4.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dinsbach, W., Silversmith, J., Schaap, E., & Schriemer, R. (2015). *Kerncijfers 2012-2014. Landelijk overzicht van klachten en meldingen over discriminatie, geregistreerd bij de antidiscriminatievoorzieningen*. Leeuwarden/Nijmegen/Amsterdam: Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus en Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland.

Dinsbach, W., Silversmith, J., Schaap, E., Janss, F., & Mink, I. (2016). *Kerncijfers 2015. Landelijk overzicht van klachten en meldingen over discriminatie, geregistreerd bij antidiscriminatievoorzieningen.* Leeuwarden/Amsterdam: Landelijke Vereniging tegen Discriminatie.

Drie, K. van, Schriemer, R., Sheombarsing, W. (2016). *Jaarrapport discriminatie 2015. Over discriminatie in de politie-eenheid Rotterdam*. Rotterdam: RADAR.

Europese Commissie (2015). *Discrimination in the EU in 2015: Special Eurobarometer 437*. Brussel: Europese Commissie.

Gemeente Den Haag (2015). *Het Stadspanel over Den Haag 2014*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

Gemeente Utrecht (2015). *Utrecht Monitor 2015*. Utrecht: Gemeente Utrecht - Onderzoek Interne Bedrijven.

Haaften, M. van, & Silversmith, J. (2016). *Jaarrapport discriminatie. Over discriminatie in politie-eenheid Amsterdam in 2015*. Amsterdam: Meldpunt Discriminatie Regio Amsterdam.

Klaver, P. de, Bouma, S., Velden, M. van der, Grijpstra, D.H., Sloot, Y. van der & Stoutjesdijk, F. (2015). *Discriminatie in de wervings- en selectiefase: Resultaten van 'virtuele' praktijktests*. Zoetermeer: Panteia.

Kooiman, N., & Keuzenkamp, S. (2012). Veilig over straat? In Keuzenkamp, S., Kooiman, N., Lisdonk, J. van (2012) *Niet te ver uit de kast. Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kroes, S., van Bon, S., van der Linden, M. (2016). *Jaarrapport discriminatie 2015. Over discriminatie in de politie-eenheid Zeeland en West-Brabant.* Goes/Tilburg: ADB Zeeland/RADAR.

Lachhab, F. Z., & Vorthoren, M. H. (2016). *Islamofobie in zicht.* Rotterdam: Stichting Platform Islamitische Incidenten Rotterdam.

Linden, M. van der (2016). *Jaarrapport discriminatie 2015. Over discriminatie in de politie-eenheid Oost-Brabant.* 's-Hertogenbosch: RADAR.

Magenta (2015). Sterke toename antisemitisme op Internet vanwege Gaza-conflict, online op http://www.meldpunt.nl/site/documents-oud/Sterke%20toename%20antisemitisme%20op%20Internet%20vanwege%20Gaza.pdf.

Michon, L., Lindeman, E., Schippers, D., Schwarz, H., & Bosveld, W. (2014). *Amsterdamse burgermonitor 2013.* Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Bureau Onderzoek en Statistiek.

MDI (2016). Jaarverslag 2015. Amsterdam: Stichting Magenta, Meldpunt Discriminatie Internet.

MiND (2016). *Jaarverslag 2015. MiND Meldpunt Internetdiscriminatie,* online op https://www.mindnederland.nl/wp-content/uploads/2016/01/Jaarverslag_2015_MiND.pdf

Muller, G. (2016). *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2015*. Den Haag: CIDI.

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2015). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland. November 2015, nummer 40*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

NOS (2016a). *De azc-inloopavonden, waar ging het mis?,* online op http://nos.nl/artikel/2081450-de-azc-inloopavonden-waar-ging-het-mis.html.

NOS (2016b). *COC luidt noodklok over azc's,* online *op* http://nos.nl/artikel/2085493-coc-luidt-noodklok-over-azc-s.html.

Omroep Brabant (2015). *Christenen vaak te bang om discriminatie in azc te melden,* online op http://www.omroepbrabant.nl/?news/231662772/Christenen+vaak+te+bang+om+discriminatie+en+bedreiging+in+asielzoekerscentrum+te+melden.aspx.

RADAR (2015). *Discriminatie in Rotterdam: de resultaten van de Omnibusenquête 2014*. Rotterdam: RADAR.

Schröder, N. (2016). *Jaarrapport discriminatie. Over politie-eenheid Limburg in 2015*. Maastricht: ADV Limburg.

Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L., & Vos, L. van der (2013). *Poldis rapportage 2012. Met themarapportage antisemitisme.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B., Scheffelaar, A., Hermens, N., Drost, L. (2014). *Poldis rapportage 2013. Met themarapportage moslimdiscriminatie.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L., & Ens, A. (2015). *Discriminatiecijfers politie 2014*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Valk, I. van der (2016). *Incidenten bij moskeeën. Risico en bescherming*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Vluchtelingenwerk Nederland (2014). *Integratiebarometer 2014. Een onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland.* Amsterdam: Vluchtelingenwerk Nederland.

BIJLAGE 1 – Toelichting data

Dit rapport geeft omvang en aard weer van de discriminatie-incidenten die de Nationale Politie registreerde in 2015 en de meldingen die ADV's in dat jaar ontvingen. In verschillende hoofdstukken wordt ook gerefereerd aan data van andere organisaties, te weten:

- College voor de Rechten van de Mens
- Meldpunt Internet Discriminatie (MiND)
- Meldpunt Discriminatie Internet (MDI)
- Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI)
- Nationale meldpunt 'Meld Islamofobie'

Hieronder wordt per organisatie kort ingegaan op de (wettelijke) taken die deze heeft in de bestrijding van discriminatie. Vervolgens wordt uitgelegd welke data van de bewuste organisatie worden gebruikt. Zie ook Hoofdstuk 2. In de paragraaf over de politie wordt bovendien uitgebreid stilgestaan bij de wijze van dataverzameling, die complexer is dan bij de andere organisaties. Ook wordt toegelicht waarom en hoe er voor de politiedata met een correctiefactor is gewerkt en welke kanttekeningen geplaatst dienen te worden bij de vergelijking van de politiedata over 2014 en 2015.

Vergelijkbaarheid van meldings- en incidentregistraties

De gegevens van instanties die meldings- en incidentregistraties over discriminatie bijhouden zijn niet gelijksoortig en kunnen daarom niet bij elkaar worden opgeteld. Instanties hebben verschillende uitgangspunten, taken en procedures en hun registraties zijn hierop ingericht. Dit betekent dat zij andere typen situaties registreren en andere categorieën hanteren in hun registratiesystemen. Daarnaast zijn er verschillen tussen de gebruikte definities van bepaalde termen en tussen registratieprotocollen. Tenslotte is er sprake van enige overlap tussen de registraties van verschillende organisaties. Het komt namelijk voor dat gedupeerden zich zowel bij een ADV als bij de politie melden, of zowel bij een ADV melden als bij het College voor de Rechten van de Mens een verzoek om een oordeel indienen. Optellen zou hier tot een vermoedelijk klein, maar onbekend aantal dubbelingen leiden. De informatie uit de verschillende hier gebruikte bronnen wordt om deze redenen apart gepresenteerd en dient als complementair te worden gezien.

B1.1 Politie

Het maken van onderscheid kan strafbaar zijn. Burgers of organisaties kunnen daarom aangifte doen van discriminatie of een incident melden bij de politie. Daarnaast kunnen agenten uit eigen beweging aangifte doen of melding maken van discriminatie (mutatie). Discriminatie kan ook een rol op de achtergrond spelen bij andere delicten. Denk aan een mishandeling waarbij het slachtoffer doelwit was vanwege zijn huidskleur, of een vernieling aan het huis van een homoseksueel stel. Bij een dergelijk 'commuun delict' kan de officier van justitie een strafverzwaring eisen vanwege een discriminatoir aspect. Beide vormen van discriminatie zijn in dit rapport meegenomen. In het Wetboek van Strafrecht is discriminatie op vijf discriminatiegronden strafbaar gesteld, te weten: ras (in dit rapport 'herkomst' genoemd), geslacht, godsdienst/ levensovertuiging, seksuele gerichtheid

en handicap. De politieregistraties gaan over mogelijke discriminatie op één (of meerdere) van deze gronden. Politieagenten dienen alle aangiften en meldingen van discriminatie en van incidenten waarin mogelijk een discriminatoir aspect aanwezig is te registreren in de BVH. In dit bedrijfsprocessensysteem worden vervolgens alle documenten gekoppeld die bij de zaak horen (proces-verbaal, verhoorverslagen, et cetera). De BVH wordt regelmatig geraadpleegd om inzicht te krijgen in incidenten, zowel op zaaksniveau als op geaggregeerd niveau.

Doelen van dataverzameling

Verzameling van data over discriminatie door de politie dient twee doelen:

a. Operationele toepassing

Informatie op zaaksniveau is van directe betekenis voor de aanpak van discriminatie. Overzichten van discriminatie-incidenten worden periodiek besproken in het Regionaal Discriminatie Overleg (RDO), waar politie-eenheid en ketenpartners (OM, antidiscriminatievoorziening) de afhandeling van discriminatiezaken bespreken.

b. Rapportage over aard en omvang van geregistreerde incidenten en trends hierin

Geaggregeerde data over discriminatie dienen als basis voor het voorliggende rapport, en worden tevens gebruikt in rapporten over discriminatie per politie-eenheid en andere rapporten.

Van regionale naar landelijke dataverzameling

In 2014 heeft de nationale politie een traject in gang gezet om discriminatie in de samenleving beter op te sporen en te registreren. Dit traject bestaat uit het landelijk eenduidig verzamelen van gegevens over discriminatie, landelijk en lokaal kennis opbouwen, ontwikkelingen volgen en samenwerking met antidiscriminatievoorzieningen bevorderen.

Tot 2014 vond de dataverzameling geheel op regionaal niveau plaats. In elke politieregio dan wel politie-eenheid werd de Basis Voorziening Handhaving[32] (BVH) doorzocht op mogelijke discriminatie-incidenten. Deze incidenten werden vervolgens opgenomen in het regionale zaaksoverzicht. De manier waarop incidenten werden gezocht in de BVH verschilde van politie-eenheid tot politie-eenheid en ook de manier van registreren liep uiteen. Voor de landelijke rapportage betekende dit dat de regionale gegevens lastig waren te vergelijken en op te tellen tot een landelijk beeld. Bovendien verschilde de capaciteit per politie-eenheid om met het onderwerp discriminatie aan de slag te gaan. In 2014 is de politie overgegaan op een nieuwe werkwijze voor de dataverzameling ten behoeve van de rapportage. Vanaf dat moment worden discriminatie-incidenten landelijk opgespoord door één team van materiedeskundigen. Dit rapport is het tweede rapport waarin verslag wordt gedaan van de resultaten van deze nieuwe werkwijze.

[32] Het bedrijfsprocessensysteem waarin de politie incidenten registreert en aangiften en meldingen opmaakt.

Totstandkoming van de politiecijfers in dit rapport

In onderstaand schema is weergegeven hoe de data voor dit rapport zijn verzameld.

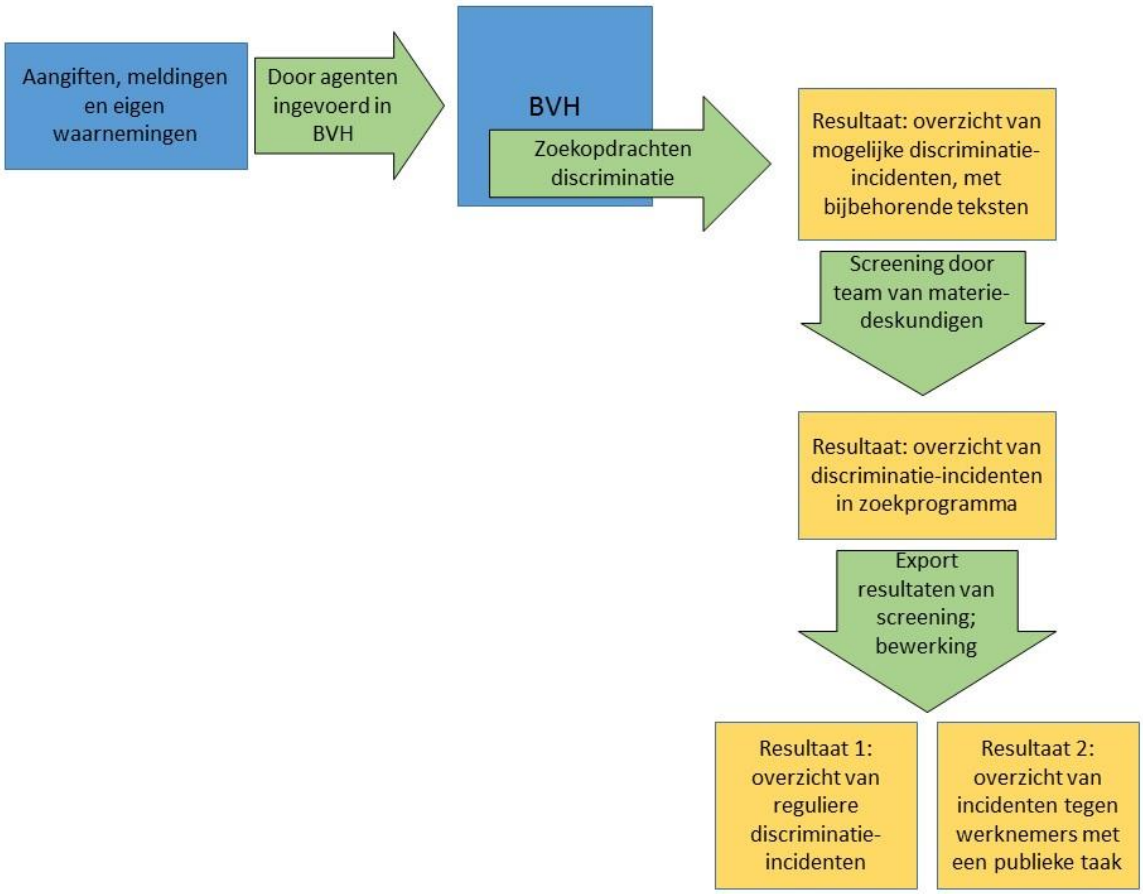

Voor de landelijke aanpak van de dataverzameling, die voor 2014 en 2015 is toegepast, wordt een landelijke query (zoekopdracht) gedraaid op gegevens uit de BVH. De zoekopdrachten bestaan uit (combinaties van) trefwoorden waarmee alle documenten uit de BVH zijn doorzocht. De query is samengesteld op basis van de grondslagen voor discriminatie zoals die zijn genoemd in het Wetboek van strafrecht: herkomst (ras), seksuele gerichtheid, geslacht, godsdienst, levensovertuiging en handicap. Door middel van filters zijn dubbele registraties (die op meerdere trefwoorden scoorden) verwijderd. Vervolgens zijn alle gevonden incidenten doorgelezen en door een kleine groep speciaal hiervoor getrainde *materiedeskundigen* beoordeeld op aanwezigheid van een discriminatoir element. Incidenten waar dit niet het geval was, zijn verwijderd en aan de overige incidenten is door de materiedeskundigen informatie toegevoegd over de discriminatiegrond en verschijningsvorm van discriminatie. Ook is gekeken of het incident al dan niet gericht is tegen een werknemer met een publieke taak.

Het resultaat van de query en screening is ingelezen in Excel. Dit databestand is verder bewerkt en ontdubbeld en vormde uiteindelijk de basis voor de analyse in dit rapport. Het verkregen databestand is niet alleen gebruikt voor dit rapport met landelijke cijfers. Er zijn ook uitsplitsingen gemaakt op politie-eenheidsniveau (naar pleegplaats) ten behoeve van regionale rapportages over discriminatie (lees hierover meer in bijlage 2).

Correctiefactor in 2015

Bij de opmaak van de discriminatiecijfers door de politie over 2015 bleek dat niet alle gegevens van de laatste drie maanden van 2015 zijn meegenomen in de screening. De oorzaak ligt in een systeemfout of *bug*. Daardoor zijn niet alle documenten van de BVH meegenomen in de screening. Dit probleem is onherstelbaar: het bleek niet mogelijk om over die laatste drie maanden opnieuw alle of alleen de ontbrekende documenten volgens dezelfde werkwijze te screenen. Omdat wel berekend kon worden hoeveel documenten uit de BVH gescreend hadden moeten worden, is voor die laatste drie maanden een correctiefactor toegepast aan de hand van het aantal documenten dat wel is gescreend en het aantal discriminatieregistraties dat dat opleverde.

Het betekent dat het aantal registraties landelijk naar schatting 362 hoger is en daarmee uitkomt op een totaal van 5.506 discriminatie-incidenten. Voor de registraties van discriminatie-incidenten gericht tegen werknemers met een publieke taak ligt het aantal registraties naar schatting 67 hoger, wat neerkomt op een totaal van 1.036.

Voor de nadere analyse van de incidenten, waarbij is gekeken naar discriminatiegronden en wijzen van discriminatie is uitgegaan van de ongecorrigeerde cijfers. De veronderstelling is dat de verdeling van de incidenten over discriminatiegronden en verschijningsvormen (hoofdstuk 3 en 4) voor de ontbrekende registraties niet anders is dan voor de registraties die wel bekend zijn en dat het beeld dat uit deze analyse naar voren komt niet of minimaal zou afwijken wanneer de screening compleet was geweest. We kunnen echter niet uitsluiten dat de verdeling over gronden en wijzen in de laatste drie maanden van het jaar toch anders is dan wij nu weten, bijvoorbeeld in verband met de aanslagen in Parijs.

Verschillen data 2014-2015 en consequenties voor de vergelijkbaarheid

Door de overgang van regionale dataverzameling naar screening op landelijk niveau vanaf 2014 is het niet mogelijk om vergelijkingen te maken met cijfers van eerdere jaren, met uitzondering van discriminatie op grond van het islamitisch geloof waarvoor over 2013 dezelfde query is gedraaid als over 2014 en 2015. Zowel in 2014 als in 2015 is de dataverzameling op landelijk niveau gedaan. Toch zijn de cijfers van deze twee jaren niet helemaal vergelijkbaar. Dat heeft te maken met verbeteringen die in 2015 zijn doorgevoerd en specifieke problemen die zich voordeden in beide jaren. In dit rapport zetten we de aantallen registraties van 2015 wel af tegen die van 2014, simpelweg omdat vergelijking perspectief biedt en de zeggingskracht van de cijfers vergroot. Hieronder volgt een korte opsomming van de verschillen in de data(verzameling) van 2015 ten opzichte van die van 2014:

- In 2014 is een derde van het resultaat van de query’s automatisch (en dus niet door personen) gescreend (Tierolf et al., 2015). Dit heeft mogelijk tot een minder strenge selectie geleid en daardoor uiteindelijk tot een hoger aantal registraties.
- In 2015 zijn alle registraties van discriminatie van werknemers met een publieke taak apart geclassificeerd. In 2014 is alleen discriminatie gericht tegen politie en buitengewone opsporingsambtenaren (BOA's) apart geregistreerd, dus niet alle werknemers met een publieke taak.
- In 2014 is de uitsplitsing naar politie-eenheid gedaan op grond van de plaats (gemeente) waar het incident werd gemeld. In 2015 is deze uitsplitsing gedaan naar de plaats waar het incident zich afspeelde. Plaats voorval als uitgangspunt is de standaard werkwijze van de politie en daarom is er in 2015 voor gekozen deze wijziging aan te brengen.
- In 2015 zijn in de laatste drie maanden van het jaar niet alle documenten uit de BVH gescreend. Dit is ondervangen met de hierboven beschreven correctiefactor.

B 1.2 Antidiscriminatievoorzieningen (ADV's)

Mensen die discriminatie hebben ervaren of hebben waargenomen kunnen hiervan melding maken of een klacht indienen bij een ADV. Sinds de introductie van de Wet Gemeentelijke Antidiscriminatievoorzieningen (Wga) in 2009 dient elke gemeente zijn burgers toegang te bieden tot een ADV en de ontvangen meldingen jaarlijks te rapporteren aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Meldingen en klachten bij ADV's betreffen allerlei discriminatiegronden. Daarbij kan het zowel om gronden gaan die wettelijk zijn vastgelegd in het strafrecht of de gelijkebehandelingswetgeving (bijvoorbeeld ras of seksuele gerichtheid), als om gronden die niet in de wet zijn opgenomen (zoals uiterlijk). Meldingen kunnen betrekking hebben op een incident of situatie die tegen een persoon is gericht (de melder of iemand anders), maar ook op een gebeurtenis die niet tegen specifieke personen is gericht, zoals een artikel in de media of een regeling die voor een bepaalde groep nadelig uitpakt. Bij de registratie van meldingen en klachten bij ADV's staat het perspectief van de melder centraal. Van de geregistreerde meldingen en klachten bij een ADV is vaak niet juridisch of objectief aangetoond dat er sprake was van discriminatie.

De meeste ADV's registreren meldingen en klachten een speciaal daarvoor ontwikkeld registratieprogramma. Alle klachten en meldingen worden geregistreerd, tenzij onvoldoende gegevens beschikbaar zijn of de melding geen betrekking heeft op (ervaren) discriminatie. De meeste ADV's hebben een regionale functie, waarbij het werkgebied overlapt met een voormalige politieregio; daarnaast is er een aantal lokale ADV's. De regionale ADV's zijn zelfstandig en vormen gezamenlijk de Landelijke Vereniging tegen Discriminatie.

B 1.3 College voor de Rechten van de Mens (College)

Mensen die discriminatie hebben ervaren op school of bijvoorbeeld op hun werk, kunnen het College voor de Rechten van de Mens (voorheen de Commissie Gelijke Behandeling) verzoeken om een oordeel uit te spreken over de kwestie. Het College is bevoegd om situaties te toetsen aan de gelijkebehandelingswetgeving. Dit betekent dat de situatie waarover een oordeel wordt gevraagd betrekking moet hebben op de discriminatieterreinen en -gronden die in deze wetgeving zijn opgenomen. Als het College de klacht mag behandelen wordt een onderzoek gestart, waarna een zitting volgt en het College uitspraak doet en bepaalt of er al dan niet sprake is van discriminatie. Soms komt het niet tot een zitting, bijvoorbeeld omdat er bemiddeling plaatsvindt of omdat een verzoeker het verzoek intrekt. Alle verzoeken die het College ontvangt worden geregistreerd. In dit rapport zijn instroomcijfers van 2014 en 2015 van het College opgenomen. Voor meer informatie over de oordelen die door het College zijn uitgesproken, verwijzen we de lezer naar het jaarverslag van het College.

B 1.4 Meldpunt Internet Discriminatie (MiND) en Meldpunt Discriminatie Internet (MDI)

Discriminerende uitingen op internet kunnen gemeld worden bij de gespecialiseerde meldpunten MiND en MDI. Deze organisaties hebben een vergelijkbare werkwijze: via een digitaal meldformulier kunnen als discriminerend ervaren uitingen bij de meldpunten onder de aandacht worden gebracht. MiND of MDI onderzoekt vervolgens of de uiting (nog) online staat en of deze strafbaar zou kunnen zijn op basis van artikel 137c t/m 137e van het Wetboek van Strafrecht en de bijbehorende

jurisprudentie. Indien een uiting als mogelijk strafbaar wordt ingeschat, proberen MiND en MDI in eerste instantie de uiting offline te krijgen door een verzoek hiertoe in te dienen bij de beheerder of moderator van de betreffende website. Als dat - ook na herhaald verzoek - niet gebeurt, doen de organisaties aangifte bij het Openbaar Ministerie (OM). Het OM kan besluiten hierop een strafrechtelijk onderzoek te starten.
MiND en MDI registreren alle meldingen die zij ontvangen. In dit rapport wordt op verschillende plaatsen aan deze cijfers gerefereerd. In de jaarverslagen van beide organisaties is ook informatie beschikbaar over de uitingen die door MiND of MDI als mogelijk strafbaar worden ingeschat, de acties die zijn ondernomen naar aanleiding van zulke uitingen en de resultaten daarvan.

BIJLAGE 2 – Toelichting multi-agencyrapport

Discriminatie berokkent niet alleen individuele slachtoffers schade, maar vormt ook – in de woorden van de Rotterdamse burgemeester Aboutaleb – een soort 'betonrot' in de samenleving. Het is een moeilijk te bestrijden fenomeen, dat gemeenten, politie en antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) – de partijen die hierin de grootste verantwoordelijkheid dragen – voor lastige uitdagingen stelt. Kennis van de aard en omvang van het probleem is een belangrijk uitgangspunt voor een effectieve aanpak. Het project Regionale Rapportage Discriminatiegegevens (RRD), waarvan in 2016 de derde fase is afgerond, was daarop gericht: het voorzien van gemeenten, politie, gezagsdriehoek en andere partijen van zo volledig mogelijke, in samenhang geanalyseerde en bruikbare informatie over discriminatie op het niveau van politie-eenheden.

Met financiering van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is het RRD-project drie jaar lang bij wijze van pilot uitgevoerd door Art.1 in samenwerking met ADV's, de nationale politie, politie-eenheden en het College voor de Rechten van de Mens.

In de periode 2013-2016 is de aanpak en inhoud van een regionaal multi-agencyrapport over discriminatie ontwikkeld, getest en doorontwikkeld. Multi-agencyrapporten over discriminatie, op het niveau van de politie-eenheden, worden gemaakt door antidiscriminatievoorzieningen (ADV's), die over de specifieke expertise beschikken om discriminatiegegevens uit verschillende bronnen bij elkaar te brengen. Het doel van een regionaal multi-agencyrapport over discriminatie is om:

- gemeenten, politie en andere partijen inzicht te bieden in geregistreerde incidenten en trends daarin, evenals inzicht in de aard van discriminatie;
- discriminatie te agenderen;
- en om gemeenten en politie op dit onderwerp te activeren, door hen concrete handvatten te bieden voor de aanpak van discriminatie.

Over zeven van de tien politie-eenheden zijn in 2016 jaarrapporten verschenen.

De nieuwe invulling van de jaarlijkse politierapportage over discriminatie-incidenten, die in het onderhavige rapport voor het eerst zijn beslag heeft gekregen, is voortgekomen uit de ervaringen met de rapporten op eenheidsniveau. De samenwerking tussen de politie (zowel op nationaal niveau als in de politie-eenheden), antidiscriminatievoorzieningen en Art.1, belangrijke partners in de bestrijding van discriminatie, wordt hiermee weer een stap verder gebracht.

BIJLAGE 3 – Tabellen

Tabel 1 Overzicht van discriminatie-incidenten bij politie, meldingen bij ADV's en MiND/MDI en de verzoeken om een oordeel bij het College voor de Rechten van de Mens, 2014-

	2014	2015
Politie –*discriminatie-incidenten*	5.721	5.506
Politie –*discriminatie-incidenten tegen werknemers met een publieke taak*	1.081	1.036
ADV's – *meldingen*	5.152	4.561
MiND – *meldingen*	304	652
MDI – *meldingen*	1.179	933
College voor de Rechten van de Mens – *verzoeken om een oordeel*	463	422

NB. In 2015 is voor wat betreft de geregistreerde discriminatie-incidenten van de politie als gevolg van een technische fout voor een deel van de data over de laatste 3 maanden van het jaar met een correctiefactor gewerkt (zie bijlage 1 voor de volledige toelichting). In bovenstaande tabel is het gecorrigeerde aantal opgenomen. Exclusief de correctiefactor zijn er in 2015 5.144 geregistreerde discriminatie-incidenten (in plaats van 5.506) en 969 discriminatie-incidenten tegen werknemers met een publieke taak (in plaats van 1.036).

NB.2 In 2014 leidde de PVV-bijeenkomst op de avond van de gemeenteraadsverkiezingen tot veel ophef. Tijdens deze avond, op 19 maart 2014, riep het publiek na een vraag van PVV-leider Wilders om "minder, minder Marokkanen". Waarop Wilders zei dat hij dat zou gaan regelen. De ADV's kregen in korte tijd landelijk 4.562 meldingen binnen en bij de politie werden ruim 3.600 aangiften gedaan en kwamen meer dan 10.000 meldingen binnen. Om vertekening van het beeld te voorkomen zijn de 4.562 ADV-meldingen in dit rapport buiten beschouwing gelaten, tenzij anders vermeld. De 5.551 meldingen bij de ADV's in 2014 in bovenstaande tabel zijn dus exclusief de meldingen over dit incident. In de registraties van de politie tellen alle aangiften en meldingen naar aanleiding die verkiezingsavond als één incident mee.

NB3. De cijfers in dit rapport zijn afkomstig uit verschillende databronnen. Voor de politieregistraties 2015 is gebruikgemaakt van het daartoe opgestelde databestand (zie bijlage 1 voor de toelichting). De politieregistraties 2014 zijn overgenomen uit het rapport Discriminatiecijfers politie (Tierolf et al., 2015). Voor de landelijke ADV-meldingen is geput uit de ADV-rapportages Kerncijfers over 2012-2014 en 2015 (Dinsbach, Silversmith, Schaap & Schriemer, 2015; Dinsbach, Silversmith, Schaap, Janss, & Mink, 2016). Omdat in deze rapporten geen uitsplitsing wordt gemaakt van het aantal meldingen per politie-eenheid, is er voor de regionale cijfers die in dit rapport worden gepresenteerd gebruikgemaakt van de rapporten die in 2015 zijn verschenen over discriminatie in de politie-eenheid (beschikbaar voor de politie-eenheden Amsterdam, Den Haag, Limburg, Noord-Holland, Oost-Brabant, Rotterdam en Zeeland-West-Brabant). Bij de ADV's in de politie-eenheden Midden-Nederland, Noord-Nederland en Oost-Nederland zijn voor dit rapport cijfers opgevraagd. De cijfers van het College voor de Rechten van de Mens, MiND en MDI zijn overgenomen uit de jaarverslagen van deze organisaties.

Tabel 2 Discriminatie-incidenten politie per politie-eenheid en naar aantal per 1.000 inwoners in 2014-2015[33]

	2014		2015			
	Aantal	Per 1.000 inwoners	Aantal	Per 1.000 inwoners	Aantal (excl. correctie)	Per 1.000 inwoners (excl. correctie)
Amsterdam	725	0,73	633	0,63	560	0,56
Den Haag	712	0,39	648	0,35	616	0,34
Limburg	281	0,25	268	0,24	258	0,23
Midden-Nederland	669	0,35	622	0,33	554	0,29
Noord-Holland	403	0,27	398	0,26	339	0,22
Noord-Nederland	569	0,33	597	0,35	573	0,33
Oost-Brabant	391	0,28	375	0,27	355	0,25
Oost-Nederland	823	0,26	791	0,25	743	0,23
Rotterdam	646	0,37	549	0,31	500	0,28
Zeeland-West-Brabant	484	0,33	677	0,46	633	0,43
Landelijk totaal	5.721	0,34	5.506[34]	0,33	5.144[35]	0,30

Tabel 3 ADV-meldingen per politie-eenheid en naar aantal per 1.000 inwoners in 2014-2015[36]

	2014		2015	
	Aantal	Per 1.000 inwoners	Aantal	Per 1.000 inwoners
Amsterdam	836	0,84	633	0,63
Den Haag	576	0,32	486	0,26
Limburg	263	0,23	236	0,21
Midden-Nederland	649	0,34	672	0,35
Noord-Holland	447	0,30	330	0,22
Noord-Nederland[37]	468	0,27	457	0,27
Oost-Brabant	311	0,22	168	0,12
Oost-Nederland	765	0,24	839	0,26
Rotterdam	613	0,35	468	0,27
Zeeland-West-Brabant	379	0,26	302	0,21
Landelijk totaal	5.152	0,31	4.561	0,27

[33] Voor het aantal inwoners per politie-eenheid in 2015 is www.regioatlas.nl/kaarten gebruikt. Voor 2014 is gebruik gemaakt van het rapport Discriminatiecijfers politie 2014 (Tierolf et al., 2015).

[34] Dit totaal is berekend met de correctiefactor voor het totaal van 5.144. De afzonderlijke gecorrigeerde totalen van de eenheden tellen op tot 5.558.

[35] De afzonderlijke totalen van de eenheden tellen op tot 5.131. Daarnaast zijn er 13 registraties met een plaats voorval dat onbekend is of in het buitenland.

[36] Het landelijke totaal is overgenomen uit het rapport Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016). De ADV-cijfers op eenheidsniveau zijn afkomstig uit de rapporten die eerder dit jaar verschenen over discriminatie in de politie-eenheden, of voor dit rapport opgevraagd bij ADV's. De optelsom van de aantallen per politie-eenheid komen uit op een ander landelijk totaal, dit heeft met kleine verschillen in de dataverzameling te maken.

[37] Het aantal ADV-meldingen voor Noord-Nederland kan afwijken van het aantal dat genoemd staat in de Monitor Discriminatie Noord Nederland 2015. Dit komt voort uit een klein verschil in de registratie van meldingen van derden.

Tabel 4 Discriminatie-incidenten politie en ADV-meldingen in de G4 (gemeenten) naar aantal per 1.000 inwoners in 2015

	Politie		ADV	
	Aantal (excl. correctie)	Per 1.000 inwoners (excl. correctie)	Aantal	Per 1.000 inwoners
Amsterdam	493	0,60	358	0,44
Den Haag	252	0,49	234	0,45
Rotterdam	251	0,40	273	0,44
Utrecht	155	0,46	170	0,51

Tabel 5 Discriminatie-incidenten politie naar discriminatiegrond in 2014-2015[38]

	2014		2015	
	%	Aantal	% (excl. correctie)	Aantal (excl. correctie)
Antisemitisme[39]	6%	358	8%	428
Geslacht	1%	68	2%	109
Godsdienst	5%	279	9%	462
(Waarvan op grond van de islam)[38]	*(4%)*	*(206)*	*(9%)*	*(439)*
Handicap	1%	54	1%	61
Herkomst[40]	**52%**	2987	**43%**	**2215**
Levensovertuiging	0%	4	0%	3
Seksuele gerichtheid	25%	1403	31%	1574
Onbekend/Overig[41]	17%	946	12%	638

[38] De percentages zijn berekend over het totaal aantal registraties en niet over het totaal aantal geregistreerde gronden. Per incident kunnen meerdere discriminatiegronden zijn geregistreerd, waardoor de optelsom van de percentages hoger dan 100% kan zijn.

[39] Antisemitische incidenten vallen juridisch gezien onder discriminatie op grond van herkomst en/of onder discriminatie op grond van godsdienst. Omdat dit onderscheid bij de registratie lastig is te maken, is ervoor gekozen om antisemitisme apart (en cursief) weer te geven. Voor discriminatie van moslims is in de maatschappij en politiek in toenemende mate aandacht. Gezien de stijging van het aantal registraties en omdat zo'n groot deel van de incidenten met de discriminatiegrond godsdienst betrekking heeft op het islamitische geloof is ook dit deel van de incidenten apart inzichtelijk gemaakt.

[40] In dit rapport gebruiken we de term 'discriminatie op grond van herkomst' in plaats van 'discriminatie op grond van ras'. We verwijzen hiermee wel naar het juridische begrip 'ras' zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van rassendiscriminatie. Daarin wordt onder 'ras' verstaan: huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming (Kamerstukken II 1990/91, 22 014, nr. 3, p. 13). In dit rapport is gekozen voor de term 'herkomst' in de veronderstelling dat deze voor de gemiddelde lezer beter beschrijft waar het om gaat dan het begrip 'ras'.

[41] In de rapportage over de politieregistraties in 2014 (Tierolf et al., 2015) was er een categorie 'hakenkruisen ongericht'. Het gaat in deze categorie om bekladdingen met hakenkruisen waarvan de discriminatiegrond niet kon worden vastgesteld (niet alle hakenkruisen zijn antisemitisch, zie toelichting in paragraaf 4.2.4). In dit rapport en deze tabel is de naam van deze categorie veranderd in 'onbekend/overig'.

Tabel 6 ADV-meldingen naar discriminatiegrond in 2014-2015[42]

	2014		2015	
	%	Aantal	%	Aantal
Antisemitisme[43]	3%	147	2%	104
Arbeidscontract	0%	8	1%	24
Arbeidsduur	0%	11	0%	8
Burgerlijke staat	0%	23	1%	27
Geslacht	8%	387	9%	388
Godsdienst	7%	353	9%	399
(waarvan op grond van islam)[44]	*(3%)*	*165*	*(5%)*	*(240)*
Handicap/chronische ziekte	8%	425	9%	393
Herkomst	**45%**	**2326**	**43%**	**1965**
Leeftijd	11%	565	12%	564
Levensovertuiging	0%	22	0%	13
Nationaliteit	5%	265	4%	162
Politieke gezindheid	1%	28	0%	14
Seksuele gerichtheid	5%	244	4%	202
Overig, niet-wettelijk	11%	558	11%	490

[42]De percentages zijn een bewerking van de cijfers in de rapportage Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016). De 4.562 meldingen die binnenkwamen in 2014 naar aanleiding van de 'minder Marokkanen' uitspraak van Geert Wilders zijn in mindering gebracht bij de registraties op grond van herkomst. Mogelijk is een klein deel van deze meldingen door sommige ADV's als discriminatie op grond van nationaliteit geregistreerd, daar geeft het rapport Kerncijfers geen uitsluitsel over. De percentages zijn berekend over het totaal aantal meldingen. Per melding kunnen meerdere discriminatiegronden zijn geregistreerd, waardoor de optelsom van de percentages hoger dan 100% kan zijn.

[43] Zie voetnoot 39.

[44] Zie voetnoot 39. Het percentage 'discriminatie op grond van het islamitische geloof' ligt vermoedelijk hoger dan hier is weergegeven. In Kerncijfers wordt voor dit cijfer uitgegaan van wat er in het landelijke registratieprogramma (LBAnet) is geregistreerd, maar dit programma wordt niet door alle ADV's gebruikt. Wanneer we ons baseren op de rapportages die op het niveau van de politie-eenheid zijn gepresenteerd en de gegevens die we hebben opgevraagd voor dit rapport komen we in 2015 op een percentage van 77% (dus 77% van de meldingen over discriminatie op grond van godsdienst betreft de islam in 2015).

Tabel 7 Discriminatie-incidenten politie per politie-eenheid naar discriminatiegrond in 2015 (excl. correctie)[45]

	Antisemitisme	Geslacht	Godsdienst	*(Godsdienst – islam)*[46]	Handicap	Herkomst	Levensovertuiging	Seksuele gerichtheid	Overig	Onbekend
Amsterdam	*16%*	3%	8%	*(8%)*	1%	42%	0%	33%	0%	7%
Den Haag	*11%*	2%	13%	*(13%)*	1%	49%	0%	22%	0%	10%
Limburg	*4%*	3%	9%	*(8%)*	1%	46%	0%	31%	0%	15%
Midden-Nederland	*9%*	1%	12%	*(12%)*	1%	41%	0%	31%	0%	11%
Noord-Holland	*6%*	3%	10%	*(11%)*	1%	45%	0%	27%	0%	15%
Noord-Nederland	*5%*	3%	7%	*(6%)*	1%	42%	0%	31%	0%	15%
Oost-Brabant	*6%*	1%	8%	*(6%)*	1%	46%	0%	27%	0%	18%
Oost-Nederland	*8%*	2%	8%	*(8%)*	2%	47%	0%	24%	1%	15%
Rotterdam	*9%*	2%	8%	*(9%)*	1%	48%	0%	28%	0%	11%
Zeeland-West-Brabant	*4%*	2%	6%	*(6%)*	1%	29%	0%	51%	0%	9%

[45] De percentages zijn berekend over het totaal aantal registraties en niet over het totaal aantal geregistreerde gronden. Per incident kunnen meerdere discriminatiegronden zijn geregistreerd, waardoor de optelsom van de percentages hoger dan 100% kan zijn.

[46] Percentage van het totaal aantal discriminatie-incidenten.

Tabel 8 ADV-meldingen per politie-eenheid naar discriminatiegrond in 2015[47] DEEL 1

	Antisemitisme	Arbeidscontract	Arbeidsduur	Burgerlijke staat	Geslacht	Godsdienst	*(Godsdienst – islam)*	Handicap/chronische ziekte	Herkomst
Amsterdam	*6%*	0%	1%	0%	9%	7%	*(6%)*	7%	46%
Den Haag	*1%*	0%	0%	1%	9%	12%	*(9%)*	7%	52%
Limburg	*2%*	0%	0%	0%	10%	7%	*(4%)*	9%	42%
Midden-Nederland	*5%*	1%	0%	0%	8%	10%	*(7%)*	10%	38%
Noord-Holland	*1%*	0%	0%	1%	8%	10%	*(8%)*	9%	42%
Noord-Nederland	*2%*	1%	0%	0%	9%	6%	*(5%)*	8%	41%
Oost-Brabant	*2%*	1%	0%	1%	7%	9%	*(4%)*	9%	34%
Oost-Nederland	*4%*	1%	0%	1%	9%	9%	*(7%)*	11%	40%
Rotterdam	*1%*	0%	0%	0%	7%	12%	*(9%)*	8%	51%
Zeeland-West-Brabant	*1%*	1%	0%	1%	9%	7%	*(5%)*	11%	44%

DEEL 2

	Leeftijd	Levensovertuiging	Nationaliteit	Politieke gezindheid	Seksuele gerichtheid	Overig/niet-wettelijke gronden	Onbekend
Amsterdam	9%	0%	1%	0%	5%	9%	0%
Den Haag	12%	0%	3%	0%	3%	5%	0%
Limburg	15%	0%	1%	0%	7%	11%	0%
Midden-Nederland	17%	0%	2%	1%	4%	10%	1%
Noord-Holland	11%	1%	7%	1%	4%	9%	0%
Noord-Nederland	13%	1%	6%	0%	5%	15%	0%
Oost-Brabant	10%	1%	3%	0%	8%	19%	2%
Oost-Nederland	14%	0%	6%	0%	9%	12%	0%
Rotterdam	7%	0%	1%	0%	3%	12%	0%
Zeeland-West-Brabant	11%	0%	4%	1%	4%	12%	0%

[47] De percentages zijn berekend over het totaal aantal meldingen per politie-eenheid. Eén melding kan over discriminatie op meerdere gronden gaan.

Tabel 9 Discriminatie-incidenten politie naar wijze van discriminatie in 2014-2015 [48]

	2014		2015	
	%	Aantal	% (excl. correctie)	Aantal (excl. correctie)
Bedreiging	10%	378	4%	223
Belediging	54%	2135	71%	3956
Mishandeling	6%	240	3%	174
Opruiing[49]	-	-	2%	90
Uitsluiting	2%	68	2%	104
Vernieling	27%	1082	15%	844
Overig	2%	1818	1%	29

Tabel 10 ADV-meldingen naar wijze van discriminatie in 2014-2015[50]

	2014		2015	
	%	Aantal	%	Aantal
Bedreiging	1%	94	2%	96
Geweld	1%	94	2%	94
Omstreden behandeling	33%	3177	66%	3033
Vernieling	0%	27	1%	35
Vijandige bejegening	55%	5338	34%	1556
Overig	11%	1076	4%	164

[48] Percentages zijn berekend over het totaal aantal discriminatie-incidenten in dat jaar.

[49] In 2014 was er geen categorie 'opruiing', maar werden dit soort discriminatie-incidenten geregistreerd als 'bedreiging'.

[50] De cijfers die in deze tabel worden gepresenteerd zijn tot stand gekomen door een bewerking van tabellen in de rapporten Kerncijfers (Dinsbach et al., 2015; Dinsbach et al., 2016). In deze rapporten is alleen het aantal meldingen naar wijze van discriminatie per discriminatiegrond weergegeven. Omdat niet te herleiden is in welke categorie de meldingen over de uitspraken van Geert Wilders over 'minder Marokkanen' in 2014 zijn geregistreerd konden ze er niet uit worden gefilterd. Deze tabel is dus inclusief de 4.562 meldingen die ADV's naar aanleiding van dit incident ontvingen. Vermoedelijk hebben de meeste ADV's deze meldingen als 'vijandige bejegening' of 'overig' geregistreerd, dat verklaart de hoge aantallen en percentages.

Tabel 11 Discriminatie-incidenten politie per politie-eenheid naar wijze van discriminatie in 2015 (excl. correctie)[51]

	Bedreiging	Belediging	Mishandeling	Opruiing	Uitsluiting	Vernieling	Overig
Amsterdam	4%	80%	4%	3%	2%	11%	3%
Den Haag	6%	81%	3%	2%	1%	13%	0%
Limburg	2%	79%	2%	1%	2%	18%	0%
Midden-Nederland	6%	81%	3%	1%	1%	14%	0%
Noord-Holland	4%	77%	3%	2%	2%	18%	0%
Noord-Nederland	5%	69%	6%	2%	2%	21%	0%
Oost-Brabant	4%	74%	1%	1%	2%	23%	0%
Oost-Nederland	4%	71%	3%	2%	3%	22%	1%
Rotterdam	2%	81%	2%	1%	1%	14%	0%
Zeeland-West-Brabant	5%	78%	5%	1%	3%	12%	1%

Tabel 12 ADV-meldingen per politie-eenheid naar wijze van discriminatie in 2015[52]

	Bedreiging	Geweld	Omstreden behandeling	Vijandige bejegening	Overig	Onbekend
Amsterdam	1%	2%	56%	35%	7%	0%
Den Haag	2%	1%	69%	36%	0%	0%
Limburg	2%	2%	61%	35%	3%	0%
Midden-Nederland	2%	2%	66%	34%	2%	0%
Noord-Holland	4%	1%	56%	37%	5%	0%
Noord-Nederland	1%	2%	69%	36%	4%	0%
Oost-Brabant	2%	3%	66%	25%	10%	1%
Oost-Nederland	3%	4%	71%	39%	5%	0%
Rotterdam	1%	2%	61%	35%	4%	0%
Zeeland-West-Brabant	2%	2%	64%	33%	3%	0%

[51] De percentages zijn berekend over het totaal aantal registraties en niet over het totaal aantal geregistreerde wijzen van discriminatie.

[52] De percentages in deze figuur zijn berekend over het totaal aantal meldingen en niet over het totaal aantal geregistreerde wijzen van discriminatie.

Tabel ADV-meldingen naar maatschappelijk terrein in 2014-2015[53]

	2014		2015	
	%	Aantal	%	Aantal
Arbeidsmarkt	28%	1461	32%	1437
Buurt/wijk	9%	441	9%	410
Collectieve voorzieningen	11%	555	12%	564
Commerciële dienstverlening	12%	610	10%	467
Horeca/amusement	4%	226	4%	164
Huisvesting	2%	119	3%	142
Media en reclame	4%	208	4%	165
Onderwijs	6%	303	7%	326
Openbare ruimte/politieke opinie	5%	252	6%	255
Politie/justitie	5%	240	4%	176
Privésfeer	1%	66	2%	69
Publieke/politieke opinie	8%	396	3%	158
Sport/recreatie	2%	123	2%	113
Overig	3%	140	2%	104

Tabel 14 ADV-meldingen per politie-eenheid naar maatschappelijk terrein in 2015 DEEL 1

	Arbeidsmarkt	Buurt/wijk	Collectieve voorzieningen	Commerciële dienstverlening	Horeca	Huisvesting	Media en reclame
Amsterdam	29%	6%	9%	11%	6%	2%	3%
Den Haag	30%	8%	15%	9%	5%	3%	3%
Limburg	35%	11%	20%	5%	1%	6%	5%
Midden-Nederland	33%	7%	11%	11%	4%	3%	7%
Noord-Holland	32%	12%	8%	11%	1%	1%	6%
Noord-Nederland	34%	9%	14%	9%	4%	4%	6%
Oost-Brabant	22%	13%	14%	12%	1%	4%	5%
Oost-Nederland	35%	12%	13%	10%	4%	5%	5%
Rotterdam	28%	11%	13%	11%	4%	3%	2%
Zeeland-West-Brabant	32%	8%	16%	11%	3%	3%	5%

[53] De percentages die in deze tabel worden gepresenteerd zijn een bewerking van de cijfers in de rapportage Kerncijfers 2015 (Dinsbach et al., 2016). De percentages zijn berekend over het totaal aantal meldingen. Bij het berekenen van de percentages over 2014 zijn de 4.562 meldingen die landelijk binnenkwamen over de 'minder Marokkanen' uitspraak van Geert Wilders in mindering gebracht bij het terrein 'publieke en politieke opinie' om vertekening van het beeld te voorkomen. Mogelijk is een (klein) deel van deze meldingen feitelijk onder een ander terrein geregistreerd door ADV's, daar geeft de rapportage Kerncijfers geen uitsluitsel over.

	Onderwijs	Openbare ruimte	Politie/justitie	Privésfeer	Publieke/politieke opinie	Sport/recreatie	Overig
Amsterdam	7%	9%	4%	2%	6%	2%	3%
Den Haag	9%	4%	6%	1%	4%	2%	0%
Limburg	3%	2%	2%	2%	6%	2%	0%
Midden-Nederland	6%	7%	3%	1%	1%	4%	1%
Noord-Holland	12%	3%	4%	0%	4%	2%	4%
Noord-Nederland	6%	9%	3%	1%	2%	2%	1%
Oost-Brabant	9%	8%	5%	2%	3%	2%	4%
Oost-Nederland	7%	7%	8%	1%	3%	2%	3%
Rotterdam	6%	4%	6%	2%	4%	3%	4%
Zeeland-West-Brabant	6%	2%	4%	3%	3%	3%	4%

Tabel 15 Discriminatie-incidenten politie van werknemers publieke taak naar discriminatiegrond in 2014-2015[54]

	2014		2015 (Excl. correctie)	
Geslacht	0%	3	2%	17
Godsdienst	1%	13	2%	17
Handicap	0%	0	2%	21
Herkomst	13%	141	12%	120
Levensovertuiging	0%	0	0%	0
Seksuele gerichtheid	87%	943	71%	685
Onbekend/overig	0%	0	0%	3
Antisemitisme	15%	159	11%	109

[54] In 2014 zijn alleen de discriminatoire beledigingen tegen politieagenten en BOA's apart geregistreerd. In 2015 gaat het om discriminatie tegen alle werknemers met een publieke taak.

Tabel 16 Discriminatie-incidenten politie van werknemers publieke taak per politie-eenheid in 2014-2015[55]

	2014	2015	
	Aantal	Aantal	Aantal (excl. correctie)
Amsterdam	165	132	113
Den Haag	188	154	148
Limburg	38	28	26
Midden-Nederland	101	121	108
Noord-Holland	99	92	79
Noord-Nederland	64	106	101
Oost-Brabant	71	51	49
Oost-Nederland	127	113	108
Rotterdam	150	122	114
Zeeland-West-Brabant	77	132	123

[55] In 2014 zijn alleen de discriminatoire beledigingen tegen politieagenten en BOA's apart geregistreerd. In 2015 gaat het om discriminatie tegen alle werknemers met een publieke taak.